

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLAVISTIKO
ODDELEK ZA ROMANSKE JEZIKE IN KNJIŽEVNOSTI

KAJA GALIČ

Vpliv francoščine pri nastanku sodobne knjižne ruščine
na primeru romana v verzih Jevgenij Onjegin A. S. Puškina

Magistrsko delo

red. prof. dr. Aleksandra Derganc

doc. dr. Primož Vitez

Rusistika, prevajalska smer

Francistika, jezikovna smer

Ljubljana, 2015

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorjema red. prof. dr. Aleksandri Derganc in doc. dr. Primožu Vitezu za vso strokovno pomoč in usmerjanje pri nastajanju tega magistrskega dela.

Hvala lektorici Tatjani Komarovi za jezikovni pregled ruskega povzetka, Guillaumeu za pregled francoskega povzetka in Marini za pregled angleškega izvlečka.

Največja zahvala pa vsekakor velja moji družini, še posebej mami Metki, in Jerneju. Hvala, ker ste verjeli vame, me spodbujali, mi pomagali in svetovali, me razumeli, se z menoj veselili in mi stali ob strani.

IZVLEČEK

Francoska kultura in jezik sta z evropocentričnega vidika igrala pomembno vlogo pri oblikovanju sodobne knjižne ruščine oz. določenih pojmovnih vsebin. Ob koncu 17. in v začetku 18. stoletja je do tedaj dokaj zaprta Rusija pod vladavino Petra Velikega odprla svoja vrata na Zahod. V ruski kulturi se je francoščina vzpostavila kot jezik višjih slojev, kar dokazujejo dela največjih pisateljev, kot so Tolstoj, Dostojevski, Puškin in drugi, ki so v svojih delih cele povedi zapisali v francoščini, da bi pokazali na značilnost tedanjega časa. Nič ni torej nenavadnega, da v sodobnem ruskem knjižnem jeziku najdemo mnogo francizmov, torej francoskih prevzetih besed, ki so jih Rusi zapisali fonetično v cirilici, velik del jezika pa predstavljajo tudi francoski semantični kalki. Slednji še posebej osvetljujejo prežetost ruske kulture s francoščino, saj ravno prevzeti preneseni pomen besede kaže na to, kako dobro je ruska visoka družba govorila in razumela francosko. Iz vsega tega lahko sklepamo, da je imela francoščina v Rusiji ogromen pomen. Na analizi romana v verzih Jevgenij Onjegin A. S. Puškina so prikazani primeri vpliva francoščine na ruščino, saj je v tem delu veliko semantičnih kalkov in francoskih besed.

Ključne besede: knjižna ruščina, francizmi, kalki

The influence of French on the emergence of modern literary Russian

French culture and language have played an important role in shaping the modern literary Russian. It was not until the end of the 17th and beginning of the 18th century when Russia, under the leadership of Peter the Great, widely opened its doors to the West. In the classical works of Tolstoy, Dostoyevsky, Pushkin and other contemporary authors' full phrases were written in French to hallmark the characteristic of the time. It is therefore not uncommon to observe plethora of French words in the modern literary Russian language. Amongst the most commonly used are the French loanwords which the Russians wrote phonetically in Cyrillic and the French semantic calques. The occurrence and wide usage of French words used not only literally but also in figuratively distinctively demonstrate how well the Russian high society spoke and understood French. Written examples therefore clearly indicate the importance of the French language in the shaping of the Russian language and its culture. The novel in verse Eugene Onegin written by AS Pushkin is analysed as an example of the impact of French language on Russian language.

Keywords: modern literary Russian, French words, semantic calques

KAZALO

Vsebina

IZVLEČEK	3
KAZALO	4
UVOD	6
OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI NALOGE	6
NAMEN IN CILJI NALOGE	6
METODE DELA.....	7
OPREDELITEV PREVZETIH BESED	9
DRUŽBENA IN POLITIČNA SITUACIJA FRANCIJE V 18. STOLETJU.....	11
ZGODOVINSKA IZHODIŠČA ZA KULTURNI RAZVOJ FRANCIJE V 18. STOLETJU	11
POMEN FRANCOŠČINE V EVROPI IN RUSIJI.....	15
KRATEK PREGLED FRANCOŠKO-RUSKIH STIKOV.....	17
KULTURNA IN DRUŽBENA SITUACIJA V RUSIJI V 18. STOLETJU IN ZAČETKU 19. STOLETJA.....	19
18. STOLETJE IN REFORME PETRA VELIKEGA	19
ZAČETEK 19. STOLETJA	23
JEZIKOVNA SITUACIJA V RUSIJI V 18. IN 19. STOLETJU	25
ZGRADBA RUSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA	25
Vplivi govornene ruščine, cerkvene slovanščine in evropskih jezikov	25
Ruski jezikoslovci v 18. stoletju in prve ruske slovnice	26
FRANCOŠČINA IN UČENJE JEZIKOV V RUSKI ARISTOKRACIJI.....	31
Prva polovica stoletja: evropske migracije in jezikovna situacija na ruskem dvoru.....	31
Plemstvo in francoščina	33
Francoščina v drugih slojih prebivalstva.....	36
FRANCOSKI SEMANTIČNI KALKI V RUŠČINI	38
OPREDELITEV POJMA KALK.....	38

SEMANTIČNI KALKI IZ FRANCOŠČINE V RUŠČINI	41
EMPIRIČNI DEL.....	44
OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJEV ANALIZE	44
Aleksander Sergejevič Puškin: njegov odnos do francoščine in ustvarjanje sodobne knjižne ruščine.....	45
Roman v verzih Jevgenij Onjegin in njegova vloga za ruski knjižni jezik	46
METODOLOGIJA RAZISKAVE	48
Francoske citatne besede	50
Francoske prevzete besede	52
Kalki iz francoščine.....	54
Opisi posameznih mest iz roman, kjer nastopajo francoske besede ali francoščina	63
ZAKLJUČEK IN POVZETEK.....	67
RÉSUMÉ.....	70
РЕЗЮМЕ И ВЫВОДЫ	92
LITERATURA IN VIRI	95

UVOD

OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI NALOGE

Francoska kultura in jezik sta igrala pomembno vlogo pri oblikovanju sodobne knjižne ruščine. Ob koncu 17. in v začetku 18. stoletja je do tedaj precej zaprta Rusija odprla svoja vrata na Zahod. Zahvaljujoč reformam Petra Velikega so v Rusijo pripotovali in se tam naselili razni strokovnjaki z Zahoda, še posebej iz Francije, Anglije, Nizozemske in Nemčije, mladi Rusi pa so odhajali na študij v tujino. V ruski kulturi se je francoščina vzpostavila kot jezik višjih slojev, kar dokazujejo dela največjih pisateljev, kot so Tolstoj, Dostojevski, Puškin in drugih, ki so v svojih delih cele dele poglavij zapisali v francoščini, s čimer so opisovali stanje jezika v skladu z odprtjem Rusije navzven. Dostikrat so aristokratske družine v želji po višjem ugledu najele francoske guvernante, da bi njihove otroke naučile čim lepše francoščine.

Nič ni torej nenavadnega, da najdemo v sodobnem ruskem knjižnem jeziku veliko francizmov, torej francoskih prevzetih besed, ki so jih Rusi zapisali fonetično v cirilici, velik del jezika pa predstavljajo tudi semantični kalki francoščine. Slednji še posebej osvetljujejo prežetost ruske kulture s francoščino, saj ravno prevzeti preneseni pomen besede kaže na to, kako dobro je ruska visoka družba govorila in razumela francosko. Iz vsega tega lahko sklepamo, da je imela francoščina v Rusiji ogromen pomen.

Mnoge ruske besede, ki so latinskega izvora, so v ruščino prišle z Zahoda, vendar pa je nemogoče določiti, ali so prišle iz angleščine, francoščine, nemščine ali katerega drugega jezika, saj so evropski jeziki, kulture in navade zelo prepleteni.

NAMEN IN CILJI NALOGE

Medsebojna primerjava jezikov ni pomembna le za jezikoslovce, pač pa tudi za zgodovinarje, kulturologe, sociologe, antropologe, psihologe, geografe, filozofe in druge, ki se ukvarjajo z medčloveškimi odnosi skozi prostor in čas, saj jezik pogosto odigra pomembno vlogo v medsebojnih stikih.

V prvi vrsti je seveda zanimiva že sestava posameznega jezika, saj v njem najdemo množico dejstev, ki odkrivajo zgodovino, navade in miselnost ljudi. Še posebej za lingvokulturologe je pomembno vprašanje, v kolikšni meri jezik vpliva na ljudi in njihova dejanja. Nekateri

jezikoslovci trdijo, da vsi ljudje z vseh koncev sveta nosimo v sebi nekaj človeškega, nekakšno skupno videnje sveta, ki pa ga zaradi jezika drugače opomenjamo.

Da bi se čim bolj približali človeški naravi, odkrili še neodkrita dela zgodovine in tako sestavili celoten mozaik človeštva, pa moramo vzporednice potegniti še z ostalimi jeziki. Na kulturo in življenje nekega naroda navadno vplivajo sosednje države ali pa tiste, s katerimi je bil narod zaradi takšnih ali drugačnih razlogov skozi zgodovino veliko v stikih. Eden takšnih primerov sta Francija in Rusija, ki sta se, čeprav ležita vsaka na skrajnem svojem koncu Evrope, prepletali skozi zadnjih nekaj stoletij in sodelujeta še danes, vendar v veliko manjšem obsegu kot pred nekaj stoletji. Ni torej naključje, da je vpliv, ki ga je imela francoščina na ruščino predvsem v 18. in 19. stoletju, precejšen. S to problematiko so se ukvarjali že mnogi jezikoslovci, kot so recimo V. Vinogradov, E. Biržakova, A. Vojnova, L. Kutina, A. Isačenko, M. Smith ter drugi, v slovenskem prostoru pa razen članka A. Derganc¹ še nimamo pregleda njihovih ugotovitev, ki bi pripomogel k enostavnejšemu nadaljnjemu raziskovanju v tej smeri.

Namen magistrskega dela je narediti pregled že obstoječih virov in literature, ki se nanašajo na temo vpliva francoščine na ruščino ter na podlagi konkretnega literarnega dela z začetka 19. stoletja poskusiti potrditi teorijo o pomembni vlogi francoščine v ruskem okolju.

Cilj naloge je pokazati, da je imela francoščina pri oblikovanju sodobne knjižne ruščine velik vpliv, ki se še danes kaže na vseh ravneh knjižne ruščine.

METODE DELA

Metode dela, ki jih bomo uporabili pri izdelavi magistrskega dela, temeljijo na analizi teoretičnih osnov ter uporabi spoznanj s področja tako francoskega kot tudi ruskega jezikoslovja ter literature.

Pri delu bomo uporabili strokovno literaturo tujih in domačih avtorjev, vire ter članke s področja primerjalnega jezikoslovja, kulturnih in zgodovinskih odnosov med Francijo in Rusijo ter sodobnega vpogleda v ruski jezik, pri nastanku katerega je pomembno vlogo odigrala francoščina. To bomo poskušali povezati s praktičnimi spoznanji.

Empirični del naloge bo temeljil na analizi romana v verzih *Jevgenij Onjegin* A. S. Puškina. V delu je mnogo citatnih francoskih besed, semantičnih kalkov in francoskih besed, ki jih je ruščina podomačila tako, da jih je zapisala v cirilici po izgovoru. Nekaj teh besed bomo izpisali in določili, za katero vrsto prenesenih besed gre. Prav tako bomo poskusili ugotoviti,

---

¹ Vloga francoščine pri izoblikovanju sodobne knjižne ruščine, A. Derganc, 2013

ali se ta beseda v ruščini še vedno uporablja ali jo je morda v sodobnem jeziku zamenjala katera druga beseda. Na ta način bomo podali pogled na vpliv, ki ga je imela francoščina na ustvarjanje sodobnega ruskega knjižnega jezika.

Magistrsko delo bomo razdelili na šest poglavij. V uvodu bomo opredelili problem, namen in cilj dela ter metode proučevanja v praktičnem delu naloge, določili pa bomo tudi terminologijo prevzetih besed, ki jo bomo uporabili v nadaljevanju. V drugem poglavju se bomo osredotočili na družbeno in politično situacijo v Franciji v 18. stoletju, kjer bomo opredelili tudi položaj francoščine v svetu ter na kratko predstavili francosko-ruske stike skozi zgodovino. To bo izhodišče za naslednje poglavje, kjer bomo izpostavili reforme Petra Velikega ter opisali kulturno in družbeno dogajanje v Rusiji v 18. in 19. stoletju. V četrtem poglavju bomo opisali jezikovno situacijo v Rusiji v 18. in 19. stoletju. Peto poglavje bo namenjeno semantičnim kalkom iz francoščine v ruščini. Pri tem poglavju se bomo opirali na literaturo in članke, ki obravnavajo ta morda najzanimivejši vpliv enega jezika na drugega, saj se ne prenese le osnovni pomen besede, temveč tudi njen preneseni pomen. V šestem poglavju bomo opredelili metodologijo raziskave, ki bo zajemala analizo dela *Jevgenij Onjegin* Aleksandra Puškina ter pregled nekaterih francoskih citatnih in prevzetih besed ter semantičnih kalkov. V zaključku bomo predstavili rezultate raziskave ter povzeli koristi te raziskave za nadaljnje preučevanje medkulturnih in medjezikovnih odnosov med državama. Narediti želimo korak dlje v smeri razumevanja vpliva francoskega jezika na sodobno knjižno ruščino. V zaključku magistrske naloge bo tudi povzetek ugotovitev ter podane smernice za prihodnje raziskovalno delo na področju vpliva francoščine na ruščino. Sledila bosta še povzetka v francoščini in v ruščini.

OPREDELITEV PREVZETIH BESED

Da bi lahko govorili o jezikovnem vplivu francoščine na sodobno knjižno ruščino, moramo najprej opredeliti terminologijo prevzetih besed po nekaterih avtorjih, ki so za to magistrsko delo najbolj relevantni.

Ker je delo napisano v slovenščini, bomo najprej pogledali, kako so prevzete besede opredelili slovenski jezikoslovci. Snoj v svojem članku glede na izvor loči slovenske besede na domače in tuje. Domačega izvora so tiste besede, ki so tvorjene in so bile vsaj v času nastanka pomensko motivirane v kontinuiranem jezikovnem razvoju od praindoevropskih ali starejših časov prek praslovanščine do danes, torej tiste, ki so jih iz znanih morfemov (ne glede na izvor) naredili naši jezikovni (ne pa nujno tudi genetski) predniki, mi pa smo jih podedovali. Besede tujega izvora so nasprotno vse tiste, ki niso nastale v jezikovnem kontinuumu slovenščine, temveč v jezikovnem kontinuumu katerega koli drugega, živega ali mrtvega jezika. Če beseda tujega izvora pride v slovenščino, če so jo torej začeli uporabljati tudi slovenski govorci v slovenskem kontekstu, rečemo, da smo besedo *prevzeli*, zato te besede imenujemo *prevzete besede* (Snoj 2006: 343).

Enciklopedija slovenskega jezika prevzeto besedo opiše tako:

»Beseda, ki se v kateri jezik dobi iz kakega drugega jezika (ali v knjižni jezik iz kakega narečja istega jezika /.../ je lahko občno ali lastno ime: občno imenujemo sposojenka, če je jeziku prevzemalcu povsem (tj. glasovno, pisno, pravopisno, naglasno, oblikoslovno, skladenjsko) prilagojena; če pa ni, ji pravimo tujka.« (Toporišič 1992: 218).

Sposojenko (ali izposojenko) opredeli kot *»besedo (besedno zvezo), ki je prišla v slovenščino iz drugega jezika in je popolnoma prilagojena zgradbenim lastnostim prvin slovenskega (knjižnega) jezika«* (Toporišič 1992: 299–300). Tujka je definirana kot *»1. prevzeta beseda, ki ni povsem prilagojena slovenščini, npr. jazz (kot sposojenka džez)«* /.../ *»2. v starejšem pojmovanju iz zahodnoevropskih ali klasičnih jezikov prevzeta beseda, npr. avto, kros /.../«* (Toporišič 1992: 334).

Snoj piše, da je delitev na izposojenke in tujke sicer ustrezna, velikokrat pa nastane težava pri opredelitvi določenih besed. Sam poda naslednjo trditev:

»Izposojenka je točneje izraženo beseda, ki jo je preprosto ljudstvo prevzelo iz enega sosednjih jezikov. To pomeni, da je izposojenka praviloma beseda, ki je iz enega sosednjih narečij prevzeta v sosednje slovensko narečje in od tod eventualno v druga slovenska narečja ter v knjižni jezik. /.../

Osnovna razlika med izposojenko in tujko je, da je izposojenko preprosto ljudstvo prevzelo iz sosednjega narečja tujega jezika v svoje narečje, tujka pa je prevzeta beseda, ki jo je v slovenski knjižni jezik iz tujega knjižnega jezika vpeljal izobraženec. Povedano še krajše: izposojenka je ljudska, tujka pa učena prevzeta beseda, pri čemer je izposojenka prevzeta iz govornega tujega v slovenski govorni jezik, tujka pa iz tujega pisanega v naš pisani jezik.« (Snoj 2006: 345).

Poglejmo še, kako to terminologijo opredelijo tuji jezikoslovci. M. Smith pravi, da lahko prevzete besede razdelimo v dve kategoriji, in sicer na izposojenke (*loan-words*) in kalke (*calque*). Izposojenke opredeli kot besede, ki so v celoti prenesene v drug jezik v obliki, zvoku in pomenu, pri čemer pa lahko pride do fonemskega prilagajanja v jeziku, ki sprejema. Kalke opiše kot »zvesto reprodukcijo ali kopijo«, po Unbegaunu pa kot »sposajo notranjega pomena« (povzeto po Smith 2006: 29). Kalke razdeli v pet kategorij: semantične, frazeološke, sintaktične, morfološke in morfemske kalke². Te pojme bomo natančneje opredelili na strani 39.

Biržakova, Vojnova in Kutina v uvodu svoje knjige uporabljajo dva termina, in sicer *заимствование* in (*иностранное*) *вхождение*, vendar pa podrobni definicij teh besed ne podajo (Biržakova et al. 1972: 5–22).

Besedo *заимствование* uporablja tudi Vinogradov, ki pravi tudi, da so bile mnoge ruske besede sestavljene po vzoru zahodnoevropskih, pri čemer so francoske igrale najpomembnejšo vlogo. Te ruske besede so nastajale s kalkiranjem zahodnoevropskih. Vinogradov je kalke ločil na semantične, frazeološke in sintaktične (Vinogradov 1949: 162–163).

V tem delu bomo tako za tujke kot za izposojenke uporabili nadpomenko *prevzete besede*, saj so Rusi, kot bomo videli kasneje, odlično pisali in govorili francosko, zaradi česar je težko reči, ali so francoske besede prišle v ruščino pisno ali ustno in ali se zato imenujejo tujke ali izposojenke. Pri kalkih pa se bomo opirali na M. Smith in njeno razdelitev kalkov na pet podkategorij.

---

² M. Smith uporabi besedo *loan-translation*, kar pa bi v slovenščini po smislu imenovali morfemski kalk.

DRUŽBENA IN POLITIČNA SITUACIJA FRANCIJE V 18. STOLETJU

ZGODOVINSKA IZHODIŠČA ZA KULTURNI RAZVOJ FRANCIJE V 18. STOLETJU

Vladavina Ludvika XIV. je pomenila vrh francoske monarhije. Regentstvo Filipa II., vojvode Orleanskega, se je odražalo v popuščanju morale in avtoritete. Ludvika XV. niso več imenovali "ljubljeni" (*bien-aimé*). Francija je bila Angliji dolžna prepustiti Indijo in Kanado. Finančne težave so se povečevale, kar je povzročalo politične proteste. Ludvik XVI. je neodločno poskušal z uvajanjem sprememb, vendar pa se je soočil z nasprotovanjem plemičev, ki so se bali za svoje privilegije. Politični nemiri so prisilili kralja v združitev skupščine treh stanov, plemstva, duhovščine in meščanstva. Tretji stan, meščanstvo, je 14. julija 1789 z zavzetjem Bastilje začel z revolucijo³.

Dvor je tako izgubil primat intelektualnega središča države, saj se je to selilo v salone, kavarne in klube, kjer so se po novem zbirali različni intelektualci in kjer so se odvijali najpomembnejši intelektualni dogodki. Obiskovalce salonov, različne svetovljane in filozofe je na teh srečanjih spodbujala k razpravam vse bolj drzna miselnost o novih idejah in napredku. Najbolj znani saloni so bili saloni Mme de Tencin, kjer so razpravljali največ o novih idejah, salon Madame du Deffand, kjer so se zbirali in spodbujali k razpravi predvsem enciklopedisti, in salon Mme Geoffrin, ki je bil kot središče izmenjave novih idej znan po vsej Evropi. Resne razprave o napredku in političnih vprašanjih so se dogajale tudi v lokalih, od katerih je bil najbolj znan Café Procope, pa tudi v klubih.

Osemnajsto stoletje je bilo stoletje razsvetljenstva, zmagoslavja filozofskega duha in razuma. Na vseh področjih, pa naj gre za absolutizem, verske dogme, družbeno moralo, znanost ali literaturo, je razsvetljske filozofe pri razmišljanju in pisanju vodilo načelo svobode, ki so ga povelečevali kot svetlečo zvezdo vodnico svojega kritičnega mišljenja in razmišljanja.

---

³ Poglavje je povzeto po članku *Siècle des Lumières* spletne verzije francoske enciklopedije Larousse.

Predhodniki

Tok kritičnega mišljenja je segal v renesanso, k Rabelaisu in zlasti Montaignu⁴. Konec sedemnajstega stoletja je spor med zagovorniki starega in novega postavil pod vprašaj obstoječe vrednote: zagovorniki starega so namreč menili, da bi se v umetnosti morali zgledovati po predhodnih obdobjih in imitirati stare mojstre, medtem ko so zagovorniki novega stremeli k ustvarjanju še ne odkritega. V začetku osemnajstega stoletja je bila vloga Bayla in Fontenella ključna za nastop filozofskega gibanja razsvetljenstva, ki je leta 1789 s francosko buržoazno revolucijo doseglo vrh – konflikt med meščanstvom in starimi fevdalnimi silami je bil namreč zaradi nepravilne delitve francoske družbe, razkošnega življenja kralja in novih razsvetljskih idej neizbežen.

Leta 1647 se je rodil eden začetnikov razsvetljenstva Pierre Bayle. Bojeval se je proti dogmatizmu in z umerjenim skepticizmom vplival na razsvetljenstvo. Njegovo glavno delo je *Zgodovinski in kritični slovar* (Dictionnaire Historique et Critique). Baylova raziskovalna metoda je predvsem kritična, zadal si je iskati zmote preteklih piscev. Kot je sam zatrjeval, je bil njegov edini namen sestaviti zbirko napak – zato je obsežno in natančno popisal vse mogoče napake, ki jih je našel pri prejšnjih piscih, saj je bilo po njegovem le tako mogoče izluščiti jedro zgodovinskega fakta.

Bernarde de Fontenelle (1657–1757) se je odlikoval po svojih poljudnoznanstvenih delih, kjer je jasno opisal napredek znanstvenikov svojega časa. Od začetka stoletja je znanost izpodrivala metafiziko in imela znaten vpliv na pretok idej. Fontenelle je imel pri širjenju navdušenja za znanost pomembno vlogo.

Izražanje filozofskega duha

Za novi humanizem sta bila značilna popolno zaupanje v človeški razum, s katerim so filozofi reševali vse zagate, in optimistična vera v napredek. Medtem ko je bila tradicionalna filozofija prvenstveno usmerjena k teoriji in abstrakciji, se je filozofija v 18. stoletju v glavnem ukvarjala s političnimi, socialnimi in verskimi vprašanji. Z osredotočanjem na sam razum se je filozof posvečal vsem področjem življenja, da bi zgradil razsvetljeni svet. Tako je postala eksperimentalna metoda v znanosti merilo za pravo razmišljanje. V politiki je bila absolutna

---

⁴ François Rabelais: *Gargantua in Pantagruel*. Prevedel Branko Madžarević. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1981.

Michel de Montaigne: *Eseji*. Izbral, prevedel in uredil Bogo Stopar. Ljubljana: Mladinska knjiga (zbirka Kondor, št. 39), 1960.

monarhija postavljena pod vprašaj, nasproti pa so ji stali demokratični politični sistemi. Privilegiji plemstva in duhovščine so postali sporni, saj sta se oglaševali in utemeljevali načeli svobode in enakosti. Na področju religije je večina filozofov verjela v obstoj Boga kot stvarnika in gonilne sile vesolja, vendar so hkrati zavračali vse verske dogme, ki se jih ne da racionalno dokazati. Prav tako strogo so obsojali vse oblike nestrpnosti med ljudmi.

Delovanje filozofov je dobilo obliko boja za doseg človekovih zahtev. Vsakdo je imel pravico do priznanja ne glede na površinske razlike med državami in rasami. V XV. zvezku *O duhu zakona* je Montesquieu obsodil suženjstvo. Tudi Voltaire je v svojem delu *Kandid* pokazal na bedo sužnje. Svobodo vere in izražanj je bilo treba priznati in uzakoniti v ustavi. Filozofi so prav tako nasprotovali vojni in mučenju, saj po njihovem nista bili del civilizirane družbe.

Družbeni načrti in angažirana literatura

Od leta 1734 dalje je Montesquieu menil, da je nabral dovolj izkušenj in dokumentov za političnega misleca. Posvetil se je najpomembnejšemu delu svojega življenja *O duhu zakona* (1748), v katerem je utemeljil model političnega sistema, ki je temeljil na ravnovesju, zmernosti in delitvi oblasti. Ohranjal je jasnost misli učenjaka, vendar pa hkrati ni skrival svojih preferenc in je stalno kazal svoje nezadovoljstvo z despotizmom ter odločno obsojal vse njegove zlorabe.

Voltaire se je odlikoval v praktično vseh literarnih zvrsteh. V *Zgodbah (Les Contes)*, *Razpravi o strpnosti (Le Traité sur la Tolérance)* in še posebej v *Filozofskem slovarju (Le Dictionnaire philosophique)* je obsodil velike nadloge, ki zavirajo napredek in s tem srečo. Zanj je bil najnevarnejši in najbolj osovražen nasprotnik verski fanatizem, imenovan tudi "zloglasni" (*l'Infâme*).

Tudi drugi filozofi so imeli precejšen vpliv na svoje sodobnike. Rousseau je v svojih dveh *Diskurzih* obsodil civilizacijo in dal prednost naravi. V svojem delu *Družbena pogodba* je preučeval pogoje za nov socialni dogovor, ki bi temelji na spoštovanju naravnih pravic enakosti in pravičnosti.

Filozofski duh je našel svoj najbolj dovršeni izraz v *Enciklopediji (Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers)*, velikem kolektivnem delu, namenjenem širjenju razsvetljenstva, ki je v zvezkih izhajal med leti 1751 in 1772. Vodenje projekta je bilo zaupano Diderotu, ki je Enciklopediji posvetil dvajset let svojega življenja in je tako tudi eno

njegovih najpomembnejših del. Diderot je z ekipo sodelavcev, v kateri so bili matematik d'Alembert, filozofi Montesquieu, Voltaire in Rousseau, za to delo pripravil široko in izvirno zasnovo v obliki razpredelnice znanstvenega in tehničnega znanja, nato pa naj bi knjiga postala orožje filozofskega boja. Uspeh sedemnajstih zvezkov Enciklopedije je bil velik. Zadnji zvezki, objavljeni leta 1772, so se končali s spisom o veri v prihodnost človeštva.

Tako je ta vrtinec idej vplival na različne literarne zvrsti. Spodbudil je nastanek novih žanrov, kot so razprave, slovarji in filozofske zgodbe. Leta 1780 se je z Beaumarchaisom tudi komedija umestila v razsvetljensko gibanje. Njegovi komediji *Seviljski brivec* (1775) in *Figarova svatba* (1784) sta s svojimi idejami (prikaz razkroja francoske družbe, stremljenje k enakosti) že znanilki francoske revolucije.

Pojav predromantične senzibilnosti okoli leta 1750 ni presegel vpliva najpomembnejšega takratnega gibanja – racionalizma, ki je kasneje postal navdih za francosko buržoazno revolucijo leta 1789.

POMEN FRANCOŠČINE V EVROPI IN RUSIJI

Francoščina se je začela širiti izven meja francoskega kraljestva že v 11. stoletju z Normani⁵ in križarji⁶. Do 14. stoletja se je podobno kot prej latinščina uveljavila kot univerzalni jezik politike in visoke družbe še posebej na evropskih dvorih, ki so bili v stikih s francoskim. O njej so pisali evropski vladarji in filozofi. M. Smith citira B. Latinija⁷, ki je izbral francoščino za jezik, v katerem je pisal svoje delo, enciklopedijo *Li Tresors*, kar je utemeljil z besedami: »*La parole est plus delitable et plus commune à toutes les gens*»⁸ (Smith 2006: 13).

M. Smith navaja, da je bila v 17. in 18. stoletju razširjenost francoščine velika, o čemer so pisali tako francoski kot tuji avtorji (Smith 2006: 15). Leta 1694 je revija *Le Mercure galant* zapisala, da lahko francoščino slišimo povsod po Evropi, kar je kasneje potrdil tudi Voltaire: »*Sa langue [de la France] est devenue la langue de l'Europe*»⁹ (Smith 2006: 16). Dominantnost francoščine se je začela z vladavino Ludvika XIV. in graditvijo Versaillesa. V politični družbi francoščina ni bila potrebna le za medsebojno sporazumevanje, pač pa je zaznamovala tudi status govorca. Govorili so jo na italijanskem, dunajskem, švedskem in pruskem dvoru, za katerega je Voltaire leta 1750 rekel, da se mu zdi, kot da je v Franciji (Smith 2006: 16). Mnogi italijanski pisatelji, kot so Galiani, Beccaria in Goldini, ter angleški, npr. Chesterfield, Gibbon in Beckford, so tekoče govorili in pisali v francoskem jeziku. Francoščina je bila tudi jezik diplomacije in znanosti, kot piše pruski kralj Friderik II.: »*Les Académies, pour être utiles, doivent communiquer leurs découverts dans la langue universelle, et cette langue est le français*»¹⁰ (Smith 2006: 17). Širil pa se ni samo jezik, pač pa tudi francoska kultura, moda, gastronomija, vina, navade in obnašanje. Galicizmi so tako prišli v marsikateri jezik (Smith 2006: 18).

Rusija je bila ena zadnjih evropskih držav, ki je sprejela francoski jezik in kulturo. Neposreden vpliv francoščine se je začel z vladavino Petra Velikega in nadaljeval z vladavino Elizabete I., ko je francoščina postala jezik dvora. V času Katarine II. je imela francoščina

---

⁵ Normani so bili ljudstvo, ki se je od 8. stoletja dalje iz Skandinavije selilo na jug in se ustavilo v pokrajini današnje Francije, ki se po njih imenuje Normandija. Kmalu jim je postala Normandija premajhna, zato so se odpravili odkrivat nove dežele: leta 1066 so zasedli del Anglije in leta 1130 Sicilijo.

⁶ V smer Palestine, današnjega Izraela.

⁷ Filozof iz Firenc (1220–1294), čigar delo *Li Livres dou tresor* je pomembna enciklopedija iz tega obdobja

⁸ »Govor, ki je najbolj razširjen in najbolj skupen vsem ljudem.« Prev. K. G.

Latini, *Li Livres dou tresor*, prva knjiga, prvi del, poglavje I, 3. Citirano po Smith 2006: 15.

⁹ »Njen jezik [Francije] je postal jezik Evrope.« prev. K. G.

Citirano po M. Smith 2006: 16.

¹⁰ »Akademije morajo, da bi bile koristne, komunicirati v univerzalnem jeziku, to pa je francoščina.« prev. K. G. Citirano po M. Smith 2006: 17.

tolikšen vpliv, da se je spremenila v t. i. 'bolezensko galomanijo'¹¹. M. Smith to pokaže na primeru izobrazbe Petra Velikega, za katero je skrbel Holanec Huysens. Ta je za osnovo izobraževanja bodočega carja izbral francoščino, kar je povzročilo izrazito širitev učenja francoščine med ruskim plemstvom, ki je svoje študente pošiljalo študirat francoščino tudi v Amsterdam. Pomen učenja francoščine se vidi tudi v urniku ruske kadetske šole, zgrajene pod vladavino carice Ane leta 1731, saj so vojaške vaje izvajali le enkrat tedensko, ostali čas pa so se učili o glasbi, plesu in tujih jezikih – pri čemer so francoščini posvetili dvakrat toliko časa kot ruščini (Smith 2006: 19).

Svoje je k širitvi francoščine dodala tudi francoska kulinarika. Ta je bila preko francoskih kuharskih knjig predstavljena v Peterburgu in Moskvi in mnogo francoskih prevzetih besed s tega področja je bilo uvedenih v ruski jezik, kot sta npr. *pazy* (*ragoût*) in *фрукце* (*fricassée*). Prav tako so v ruščino prišle besede iz mode: *фрак* (*frac*), *жилет* (*gilet*), *панталоны* (*pantalon*). Ruska visoka družba je namreč prevzela tudi francoski način oblačenja (Smith 2006: 20).

Od sredine 18. stoletja je imela večina plemiških otrok svojega tujega učitelja. Šiškov se je konec stoletja pritoževal, da otroci berejo in se učijo francoske tekste na pamet in zato francoščino govorijo bolje od svojega maternega jezika. Ruski aristokrati so francosko govorili popolnoma brez naglasa. Leta 1828 je knez Vjazemski v pismu prijatelju Dmitrijevu pisal: »*Mon père [...] parlait la plupart de temps en français. Quand c'était en russe il pensait tout de même en français*¹²« (Smith 2006: 21–22). Jezikoslovec Ogienko je poudaril: »*Язык французский стал языком нашей знати и образованного*¹³ *общества, и на нем воспитывались, писали, и читали*¹⁴« (Ogienko 89–90, v Smith 2006: 22).

Ruski lingvist in literat Karamzin pa je v 18. stoletju opisoval odpor ruskih dam do ruskega jezika, saj se jim je zdel grob in neprijeten in se ga zato po njihovem prepričanju ni bilo vredno učiti. Znanje ruščine je bilo drugotnega pomena (Smith 2006: 23). Ruski plemiči so prevzeli tudi francoske navade, geste, koketiranje, kar so mnogi pisatelji, kot so Sumarokov, Lukin in Fonvizin, karikirali v svojih komedijah. Tako so francoske besede prodrle tudi v rusko literaturo (Smith 2006: 23–24).

---

¹¹ Pretirana navdušenost nad francoskim jezikom in kulturo; *болезня галломания*, I. Ognienko, v Smith 2006: 18.

¹² »Moj oče je večino časa govoril v francoščini. Ko pa je govoril v ruščini, je razmišljal v francoščini.« Prev. K. G.

¹³ Tu je verjetno mišljeno »образованного«.

¹⁴ »Francoski jezik je postal jezik našega znanja in izobražene srenje, v francoščini so bili vzgojeni, v njej so pisali in brali.« Prev. K. G.

KRATEK PREGLED FRANCOSKO-RUSKIH STIKOV

Odnosi med Francijo in Rusijo imajo dolgo zgodovino. V sredini enajstega stoletja se je Ana Jaroslavna (Kijevska), hčerka Jaroslava Modrega, poročila s Henrijem I., vnukom Huga Kapeta, in s tem postala kraljica Francije. Po smrti svojega moža je ostala regentinja za svojega sina, kasnejšega francoskega kralja Filipa I., ter vladala francoski državi. Tako je imela cela linija francoskih kraljev rusko kri.¹⁵

Do začetka osemnajstega stoletja so bili francosko-ruski stiki omejeni na pošiljanje odposlancev za opravljanje natančno določenih misij. Leta 1717 je ruski car Peter I. prišel v Pariz, kjer je preživel dva meseca. Ob povratku v Rusijo je podpisal poverilnice za prvega ruskega veleposlanika v Franciji, kar označuje začetek diplomatskih odnosov med državama. Francija je bila od takrat eden glavnih evropskih partnerjev Rusije, odnosi med državama pa so v veliki meri zaznamovali razmere v Evropi in svetu.

Vladavino carice Katarine II. je zaznamovalo posebno zanimanje za kulturno in intelektualno življenje v Franciji. Ruska carica je občudovala Montesquieuja, prav tako pa si je dopisovala z Voltairom. Poleg tega je Katarina II. kupila knjižnici Diderota in Voltaira. Ruska visoka družba je v tem obdobju govorila in pisala v francoščini. Hkrati pa se je povečal tudi francoski interes za Rusijo.

Katarina II. je nasprotovala francoski revoluciji. Leta 1793 so bili diplomatski odnosi med Francijo in Rusijo po revoluciji razdrti, mednarodni trgovinski sporazum, podpisan leta 1787, pa prekinjen.

Ko je Pavel I. leta 1796 postal car, je prepovedal vse, kar je bilo francoskega; nihče ni mogel iti v Francijo, vendar pa je Rusija prijazno sprejemala francoske plemiče emigrante iz revolucionarne Francije, kjer niso bili več zaželeni.

Napoleonov pohod na Rusijo leta 1812 je bil največji spopad med Napoleonovo in rusko vojsko, ki je potekal od 24. junija do 14. decembra 1812. Pred tem je Napoleon zavzel že vse države osrednje Evrope. K poslabšanju odnosov med Rusijo in Francijo je močno prispevalo medsebojno obtoževanje o neupoštevanju dogovorov med obema stranema glede razdelitve Evrope med ti dve velesili. Po prekinitvi odnosov med državama se je francoska vojska začela zelo agresivno širiti proti ruskim mejam in 24. junija tudi prekoračila rusko mejo na reki

---

¹⁵ Poglavlje povzemamo po O. Krutčkova in V. Nikolajeva, 2009.

Nemen. Rusi so se pred veliko močnejšo vojsko, razen nekaj redkih bitk, hitro umikali. Tudi Moskva je bila iz taktičnih razlogov prepuščena Francozom. Napoleon je na tej točki pozival k mirovnemu sporazumu, a od carja Aleksandra I. ni dobil odziva. V opustošeni Moskvi francoska vojska ni mogla prezimiti, poleg tega pa so težave doma, v Franciji, ovirale Napoleonovo delo. Zaradi tega je 19. oktobra ukazal umik. Pri povratku so za resnično klavrn umik poskrbeli še mraz, sneg ter lokalno prebivalstvo, ki je bilo do francoske vojske neusmiljeno. Zadnji francoski vojaki so se umaknili iz Rusije 14. decembra.

Ta vojna pa ni imela velikega vpliva na kulturne odnose med državama. Ruski car Aleksander I. je v prvi četrtini 19. stoletja, tako kot njegovi predhodniki, še naprej gostoljubno sprejemal različne francoske emigrante. Rusijo so obiskovali pisatelji, umetniki, francoski glasbeniki in igralci, ki so sodelovali v peterburškem kulturnem življenju.

Ugledne francoske družine, kot sta na primer Rochechouart-Mortemart in Richelieu, so dobivale pomembne službe pri carju. Katoliški duhovniki so v Rusiji ustanavljali šole (najbolj znan je jezuitski kolegij v Sankt Peterburgu).

Vladavina carja Nikolaja I. se je začela leta 1825 z uporom dekabristov¹⁶ in zadušitvijo upora. Pozneje, 13. marca 1853, sta Francija in Združeno kraljestvo napovedali vojno Rusiji, ki je napadla Turčijo pod pretvezo osvoboditve kristjanov izpod turškega jarma. V resnici pa je Rusija želela pridobiti nadzor nad ožinama Bospor in Dardanele in s tem prosti prehod do Sredozemlja. Francija in Združeno kraljestvo sta podprli Turčijo in napadli Rusijo zaradi strahu pred prevelikim ruskim vplivom. T. i. Krimska vojna se je končala s porazom ruske vojske. Premirje so sklenili na Pariški mirovni konferenci 30. marca 1856. Podpisal ga je novi ruski car Aleksander II., ki je že od kronanja leta 1855 podpiral priprave na spravo s Francijo. Po srečanju vladarjev obeh držav, Aleksandra II. in Napoleona III., v Stuttgartu leta 1857 so bili diplomatski odnosi med državama ponovno vzpostavljeni.

Francoski jezik je ostal jezik aristokracije, ruski jezik pa je našel svoje mesto v univerzitetnih programih v Parizu, Lillu, Bordeauxu, Dijonu in Cannesu.

---

¹⁶ Ruski uporniki, ki so poskušali vreči s prestola rusko oblast v decembru 1825.

KULTURNA IN DRUŽBENA SITUACIJA V RUSIJI V 18. STOLETJU IN ZAČETKU 19. STOLETJA

18. STOLETJE IN REFORME PETRA VELIKEGA

Prihod Petra I. na prestol leta 1682 je pomenil eno največjih prelomnic v ruski kulturi. Na že obstoječo kulturno situacijo je naslonil vzorce zahodnoevropskih držav. Reforme Petra I. so se dotikale predvsem družbene elite, manj pa nižjih slojev prebivalstva (Podlesnik 2008: 67).

Peter I., dvanajsti otrok Alekseja Mihajloviča, si je prestol še kot mladoleten delil z bolehnim starejšim bratom Ivanom, njuna polsestra Sofija pa je imela dejansko oblast. Peter je z materjo Natalijo Kirilovno Nariškino odraščal na posestvu Preobražensko blizu Moskve, kjer je prišel v stik z nemško kulturo. Že v najstniških letih je ustanavljal pehote in artilerijske polke in jih oblačil po vzoru zahodnih držav. Leta 1689 je prevzel oblast in z upravnimi reformami spremenil državno ureditev ter ureditev do takrat uporne vojske, ki je po zahodnem vzoru organizirana v pehoto, artilerijo in dragonce postala tudi bolj enovita. Ob zavzetem področju ob Baltskem morju je začel razvijati tudi mornarico (Podlesnik 2008: 67).

V letih 1697 in 1698 je Peter potoval po zahodnoevropskih državah, ob povratku domov pa je želel tudi Rusijo popeljati iz zaostalosti po vzorcih, ki jih je spoznal na potovanjih. V Rusijo je vabil strokovnjake z različnih področij, obenem pa je na Zahod pošiljal Ruse. V državo je želel prenesti ne samo tehnoloških znanj, pač pa tudi obnašanje v medsebojnih odnosih. Tako je leta 1700 na silo uvedel pravila oblačenja v visoki družbi, prepovedal je nositi brade ter nanje celo vpeljal davek. Julijanski koledar je zamenjal starega, vendar pa so v Evropi takrat že uporabljali natančnejšega gregorijanskega, za katerega se Peter ni odločil, saj je bil povezan s potrjevanjem s strani Vatikana (Podlesnik 2008: 68).

Podobo ruske državne ureditve je najbolj spremenila reforma državne administracije, ki je uvedla enotno hierarhično razvrstitev služb in nazivov v vojski, civilni upravi in pridvorni službi. Mesto v hierarhiji si je posameznik lahko pridobil glede na lastne zasluge. Prav tako je car uvedel obvezne državne službe, ki so jih morali opravljati vsi plemiči v vojski ali v civilni upravi. Na ta način je dvorno plemstvo postalo nova družbena elita, zgornji sloji družbe pa bolj demokratizirani. Peter je dokončal proces širjenja tlačanstva na vse kategorije kmečkega prebivalstva. V mestih je uvedel cehe. Dal je popisati prebivalstvo in uvedel sistem potnih listin, brez katerih posamezniki niso mogli potovati (Podlesnik 2008: 69).

Peter je preoblikoval tudi cerkveno upravo in jo podredil civilni. Cerkevne posesti je predal v upravljanje osrednji samostanski upravi, na vrhu katere je bil laik, njihovi dohodki pa so šli v državno blagajno. Smisel cerkve je videl v duhovnem in moralnem vzoru, ki ga duhovščina daje ljudstvu, cerkev sama pa je le del državnega aparata. Na področju kulture se je izjemno hitro odvil proces sekularizacije. Verske obrede so zamenjali posvetni rituali, kot so recimo vojaške parade, splavitev novih ladij itd. V Moskvi se je odprlo gledališče, po nemškem vzoru so začele delovati srednje šole, za tisk posvetnih knjig pa je Peter I. uvedel novo, jasnejšo obliko tiskanih črk, ki so bile bolj podobne latinici kot starejše, ki so se zgledovale po grški pisavi (Podlesnik 2008: 69).

Peter I. je evropske vzorce prenašal na rusko kulturo, ne da bi jih prilagodil ruski kulturi in zgodovini, zaradi česar jih Rusi niso ne razumeli ne v celoti sprejeli. Tak primer je mesto Peterburg, ki je ga Peter na obali Baltskega morja postavil v le enem desetletju in je leta 1712 postal prestolnica Rusije. Mesto je bilo zgrajeno na neprimernih močvirnatih tleh, zaradi česar je bilo pogosto poplavljen, v njem pa so vladali kriminal, revščina in bolezn. Ker je zrastle po urbanističnem načrtu in ni imelo zgodovine, so med prebivalci Peterburga nastale mitološke zgodbe o njegovem nastanku in obsojenosti na propad. Eno od njih opisuje Puškin v pesnitvi *Bronasti jezdec*¹⁷, v kateri se vdovec, ki sta mu v poplavih umrla žena in otrok, jezi na kip Petra na konju, nakar kip oživi in ga napade. Peter I. je bil torej ključna osebnost ruske zgodovine. Kljub temu, da je zaradi morda nekoliko nasilne evropeizacije veljal za demona in sovražnika Rusije, je hkrati Rusijo odprl proti Evropi in pospešil njen razvoj. Povezal se je z znanstveniki in kulturniki z Zahoda ter v Rusijo vpeljal mnoge uradniške, vojaške, šolske in literarne vzorce takrat razvitejše Evrope (Podlesnik 2008: 70–73).

Po Petrovi smrti leta 1725 se je za prevzem oblasti borilo mnogo skupin plemičev in po obdobju, ki ga zgodovinarji imenujejo tudi obdobje dvornih prevratov, je prestol leta 1762 zasedla žena Petrovega vnuka Petra III. Katarina II., kneginja iz dinastije Hollstein-Gottorp. Ob poroki s Petrom III. je prestopila v pravoslavlje, naučila se je ruskega jezika in spoznala rusko kulturo. Nadaljevala je z načrti Petra I. in Cerkev še bolj podredila državi. Uspešno je vodila zunanjo politiko. Kultura dvornega plemstva je svoj največji razvoj doživela prav v času njene vladavine, imenovane tudi zlata doba ruskega plemstva. Medtem ko se je njuna predhodnica Ana Ivanovna (nečakinja Petra I.) zgledovala po nemških vzorcih, sta Elizabeta

---

¹⁷ Медный всадник, napisan leta 1833.

Petrovna (hči Petra I. in teta Petra III.) in Katarina II. za osnovo vzeli francosko kulturo. Francoščina je postala jezik izobraženosti in omikanosti (Podlesnik 2008: 73–82).

Leta 1714 sta bila v Peterburgu ustanovljena prva knjižnica in muzej, 1725 pa Akademija znanosti kot vrhovna znanstvena ustanova ruskega imperija. V Moskvi je bila univerza ustanovljena leta 1755. Odprtje izobraževalnih ustanov so ob tujih vplivih podpirali novi ruski izobraženci. Eden najpomembnejših pobudnikov je bil Mihail Vasiljevič Lomonosov, ki se je šolal v Nemčiji do leta 1741, štiri leta kasneje pa je postal prvi ruski član Akademije znanosti. Ukvarjal se je tako z naravoslovnimi vedami kot tudi z jezikoslovjem in literaturo, o čemer pa bo več govora v nadaljevanju (Podlesnik 2008: 73–82).

V 30. letih 18. stoletja je kot na Zahodu tudi v Rusiji klasicizem izpodrinil barok, med njima pa ni bilo stroge ločnice. Literatura je prej predstavljala vez z Bogom, v tem obdobju pa je dobila vlogo posredovalke ideologije, s čimer je do ospredja prišla tudi cenzura. Prvo natisnjeno leposlovno delo je bil prevod francoskega alegoričnega ljubezenskega romana Paula Tallemanta *Potovanje na otok ljubezni* (1663), ki ga je leta 1730 objavil Trediakovski. Delo je bilo kritizirano, češ da pohujšuje mladino (Podlesnik 2008: 73–82).

Spremenila se je miselnost vedênja – vedênje ni bilo nekaj prirojenega, pač pa skupek pravil, ki se jih je treba držati, da bi prišli v kulturno elito. Človekov obstoj ni bil več vpet v naravo in dan od Boga, ampak je bil razumljen kot nekaj umetnega, kar se da opisati z znaki. To se kaže v učenju in pridobivanju novih znanj, saj je nevednost veljala za nekaj slabega. Prav tako se je spremenil pogled na ženske, ki niso bile več samo matere, pač pa so lahko postale samostojne vladarice, najboljši primer česar je bila Katarina Velika. V tem kontekstu razumemo tudi odnos do jezika, ki ni več nekaj naravnega, ampak postane stvar naučenega, kulturnega in sploh nenaravnega. V začetku 18. stoletja se je kazal vpliv germanskih jezikov, še posebej nemškega in nizozemskega, ki sta v Rusijo prišla skupaj z novimi tehnologijami, kasneje, v sredini 18. stoletja, pa je Elizabeta Petrovna dala prednost francoščini kot jeziku ruske kulturne elite. Podlesnik piše, da je francoščina »kot jezik galantne in prefinjene komunikacije, v katerem je mogoče izraziti bogastvo pomenskih odtenkov, v kulturi predstavljala nasprotje »robate« in »neotesane« ruščine, ki naj ne bi bila kos tovrstni komunikaciji« (Podlesnik 2008: 82). To je privedlo do situacije konec 18. stoletja, ko so ruski plemiči bolje govorili francosko kot rusko, zaradi česar je ruski knjižni jezik zaostajal v razvoju v primerjavi z razvojem družbenih odnosov. Mnogi avtorji so zato kritizirali

galomanijo in poskušali ruščino spraviti na enak visok nivo in nadomestiti francoščino na vseh področjih, kar se je občasno sprevrglo v pretiran jezikovni purizem (Podlesnik 2008: 82).

Iz francoščine so se prevajala predvsem znanstvena in poljudnoznanstvena besedila ter splošne knjige s področja filozofije, morale, zgodovine, naravoslovne znanosti, dela s pomorsko in vojaško tematiko so predstavljala 40 % vseh prevodov iz francoskega jezika. Približno 30 % prevodov so predstavljali romani in povesti (Voltaire, Rousseau idr.), 20 % pa dramska dela Molièra, Corneilla, Racina in drugih (Biržakova et al. 1972: 55).

ZAČETEK 19. STOLETJA

Podobo Rusije v 19. stoletju sta opredelili dve skupini – reakcionarji in reformatorji. Po Napoleonovem napadu na Rusijo, zavzetju Moskve in kasnejšim porazom leta 1812 so Rusi zaradi domovinske vojne, v kateri so se soočili plemiči in podeželsko prebivalstvo, morali vzpostaviti novo narodno identiteto. Do takrat se je plemstvo čutilo bližje Zahodnjakom kot ruskim kmetom. Ruski častniki so ob prihodu iz Francije, kjer so premagali Napoleonovo vojsko, domov prinašali napredne ideje in vzorce, po katerih naj bi se zgledovali, da bi spremenili stanje v Rusiji (Podlesnik 2008: 83).

Po drugi strani pa je car Aleksander I., vnuk Katarine II., z evropskimi monarhi sklenil sporazum, s katerim naj bi preprečil širjenje revolucionarnih idej z Zahoda, zato ni želel novih reform. Mladina, ki je želela vzpostaviti ustavno monarhijo ali republiko, je bila proti samodržstvu in tlačanstvu in je leta 1825 organizirala vstajo, imenovano dekabristično gibanje, njeni predstavniki pa so bili dekabristi. Vstaja je bila zadušena, njeni voditelji pa obsojeni na smrt ali izgnani na prisilno delo v Sibirijo (Podlesnik 2008: 84).

Opozicijo dekabristom je predstavljala starejša generacija, ki se je zavzemala za ohranjanje tradicionalnih družbenih odnosov. Eden njenih najpomembnejših predstavnikov je bil zgodovinar in literat ter reformator ruskega jezika Nikolaj Karamzin, ki je zagovarjal močno centralizirano monarhijo, brez katere bi bilo stanje v državi kaotično. V nasprotju s politično bolj reakcionarnimi idejami pa je bil na jezikoslovnem področju revolucionar. Tradicijo cerkvene slovanščine je zamenjal za pogovorni jezik višjih slojev, v skladnji in slovnici pa se je zgledoval po francoščini. S tem je pripomogel k novemu razumevanju literarnega jezika, ki ni bil več sredstvo za odgovarjanje na pomembna vprašanja, ampak je postal orodje za estetsko in bolj sproščeno izražanje. Na ta jezik so se oprli mladi romantiki, med katerimi je bil tudi Puškin (Podlesnik 2008: 85).

Pogled na literaturo v 19. stoletju so zaznamovali pesniki iz dekabrističnega obdobja, četudi niso bili z njim neposredno povezani (npr. Gribojedov in Puškin). Ideja nove literature se je opirala na razsvetljenski racionalizem in romantizem, v njej pa naj bi se zrcalili novi pogledi na družbo in posameznika (Podlesnik 2008: 86).

Rusko klasično literaturo sta med leti 1810 in 1840 zaznamovala dva literarna toka – romantika in realizem, ki sta se ciklično izmenjevala tudi v kasnejših obdobjih. Avtorji, kot so Puškin, Gogolj, Lermontov, so v le nekaj letih literaturo dvignili na svetovno raven, s tem pa

je vplivala tudi na zahodnoevropske literate. Sredi tridesetih let 19. stoletja so se pojavile resne revije¹⁸, ki so se ukvarjale z literarnimi in družbenimi ter ideološkimi temami. Zaradi nesoglasij o tem, kakšna naj bi bila pot do boljše družbe, so uredništva teh revij zavzemala različna stališča. V 40. letih sta obstajala dva glavna pola: zagovorniki zahodnoevropskih idej, po katerih naj bi spremenili Rusijo, so se imenovali zahodnjaki¹⁹, tisti pa, ki so želeli Rusijo preobraziti na osnovi nacionalne kulture in miselnosti ter pravoslavja, pa so bili slovanofili²⁰. Uradna dvorna ideologija je zagovarjala uradno narodnjaštvo²¹. Car Nikolaj I. je za razliko od prejšnjih carjev od Petra I. naprej, ki so napredek usmerjali na Zahod, za temelje oblasti vzel specifiko ruske avtohtone kulture, ki naj bi jo predstavljali pravoslavje, samodržavje in ljudskost (Podlesnik 2008: 86–88).

Literarna dela, ustvarjena v 19. stoletju, so bila pomembna z vidika avtorjevih idej. Mnogokrat je to idejo določila že revija, pri kateri je delo izšlo. Avtorji so v literaturo tako tkali svoje ideje in prepričanja političnega pola, ki so mu pripadali, v njej pa so iskali tudi splošno resnico, ki naj bi Rusijo popeljala v boljši družbeni položaj. V literaturi se je v tem obdobju pojavil posameznik, ki se je s svojim pogledom na svet boril za svoje pravice. Dela Puškina, Gogolja, Tolstoja, Turgenjeva, Dostojevskega in Čehova so postala klasični teksti svetovne literarne kulture (Podlesnik 2008: 90).

---

¹⁸ толстый журнал

¹⁹ западники

²⁰ славянофилы

²¹ официальная народность

JEZIKOVNA SITUACIJA V RUSIJI V 18. IN 19. STOLETJU

ZGRADBA RUSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA

Vplivi govorne ruščine, cerkvene slovanščine in evropskih jezikov

Na današnjo obliko sodobne knjižne ruščine so vplivali trije jezikovni sistemi: cerkvena slovanščina, vzhodna slovanščina oziroma govornjena ruščina in zahodnoevropski jeziki. A. Derganc povzema Šahmatova, ki meni, da imata pokristjanjenje vzhodnih Slovanov in sprejem cerkvene slovanščine bistveno vlogo pri nastanku sodobne knjižne ruščine, saj so vzhodni Slovani šele s pokristjanjenjem dobili pisno slovstvo in knjižni jezik. V tem obdobju gre za cerkveno slovanščino, ki se je skozi stoletja spreminjala in razvila v sodobno knjižno ruščino (Derganc 1990: 47). Cerkevna in vzhodna slovanščina (govornjena ruščina) sta do Petrovih reform sobivali, vsako pa se je uporabljalo v svojem registru, npr. cerkvena literatura je bila pisana izključno v cerkveni slovanščini, vzhodna slovanščina pa se je uporabljala v pravnih besedilih, pogodbah ipd. Obstajal je tudi žanr, kjer sta se oba jezikovna sistema pomešala, in sicer so bili to letopisi in žitija (besedila o življenju svetnikov). Sožitje dveh jezikov imenujemo dvojezičnost ali diglosija in je trajala približno do leta 1700 (Isačenko 1963, v Derganc 1990: 49). Po tem obdobju je ruski knjižni jezik začel nastajati na novo in ni organsko nadaljevanje ne cerkvene ne vzhodne slovanščine. Kljub temu je jezik, ki je nastajal, obdržal prvine obeh, poleg tega pa so vanj prihajali elementi zahodnoevropskih jezikov (Derganc 1990: 50). Živov opozarja, da so cerkvenoslovanizmi za ruščino analogija latinskih besed v francoščini (Živov 1996: 189).

Sodobni ruski knjižni jezik je torej sinteza treh glavnih komponent: ruščine, cerkvene slovanščine ter tujih, v glavnem zahodnoevropskih vplivov. Začetki ustvarjanja sodobne knjižne ruščine segajo v 18. stoletje, natančneje v prvo četrtino 18. stoletja, v čas vladavine Petra Velikega. V tem obdobju se je ruski knjižni jezik intenzivno razvijal. Z vse večjo povezanostjo Rusije z zahodnoevropskimi državami je v knjižno ruščino prišlo mnogo prevzetih besed z različnih področij: vojske, administracije, gastronomije, mode in drugih. Še posebej opazen je vpliv francoščine, ki se je širil predvsem z mnogimi prevodi del francoskega klasicizma (Zingg 1997: 9).

Z razvojem sekularne književnosti v 17. stoletju so se začeli pojavljati elementi govornjenega ruskega vsakdanjega jezika tako v nastajajočih žanrih (povesti, satire ...) kot tudi v raznih uradnih državnih dokumentih kot del novonastalega poslovnega jezika. Ta jezik pa je bil

tekem 17. stoletja še vedno večinsko izvzet iz visoke književnosti; to področje je ob drugih elementih dosegel šele v 18. stoletju, ko je postajal vse bolj priljubljen tudi v višjih literarnih žanrih. Njegov položaj je torej prešel od obrobnega do uveljavljenega, prepoznanega in dobro ustaljenega (Zingg 1997: 17).

V 17. stoletju so se prav tako začeli kazati vplivi tujih jezikov, in sicer preko Ukrajine in Poljske, saj je imela Rusija s svojima sosedama tesne stike. V drugi polovici 17. stoletja je postal vpliv Poljske izredno močan, preko poljščine pa so se Rusi srečali tudi z latinščino. Oba jezika sta igrala pomembno vlogo v prvi polovici 18. stoletja, še posebej v abstraktni, šolski, filozofski in politični terminologiji. S prihodom Petra I. na ruski prestol konec 17. stoletja so Rusi začeli množično uporabljati nemščino in nizozemščino. Biržakova, Kutina in Vojnova navajajo, da je bilo v času vladavine Petra I. prevedenih mnogo knjig; največ prevodov je prišlo iz latinščine, nemščine in francoščine (Biržakova et al. 1972: 56–58). Pri prevodih pa se je pojavila težava, saj ruščina ni poznala vseh abstraktnih, znanstvenih in tehnoloških terminov, zaradi česar je prišlo v ruščino mnogo prevzetih besed iz zahodnoevropskih jezikov. Te prevzete besede so prišle v stik z govorno ruščino in cerkveno slovanščino, pri čemer so doživele semantične in morfološke spremembe. Vinogradov navede nekaj primerov vojaških terminov, ki so prišli iz francoščine: *барьер* (*barrière*), *батальон* (*bataillon*), *бастуон* (*bastion*), *пароль* (*parole*), *манеж* (*manège*) (Vinogradov 1949: 52). V knjižno ruščino pa so prišli tudi kalki, kot recimo *влияние* iz francoskega *influence*, o čemer pa podrobneje kasneje.

A. Derganc navaja, da lahko o sodobnem ruskem knjižnem jeziku govorimo šele od začetka 19. stoletja dalje, zlasti od Puškina, o katerem bo več govora v drugem delu magistrskega dela, 18. stoletje pa je bilo obdobje nastajanja sodobne knjižne ruščine (Derganc 2013: 32).

Ruski jezikoslovci v 18. stoletju in prve ruske slovnice

Jezikovna situacija v Rusiji se je na začetku 18. stoletja radikalno razlikovala od jezikovne situacije v Franciji iz sredine 17. stoletja. V Rusiji ni bilo oblikovanega govora dvora niti splošne tradicije knjižnega jezika, kar pomeni, da ni bilo istih elementov kot pri francoskem klasicističnem purizmu. Prilagajanje ruskega jezika francoskim standardom je bilo tako precej originalno in je zahtevalo preosmišljanje kategorij francoskega jezika (Živov 1996: 179). Želja po oblikovanju sodobnega ruskega knjižnega jezika pa je bila vse večja. Pisatelji in

jezikoslovci Lomonosov, Trediakovski in Karamzin so na tem področju naredili znaten napredek, vrh pa je dosegel Puškin v prvi tretjini 19. stoletja (Zingg 1997: 8).

Živov za francoski klasicizem pravi, da je v sferi leksike klasicistična doktrina (doktrina purizma) orientirala knjižni jezik na idealiziran govor dvora. Leksika literarnih del je morala odgovarjati naravnosti, enostavnosti, lahkotnosti in dvornemu lesku. Glede na to bi »čisti« jeziki moral biti brez narečnih besed, arhaizmov, znanstvenih besed, sodne ali nizke leksike. Prav tako v čistem jeziku ni bilo prostora za prevzete besede in neologizme. V okviru čiste leksike so bile besede visokega, srednjega in nizkega izvora. Klasicistična doktrina je vsemu temu dodala tudi seznam dovoljenih besed. Ruskim piscem, ki so se želeli zgledovati po evropskem slogu pisanja, tako ni preostalo drugega, kot da evropsko klasicistično doktrino prilagodijo sistemu maternega jezika (Živov 1996: 179).

M. Smith piše, da so ruski pisatelji in prevajalci v želji po ustvarjanju knjižnega jezika, ki bi bil na nivoju zahodnoevropskih, prevedli mnogo zahodnoevropskih del, pri čemer so imela francoska največji delež. V času Katarine II. je bila med leti 1760 in 1800 po oceni S. Dixona celo vsaka četrta knjiga prevedena iz francoščine²². Tudi angleška literatura je bila v Rusiji predstavljena preko francoskih prevodov. Ti prevodi so bili pomembno sredstvo za prenos mnogih prevzetih besed (Smith 2006: 25).

Antioh Dmitrijevič Kantemir (1708–1744) je bil eden prvih Rusov, ki je svoje verze pisal v francoščini in prevedel nekatera klasična dela. Zagovarjal je stil in sintakso francoskih piscev (Smith 2006: 26).

Vasilij Kirilovič Trediakovski (1703–1768) je bil ruski pesnik, esejist in dramaturg, ki je pomagal postavljati temelje klasični ruski literaturi. Bil je prvi ruski meščan, ki je doštudiral humanistiko v tujini, in sicer na pariški Sorboni, kjer je študiral filozofijo, jezikoslovje in matematiko. Kmalu zatem se je vrnil v Rusijo, kjer je postal tajnik Akademije znanosti in dvorni pesnik. Leta 1735 je objavil delo *Новый и краткий способ к сложенью российских стихов*, teoretično delo, v katerem je prvič v zgodovini ruske književnosti govoril o pesniških žanrih, kot so sonet, rondo, madrigal in oda. Leta 1748 je izdal *Разговор об орфографии*, prvo študijo fonetične strukture ruskega jezika. Svoje pesniške reforme je nadaljeval v delu *О древнем, среднем и новом стихотворении российском* (1752). Trediakovski je bil tudi opazen prevajalec klasičnih avtorjev, srednjeveških filozofov in francoske literature, s tem pa je v ruski knjižni jezik prenesel znatni del francoskih idej in besed (Smith 2006: 26–27).

---

²² S. Dixon, 1999: The modernisation of Russia 1676–1825. Citirano po Smith 2006: 25.

Aleksander Petrovič Sumarokov (1718–1777) je tako kot Trediakovski in Kantemir občudoval francoske klasiciste in njihov jezik, ki se mu je zdel sofisticiran in očiščen: »Язык их [французских авторов] вычищен.²³« Tudi sam je poskušal pisati v preprostejši obliki, v ruski knjižni jezik pa je vnesel mnogo galicizmov (Smith 2006: 27).

Vsestranski ruski znanstvenik, mislec, naravoslovec, zgodovinar, literat in jezikoslovec Mihail Vasiljevič Lomonosov (1711–1765) je leta 1755 napisal prvo rusko slovnico²⁴. Za rusko jezikoslovje je pomemben tudi zaradi svoje Teorije o treh stilih²⁵, s katero je želel normirati ruski jezik. Opredelil jo je po vzoru iz časa antične Grčije (takrat so o njej razpravljali Aristotel, Horacij, Ciceron in drugi):

- visoki stil je vseboval cerkvenoslovanske elemente in besede govornjene ruščine ter je bil namenjen odam, tragedijam, junaškim poemam in razpravam;
- iz srednjega stila so bile besede cerkvene slovanščine izključene, namenjen pa je bil medsebojni komunikaciji ljudi iz višjih slojev družbe, pisanju elegij, satir in dramaturških del;
- nizki stil je dopuščal rabo preprostih besed ter se je uporabljal za komedije in epigrame (Vinogradov 1949: 95–96).

Karamzin je bil pomemben oblikovalec sodobne knjižne ruščine. S francoščino kot modelom je naredil kar nekaj sprememb v sintaksi. Poenostavil in skrajšal je povedi in modificiral vrstni red besed. Semantično polje besed je širil s prevzetimi besedami iz francoščine, prav tako je kopiral cele stavke in ustvarjal nove morfološke kalke. V pismu švicarskemu filozofu Bonnetu, čigar dela je želel prevesti, je zapisal: »*Notre langue, quoique fort riche, n'est pas assez cultivé, et nous avons encore très peu de livres de philosophie et de physique écrits et traduits en russe. Il faudra faire de nouvelles compositions et même créer de nouveaux noms*²⁶« (Smith 2006: 28). Francoski vrstni red besed je Karamzinu služil za zgled pri prevajanju iz francoskega jezika – t. j. pri sintaktičnih in frazeoloških kalkih. Se je pa Karamzin boril proti pretirani rabi galicizmov, ki so veljali za negativno stilsko karakteristiko (Uspenski 1985: 29–30).

---

²³ »Njihov jezik [francoskih avtorjev] je očiščen.« Sumarokov v delu О французкам языке; citirano po Smith 2006: 27. Prev. K. G.

²⁴ Ломоносов, Михаил В., 1755: *Российская грамматика*. Петербург: Императорская академия наук.

²⁵ Теория трёх штилей je bila objavljena v knjigi Рассуждение о пользе книг церковных в российском языке, 1758.

²⁶ »Kljub temu da je bogat, naš jezik ni dovolj kultiviran in še vedno imamo zelo malo filozofskih in fizikalnih knjig napisanih ali prevedenih v ruščino. Treba bo pripraviti nove sestavke ter celo ustvariti nova imena.« citirano po Smith 2006: 28. Prev. K. G.

Uspenski piše, da so Karamzinisti videli osnovni vir bogatenja ruskega jezika v francoščini, pri tem pa so se opirali na geslo francoske revolucije »*liberté, égalité, fraternité*²⁷«. Francoska kultura bi po njihovem mnenju morala služiti kot zgled za vse ostale zahodne kulture. Karamzinisti so v svojih deklaracijah dajali francoskemu jeziku velik pomen, saj so menili, da bi se moral ruski knjižni jezik zgledovati po francoskem. Uspenski citira pesnika in prevajalca Vjazemskega, ki je v predgovoru svojega prevoda romana *Adolf Benjamina Konstanta* zapisal: »*Galoljubje ali frankomanija ne nasprotujeta pravilnemu razvoju ruskega govora. Francoski jezik lahko s svojo natančnostjo, jasnostjo in logiko govora služi kot dober zgled za oblikovanje pravilnega sloga tudi v drugih jezikih*²⁸« (Uspenski 1985: 26).

Jezik Denisa Ivanoviča Fonvizina se je po mnenju jezikoslovca V. Levina razlikoval od jezika Lomonosova, saj naj bi bilo njegovo besedišče natančnejše, skladnja pa avtonomna. Jezik tako deluje čist in natančen, kar je nedvomno posledica francoskega vpliva. Ta jezik naj bi že tlakoval pot jeziku Puškina (Smith 2006: 27).

Konec 18. in v začetku 19. stoletja sta se oblikovali dve skupini – novatorji in arhaisti. Novatorji so želeli ustvariti moderni ruski knjižni jezik brez elementov cerkvene slovanščine, ki se opira na jasnost in logičnost francoske sintakse in čistost francoske leksike. Na drugi strani so arhaisti želeli ohraniti tradicijo cerkvene slovanščine in so se upirali zahodnoevropskim vplivom (Derganc 2013: 33). Aleksander Semjonovič Šiškov (1754–1841) je bil ruski državnik, pisatelj in admiral. Bil je znan zaradi svojih izrazitih slovanofilskih nagnjenj. Njegovo izogibanje izposoji besed iz tujih jezikov je bilo deležno posmeha v liberalnem tisku. Bil je predsednik ruske akademije in minister ljudske izobrazbe. Šiškov je objavil trojezični pomorski slovar, ki je bil prvi ruski slovar ruskih in tujih pomorskih izrazov (Vinogradov 1949: 198). Nujno moramo poudariti, da je bil Šiškov s sodelavci tako proti izposoji leksike kot tudi semantičnim kalkom. Pravi celo, da ni francoska beseda le npr. *цена*, ampak tudi *переворот* kot semantični kalk iz *révolution*. Admiral Šiškov je bil verjetno pod vplivom romantike, zaradi česar je bil zagovornik cerkvenoslovanske tradicije kot znamenja samobitnosti ruske umetnosti (Derganc 2013: 33).

Ko govorimo o vplivu francoščine na sodobni ruski jezik, govorimo tako o obliki kot tudi o vsebini, t. j. leksiki in semantičnih kalkih. Do uvajanja tujih besed pride zaradi nezmožnosti

---

²⁷ Svoboda, enakost, bratstvo.

²⁸ »... Галлолюбие или французмания не враждебны правильному развитию Русской речи. Французский язык, своею точностью, ясностью, логическими оборотами речи, может служить хорошим курсом и преподаванием для правильного образования слога и на другом языке.« Citirano po Uspenski 1985: 26. Prev. K. G.

predaje točno določenega odtenka misli (pomena in smisla) zaradi neobstoja teh besed v ruščini. Obstaja pa tudi druga pot, in sicer dodajanje drugega pomena ruskim besedam, ki prej tega pomena niso poznale – pri tem pomen ruske besede kalkira pomen ustrezajoče tuje besede, to pomeni, da se ruska beseda predstavi kot semantični kalk. V delu »О богатстве языка²⁹« (1795) je Karamzin zapisal:

»Pravo bogastvo jezika ni v številčnosti glasov niti v številčnosti besed, pač v številu misli, ki so izražene z eno besedo. Bogat jezik je ta, v katerem najdete besede ne samo za označitev glavnih idej, ampak izražanje njihovih razlik, odtenkov /.../ Sicer je [jezik] reven; reven z milijonom svojih besed. /.../ V jeziku, ki so ga obogatili pametni avtorji, /.../ ne morejo obstajati sinonimi; med seboj se vedno malo razlikujejo³⁰« (citirano po Uspenski 1985: 27).

Taka pozicija vodi do nastanka semantičnih kalkov.

Ruski jezikoslovci so torej želeli, da ruski jezik postane urejen, čist in dovršen, zato se je pojavilo vprašanje, kaj dovršenost in čistost sploh je. Odgovor so iskali v lingvostilistični doktrini francoskega klasicizma, ki je prevladoval v Evropi v 18. stoletju. Ker je peterburška kultura temeljila na evropski, je morala tudi koncepcija jezika postati evropska. Trediakovski je menil, da bi ruske založbe morale skrbeti za knjižne zbirke in izdajati slovarje, knjige o retoriki in nauke o pesnitvah (Živov 1996: 171–175).

Cerkvena slovanščina je bila »trd« jezik (жесток), medtem ko so hoteli nov jezik narediti »mehak« (нежный), kar bi bilo v stilu francoskega klasicizma, ki se odraža tudi v prevzemu obeh teh besed. *Жесток* in *нежный* sta v resnici semantična kalka besed *dur* in *délicat* in hkrati odražata pričakovan značaj novega stila ruskega jezika (Živov 1996: 177).

Živov navaja, da je imela francoščina pomembno vlogo pri normiranju ruske leksikologije in frazeologije (Živov 1996: 178).

---

²⁹ О богатству jezika

³⁰ »Истинное богатство языка мыслей, выражаемых оным. Богатой язык есть тот, в котором бы найдете слова не только для означения главных идей, но и для изъяснения их различий, их оттенков /.../ Иначе он беден; беден со всеми миллионами слов своих. /.../ В языке, обогащенном умными Авторами, /.../ не может быть синонимов; всегда имеют они между собою некоторое тонкое различие.« Прев. К. Г.

FRANCOŠČINA IN UČENJE JEZIKOV V RUSKI ARISTOKRACIJI

Kot je že bilo omenjeno v prejšnjih poglavjih, je v obdobju razsvetljenstva francoščina postala dejavnik sprememb v ruski eliti. Igrala je vlogo posrednika med ruskim plemstvom in zahodno civilizacijo. Gre tako za lingvistični kot tudi za socialni fenomen, ki pa še ni v celoti raziskan (Rjeoutski 2007: 1). M. Smith navaja, da je bila francoščina za mnoge ruske aristokrate jezik, ki so se za učili od ranega otroštva. Nič nenavadnega ni torej, da je vplivala na njihov materni jezik – ruščino. Ko so govorili rusko, so pogosto uporabili francoske besede, kar je bilo mnogokrat prikazano v takratnih komedijah. Francoščina je imela tako velik vpliv tudi na rusko literaturo (Smith 2006: 24).

Rjeoutski navaja primere uporabe francoščine v Rusiji v začetku XIX. stoletja po T. Zagrjaskini: intimna in poslovna korespondenca, francosko so govorili v salonih, zelo pogosto je bila francoščina jezik študija, prav tako pa so se francosko med seboj pogovarjali člani družin iz visoke družbe (Rjeoutski 2007: 2).

Prva polovica stoletja: evropske migracije in jezikovna situacija na ruskem dvoru

Prvi val preseljevanja iz Francije v Rusijo se je začel v letih 1716–1717 in je zadeval predvsem frankofonske katolike. Poznavanje ruščine med temi emigranti je bilo nično in tudi po nekaj letih niso znali jezika. Drugačna je situacija pri hugenotih³¹, ki so se pojavili v Rusiji konec 16. stoletja: ti so po navadi obvladali dva ali tri jezike, francoščino, nemščino, včasih tudi nizozemščino. V prvi četrtini stoletja so Rusi bolje poznali slednja dva kot francoščino. Velika razlika je bila med hugenoti in katoliki, ki so prišli v Rusijo pod oblastjo Petra Velikega: katoliki so navadno zasedali podrejena mesta, medtem ko so bili hugenoti na visokih položajih v vojski in mornarici (Rjeoutski navaja na primer dva hugenota, de Brignyja in Villeboisa), pa tudi v medicini (na primeru Lestocq) in industriji (na primeru Montbriona). Na tak način so se veliko bolj približali ruski eliti (Rjeoutski 2007: 3).

Šolstvo je v času Petra Velikega spodbujalo rokodelske poklice. Francoščina je kot učni predmet dobila svoje mesto v učnih načrtih izobraževalnih ustanov šele po Petrovi smrti leta 1725, in sicer najprej na Akademiji znanosti (ustanovljeni leta 1724) in v kadetskem korpusu³² (ustanovljenem v letih 1731–32). V sredini stoletja je med 600 učenci kadetskega korpusa že 364 izbralo francoščino kot tuj jezik. Nemščina je bila v tem obdobju še vedno

---

³¹Hugenoti so bili francoski protestanti iz 16. in 17. stoletja, ki so bili zaradi prepovedi svoje veroizpovedi (strogega kalvinizma) sredi 17. stoletja izgnani iz Francije in so se naselili po Evropi.

³² Кадетский корпус

bolj zaželena (kot tuj jezik jo je izbralo 530 kadetov), vendar priljubljenost francoščine ni bila več zanemarljiva.

Na ruskem dvoru se je francoščina sprva uveljavljala počasi. Kronanje Elizabete I. leta 1741 je pospešilo prodor francoskega jezika in kulture v višje kroge ruske družbe. Francoski intelektualci so bili na ruskem dvoru vse številčnejši. Opaznejši posamezniki so bili na primer caričin osebni zdravnik Hermann Lestocq in drugi zdravniki (Guyon, Foussadier) ter diplomati (npr. la Chétardie, d'Allion) (Rjeoutski 2007: 4).

Leta 1742 je v Rusijo prispela skupina iz francoskega gledališča Comédie française pod vodstvom režiserja De Sérignyja. Prihod francoskega gledališča, v katerem so igralci peli in igrali, označuje začetek novega obdobja. Prve igre francoskega dramatika Molièra so v Rusiji sicer igrali že v času carja Alekseja Mihajloviča (1629–1676), vendar pa so bila ta dela prevedena v ruščino. Leta 1742 pa je delež gledalcev že lahko spremljal celotno predstavo v francoščini. Prav tako so se teh predstav udeleževali diplomati s tujih dvorov, še posebej redni obiskovalci so bili francoski diplomati iz Versaillesa (Rjeoutski 2007: 4). Francoske igre so začeli malo kasneje igrati tudi amaterski igralci iz kadetskega korpusa, ki so, potem ko jih je kmalu po začetku delovanja opazila carica Elizabeta I., postali profesionalna igralska skupina. Tako je v učni načrt kadetskega korpusa prišlo več novih predmetov, med ostalim tudi deklamacija, kar je posredno zapuščina francoskega gledališča (Rjeoutski 2007: 4–5).

Poudariti je treba, da so izobraževanja na mnogih ruskih izobraževalnih inštitucijah od že osnovnih šol naprej (Kadetski korpus, Morski kadetski korpus, Smolni inštitut za dekleta itd.) pogosto potekala v francoščini, saj so predavali Francozi, povedano natančneje: prvi francoski učitelji so bili hugenoti (Rjeoutski 2007: 5).

Jezikovni prepad med učenci in njihovimi učitelji je bil velik, saj učitelji francoščine niso znali rusko. Rjeoutski navaja primer duhovnika De la Boulay du Théja, ki je po desetih letih dela kot domači vzgojitelj pri družini Voroncov začel učiti na Moskovski univerzi (ustanovljeni leta 1755) in je za predavanja zahteval tolmača iz francoskega v ruski jezik in obratno (Rjeoutski 2007: 5).

V letih 1730–1740 so bili Francozi domači vzgojitelji pri plemiških družinah v Rusiji. Velikokrat so bili to tisti, ki drugje niso našli zaposlitve. Njihovi nadrejeni so bili bližnji sodelavci Petra I., ki so večino časa preživeli na poti v tujini, kar jih je seveda zaznamovalo, zato so tudi doma zahtevali, da bi njihovi otroci znali tuje jezike (Rjeoutski 2007: 5).

Francozi, ki so živeli v Rusiji v obdobju Elizabete I. (v 50. letih 18. stoletja), so bili pogosto zelo kultivirani. V tem obdobju je prišlo v Rusijo tudi veliko francoskih umetnikov: slikarji Le Prince, brata Les Lagrenée, Tocqué, kipar Gillet, arhitekt Vallin de la Mothe in drugi. V času vladavine Elizabete I. in Katarine II. so prav tako prišli v Rusijo francoski novinarji: Tschudi, Gallien de Salmorenc, de Mainvilliers, Chamieux (Rjeoutski 2007: 6). Ti novinarji so igrali pomembno vlogo pri izdaji francoskih časopisov v Rusiji. Baron Tschudi je v Peterburgu izdajal časopis *Le Cameléon littéraire*, ki je vseboval zgodovinske, filozofske, pedagoške in literarne članke. Gallien je v Peterburgu nekaj mesecev izdajal revijo *Le Mercure de Russie*, v katerem so bile predvsem literarne vsebine³³. Ti časopisi so pomembno prispevali k širjenju francoščine v Rusiji.

Plemstvo in francoščina

V tem obdobju so ruske plemiške družine, ki so si lahko privoščile francoskega učitelja, dajale prednost poučevanju na domu pred šolami. Rjeoutski navaja primere profesorja na Akademiji znanosti v Peterburgu, Le Roya, ki je delal pri družini feldmaršala Petra Ivanoviča Šuvalova, Gilberta Rommeja, ki je poučeval pri grofu Aleksandru Sergejeviču Stroganovu, predsedniku Akademije za umetnost, ter Philippa Hernandeza, enega od avtorjev francoske revije *Journal étranger*, ki je delal pri knezu Dolgorukemu (Rjeoutski 2007: 6).

Rjeoutski meni, da je vseeno treba na to evropeizacijo pogledati še z drugega vidika. Ruski plemiči zaradi obvladovanja francoščine (ali katerega drugega evropskega jezika) še niso bili Evropejci, saj je še vedno obstajala znatna razlika med francoskimi domačimi učitelji in ruskimi plemiškimi gospodi. Znano je, da so bili odnosi med ruskimi delodajalci in francoskimi zaposlenimi večkrat težavni, o čemer je pisala kneginja Daškova svojemu bratu grofu Voroncovu (ki je bil znan po tem, da je imel dobro francosko izobrazbo, ki je temeljila na prebiranju francoskih pisateljev): »*Un valet de chambre, un perruquier est cent fois mieux traité, au moins dans la plus grande de nos maisons russes, que les outchitels*³⁴«. Domači učitelj, ki so ga slabšalno klicali *Monsieur*, gospod, je bil pri mnogih ruskih družinah obravnavan kot strežnik, kar je med ruskim plemstvom pomenilo, da skoraj ni več oseba (Rjeoutski 2007: 7).

---

³³ Dictionnaire des journalistes (1600–1789); spletna verzija: <http://dictionnaire-journalistes.gazettes18e.fr/> (dostop 26. 6. 2015)

³⁴ »Sobarja ali izdelovalca lasulj obravnavajo stokrat bolje, vsaj v večini ruskih domov, kot pa učitelja.« Citirano po Rjeoutski 2007: 7. Prev. K. G.

Plemstvo se je torej učilo francoščino na domu, kar pa je bilo precej drago. Redke izobraževalne inštitucije so bile ustanovljene posebej za sprejem otrok najvišjih dostojanstvenikov. Takšna ustanova je bila recimo *Institut de l'abbé Nicolle*, ki je sprejela okoli 25 otrok, vsi pa so bili sinovi najvišjih ruskih dostojanstvenikov. Rjeoutski navaja še en primer, in sicer šole svete Katarine Aleksandrijske v Peterburgu, kjer so imeli Francozi pomembno vlogo kot učitelji in kot nosilci francoskega jezika (Rjeoutski 2007: 7).

V tem obdobju so mladi ruski plemiči odhajali na dolga potovanja po Evropi, pri tem pa so se v francoščini lahko sporazumevali z visoko družbo povsod po Evropi. Mladi Rusi niso odhajali sami, po navadi jih je spremljal nek zaupanja vreden možki. Pogosto so bili to tuji učitelji, ki so postali njihovi vodiči na poti na Zahod. Izbira ni bila enostavna, saj je bil *»избранный человек³⁵«* zelo drag (Rjeoutski 2007: 8).

Rjeoutski opisuje primer Michela Oliviera, učitelja mladih knezov Borisa in Dmitrija Golicyna, sinov brigadirja kneza Vladimirja Borisoviča Golicyna in kneginje Natalije Petrovne Golicyne: na pot po zahodnoevropskih državah so se odpravili poleti leta 1782. Michel Olivier je vsak teden pošiljal pisma materi svojih učencev. To je bila ena njegovih glavnih nalog: obveščati starše svojih varovancev o vsem, kar se dogaja z njihovimi otroki, ali sta zdrava, kakšne volje sta, kaj vse so obiskali itd. Vsa ta korespondenca je potekala v francoščini. Knez Boris se je težko ločil od svoje matere. Njegova pisma, v katerih je materi opisoval svoja žalostna čustva ob odhodu, so bila napisana v popolni francoščini v francoskem stilu in francoski obliki. Kasneje je na tej poti vzniknil velik škandal: ob srečanju je knez Vjazemski dal mlademu Borisu knjigo Ivana Semjonoviča Barkova, ki je pisal pornografsko poezijo. Rjeoutski piše, da so Borisa pred moralnim propadom rešili vzgojitelj Olivier in dobri temelji francoske vzgoje. Olivier je pisal Borisovi mami: *»Dieu merci, le jeune prince n'a pas eu le temps de lire entièrement ces cochonnetés puisqu'il ne lit pas assez bien le russe!³⁶«* (Rjeoutski 2007: 9). V Strasbourg so prispeli konec avgusta in kneza sta se začela učiti. Poslušala sta pet predavanj tedensko za vsakega od naslednjih predmetov: nemščino, glasbo, pisanje, latinščino, matematiko, angleščino, mečevanje, zgodovino, gramatiko, mitologijo, geografijo, branje in aritmetiko.

---

³⁵ »izbrani človek«, učitelj in spremljevalec

³⁶ »Hvala bogu mladi princ ni imel časa prebrati teh svinjarij v celoti, saj rusko ne bere dovolj dobro!« Prev. K. G.

Rjeoutski posebej poudarja, da francoščine niso uporabljali le pri pouku, ampak tudi v vsakdanjem življenju – v pismih, med obiskovanjem znamenitosti, medsebojnih pogovorih – vse je potekalo v francoščini (Rjeoutski 2007: 9).

Tisti, ki si niso mogli privoščiti potovanja po Evropi, so lahko postali člani razširjene frankofonske mreže v Rusiji. Ivan Ivanovič Šuvalov, ustanovitelj in skrbnik univerze v Moskvi ter velik pobudnik razsvetljenstva v Rusiji, je bil prav tako frankofil in je skrbel za odnose s Francozi v Rusiji in v tujini. Sodeloval je pri usposabljanju francoskih profesorjev in umetnikov za Moskovsko univerzo, kot sta bila recimo francoski opat Dominique-Isidore Francozi, ki je poučeval fiziko, vitez Charles-Louis-Philippe de Mainvillier pa politiko in grboslovje. Šuvalov je bil prav tako v stiku z De Sérignyjem, direktorjem francoske igralske skupine, omenjene na strani 32. Šuvalov je verjetno spoznal tudi znana francoska pisatelja Fourgereta de Monbrona in Jeana Desessarta, ki sta potovala skozi Peterburg. Prav tako je sprejel mnoge francoske umetnike, že omenjene v tem poglavju (Louis Lagrée, Tocqué, Gillet), ko so prišli v Rusijo (Rjeoutski 2007: 9–11).

Mnoge vezi med Francozi in Rusi so se spletle zaradi medsebojnega interesa. Znan francoski zgodovinar Levesque, ki je pisal o Rusiji, je obiskoval aristokrate v Peterburgu, še posebej grofa Andreja Petroviča Šuvalova in kneza Mihaila Mihajloviča Ščerbatova, sina Ivana Ivanoviča Šuvalova. Šuvalov, ki ga je vzgajal francoski akademik Le Roy, je avtor dveh del, napisanih v francoščini: *Ode sur la mort de Lomonosov* in *Epître de m-r le comte Chouvaloff à m-r de Voltaire*. Ščerbatov je zbral mnogo originalnih in dragocenih dokumentov iz ruske zgodovine. Levesque se je družil z omenjenima Rusoma, saj sta imela dobra poznanstva z ostalo rusko aristokracijo. Levesque je izdal knjigo *Zgodovina Rusije*³⁷, ki jo je v svoji knjižnici hranil Ščerbatov (Rjeoutski 2007: 11–12).

V zadnjem desetletju emigracij so francoski plemiči, ki so se med leti 1789 in 1815 zaradi težav s francoskimi revolucionarji selili po vsej Evropi, prišli tudi v Rusijo, kjer so se poročali z ruskimi aristokrati. (Rjeoutski 2007: 12–13).

Francoščina se je zelo uporabljala tudi v pismih, s katerimi si je frankofil Šuvalov dopisoval z mnogimi pomembnimi Francozi, med katerimi so bili kardinal de Bernis, francoski zunanji minister Helvetius, d'Alembert, Voltaire, predsednik francoskega parlamenta Hénault, Madame Geoffrin, markiza du Deffand, Madame de Genlis, gostiteljice salonov v Franciji, in drugi (Rjeoutski 2007: 13).

---

³⁷ Histoire de la Russie, 1785

Francoščina v drugih slojih prebivalstva

Poglejmo, kako je bilo s šolanjem ostalega prebivalstva. So ostale plasti prebivalstva po koncu vladavine Elizabete in pod Katarino II. imele dostop do šolanja in uporabe francoščine in če da, v kakšni obliki?

Fevdalni gospodje niso bili edini, ki so šli v tujino utrjevati svoje znanje francoščine. Med ruskimi potniki so bili tudi številni študentje (ki so študirali premogovništvo), ki pa so večinoma šli na univerze v Nemčijo (Berlin, Leipzig, Leiden) in na Švedsko. Zelo redki so bili tisti, ki so dolga leta preživeli v Franciji. Med njimi sta bila ruski zdravnik Protasov, ki je študiral v Strasbourgu in v Parizu, in slavni prevajalec in književnik Karžavin, ki je doštudiral na pariški Sorboni. Ti potniki so kasneje pogosto delali kot prevajalci ali učitelji francoščine (Rjeoutski 2007: 13). Vendar pa so bili Rusi, ki so poučevali francoščino, redki: Vasilij Bunin je poučeval francoščino v kadetskem korpusu, Fjodor Karžavin pa je bil lektor za francoščino na univerzi v Moskvi. Kmečkemu prebivalstvu je bila francoščina nepoznana (Rjeoutski 2007: 13).

Leta 1757 se je število članov nižjega plemstva, ki so opravljali obvezen izpit na Akademiji znanosti in so se učili francosko, povečalo na okoli 70. V teh letih je bila francoščina nesporno prvi tuj jezik, ki so ga poučevali v zasebnih vzgojnih zavodih in na domu. Sredi 18. stoletja je vse več trgovcev in tujcev pošiljalo svoje otroke v ruske izobraževalne zavode, kjer so se med ostalim učili tudi francoščino (Rjeoutski 2007: 14).

Zanimivo je, da so imeli jeziki, še posebno francoščina, izjemno veljavo in prednost pred znanostjo in se jih je obravnavalo kot absolutno nujne za življenje v skupnosti (Rjeoutski 2007: 14).

V izobraževalnih zavodih so se učili francoščino zelo sistematično: najprej so se naučili brati in pisati, sledila je slovnica, na koncu pa še slog. Ta struktura je bila pogosta tudi v učbenikih za francoščino. Pogosto so uporabljali tudi nemščino, angleščina pa se praktično ni pojavljala nikjer (Rjeoutski 2007: 14).

Pod vladavino Katarine II. je postalo francosko gledališče dostopno tudi nižjim, ne več le najvišjim slojem (Rjeoutski 2007: 15). V letih 1730–40 so začele knjige v francoščini pogosteje prihajati v Rusijo v knjižnico Akademije znanosti. Osebna knjižnica Elizabete I. je dokazovala, da si je bilo popolnoma mogoče ustvariti knjižnico francoskih knjig, ne da bi pri tem šel iz Rusije v zahodno Evropo. Veliko francoskih knjig je bilo tudi prevedenih v ruščino.

Operni libreti (navadno italijanski) so bili objavljeni v francoščini. Povpraševalo se je tudi po francoskih slovarjih in slovnica (Rjeoutski 2007: 16). V času Katarine II. so se pojavljale knjižnice, ki so jih vodili Francozi. Njihovo število je raslo, več pa jih je bilo v Moskvi kot v Peterburgu. Knjižnice so bile založene s knjigami za mladino, dvo- ali celo trojezičnimi knjigami (francosko-ruske in francosko-rusko-nemške). Knjižnica grofa Aleksandra Stroganova je imela več kot 1000 del v francoščini. Najbolj brani avtorji so bili Voltaire, Bossuet, Fénelon in Diderot (Rjeoutski 2007: 16).

Francoski jezik je torej prevzemal pomembno mesto v ruski družbi vse od konca vladavine Petra I. pa do vladavine Elizabete I. Francoščina je bila pomembna med aristokrati, plemiči so jo izpopolnjevali na potovanjih v tujini, v Rusiji pa so se združevale pomembne skupine Francozov. Prestiž francoščine in prisotnost mnogih francoskih učiteljev (pogosto hugenotov) sta ponesla francoščino v šole. V obdobju Elizabete I. (1740) je francoščina postala pomemben del življenja na dvoru, v umetniških krogih pa še posebej v gledališču. Veliko francoskih pisateljev, novinarjev in umetnikov je prišlo v Peterburg in so pomembno prispevali k frankofonskemu tisku (Tchudijeva revija *Le caméléon littéraire* ter Gallianova revija *Le Mercure de Russie*). Pod vladavino Katarine II. je prišlo v Rusijo mnogo Francozov, da bi poselili prazne bregove ob Volgi in delali v tovarnah ali kot obrtniki. Ker pa je znanje francoščine postajalo vse pomembnejše, učiteljev pa ni bilo dovolj, so ti Francozi pogosto spremenili poklic in postali učitelji. Tako je postalo število francoskih učiteljev zadostno in francoščina je postala dostopna tudi nižjim plemiškim slojem, ki so pošiljali svoje otroke v izobraževalne zavode. Učitelji na domu so bili dražji, zato jih je bilo vse manj. Vendar pa so bili le redki učitelji dovolj usposobljeni, kar je povzročilo precejšen padec kulturnega nivoja. Konec 18. stoletja so nehale izhajati revije, ki pa so jih nadomestile knjige v francoščini. V zadnjih 25 letih 18. stoletja je postala francoščina nujni element v mnogih družbenih slojih, še posebej v sferah, kot so izobraževanje, knjige, pisma, življenje na dvoru. Vse te sfere so zahtevale znanje francoščine, še posebej v aristokratskih krogih. Ruščina je bila rezervirana za domačo rabo in je ostajala jezik birokracije. Kljub temu, da so ruski kritiki in pisatelji (Fonvizin, Novikov, Glinka, kasneje Šiškov in grof Rostopčin), ki so se zavzemali za rusko identiteto, ostro kritizirali pretirano rabo francoščine, je bila ta še v porastu. Proti koncu 18. stoletja je bila že vsa ruska aristokracija dvojezična, pri čemer so z lahkoto govorili in pisali francosko. Tudi plemiči, ki so sodelovali v vojni proti Napoleonu leta 1812, so obvladali francoščino. Ta fenomen je pogosto opisan v ruski literaturi 19. stoletja (Puškin, Gribojedov, Tolstoj ...).

FRANCOSKI SEMANTIČNI KALKI V RUŠČINI

OPREDELITEV POJMA KALK

SSKJ navaja, da je izposojenka prevzeta beseda, ki je popolnoma prilagojena izposojajočemu si jeziku³⁸. Pogosto je izposojena zaradi potrebe, ko jezik, ki si besedo izposoja, ne pozna realnosti, ki jo beseda opisuje. Poznamo pa tudi »luksuzne prevzete besede«, ko je jezik, iz katerega so si izposojali, imel status ekonomskega, političnega in kulturnega prestiža – tak jezik je francoščina³⁹.

M. Smith navaja, da lahko tuje izposojene besede razdelimo v dve kategoriji: prevzete besede in kalke⁴⁰. Prevzeto besedo opiše kot besedo, ki je prenesena v drug jezik v celoti v svoji obliki, v zvoku in v pomenu, čeprav so možne fonetične spremembe, ki se pojavijo v jeziku, ki besede sprejema (Smith 2006: 29).

Francoski enojezični slovar Larousse besedo kalk opiše kot »obliko prevzete besede iz enega jezika v drugega, ki sestoji iz tuje besede ali fraze v prevodu⁴¹«, ruski enojezični slovar Ožegova pa kot »besedo ali izraz, ki se sestavi z dobessednim prevodom te besede ali izraza iz tujega jezika⁴²«. Sama beseda kalk je izposojena iz francoščine (*calque* iz italijanskega *calco*) in pomeni odtis, v prenesenem pomenu pa dobessedni prevod neke besede ali fraze. V nasprotju s prevzetimi besedami kalki niso vedno prepoznani kot prevzete besede v jeziku prejemniku. M. Smith predlaga razdelitev v pet kategorij, in sicer semantični kalk, frazeološki kalk, sintaktični kalk, morfološki kalk in morfemski kalk⁴³ (Smith 2006: 29).

Semantični kalk je narejen tako, da besedi v jeziku prejemniku pripišemo en ali več novih pomenov, ki jih vzamemo iz jezika, iz katerega si pomen izposojamo; primer (iz Smith 2006: 40): *чепта* v pomenu *poteza ali lastnost (trait)*. Frazeološki kalk pomeni, da si jezik prejemnik izposodi celotno frazo; primer (iz Smith 2006: 187): *холодная улыбка* v pomenu *hladni nasmešek (un sourire froid)*. Za te kalke je značilno, da besede, ki tvorijo frazo, predstavljajo semantično celoto. Morfemski kalk je beseda, zgrajena iz več morfemov na modelu tuje besede, primer (Puškin, Jevgenij Onjegin, 2/XVI): *предраассудок* v pomenu

³⁸ SSKJ http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=izposojenka&hs=1

³⁹ Povzeto po spletnem članku iz francoskega ilustriranega slovarja Le Robert illustré: <http://www.lerobert.com/le-robert-illustre/pdf/apports-du-francais-aux-autres-langues.pdf>

⁴⁰ Loan-words in calques (Smith 2006: 29).

⁴¹ Forme d'emprunt d'une langue à une autre consistant à intégrer un mot ou une expression étrangère sous une forme traduite (par exemple *gratte-ciel* formé sur l'américain *sky-scraper*).

⁴² слово или выражение, образованное путем буквального перевода иноязычного слова или выражения.

⁴³ M. Smith zanj sicer uporabi izraz *loan-translation*. V tem delu smo izraz po smislu prevedli v morfemski kalk.

predsodek (préjugé). Etimološka analiza te na novo zgrajene besede mora popolnoma ustrezati etimološki analizi besede v jeziku, iz katerega si izposoja. Lahko se zgodi, da je morfemski kalk zgrajen na napačni etimologiji. M. Smith za morfološki kalk pravi, da vsebuje slovnične spremembe, npr. spremembo spregatve ali sklanjatve te besede; primer (iz Smith 2006: 34): *чувствительность* v pomenu *občutljivost (sensibilité)*. Pri sintaktičnem kalku se sintaktična struktura prilagodi obliki jezika prejemnika; primer (Puškin, Jevgenij Onjegin, 6/XXII): *дева красоты* v pomenu *dekle lepote (fille de la beauté)*. Sintaktični kalk je lahko tudi to, da jezik prejemnik spremeni besedno vrsto in posledično njegovo funkcijsko zmožnost glede na analogijo v jeziku, iz katerega si izposoja (Smith 2006: 30).

M. Smith meni, da so tudi kalki prepoznani kot prevzete besede. Jefremov in Šanski pa se s to tezo ne strinjata. Jefremov trdi, da so kalki poseben lingvističen fenomen, ki zavzema vmesni položaj med domačimi in prevzetimi besedami. Prav tako poudarja, da se kalkov v nasprotju s prevzetimi besedami med domačimi besedami ne prepozna. Edina skupna lastnost, ki si jo kalk deli s prevzeto besedo, je izvor v tujem jeziku. Kalkov po njegovem torej ne smemo jemati za prevzete besede (povzeto po Smith 2006: 30). Šanski ta pogled podpira. V nasprotju s prevzeto besedo se kalka ne da prepoznati na prvi pogled zaradi navidezne zunanje homogenosti z domačim jezikom, vseeno pa je zanj to še vedno prevzeta beseda (povzeto po Smith 2006: 31).

Kot je poudaril R. L. Hermite: »*Limiter la notion d'emprunt au seul premier type serait [...] une limitation arbitraire, un appauvrissement, ou tout simplement une erreur*⁴⁴« (cit. po Smith 2006: 31).

Mnogokrat je težko določiti, iz katerega jezika je beseda izposojena zaradi medsebojnega prevzemanja besed v evropskih jezikih. Te težave ponazori semantični kalk *склонность (nagnjenost)*, za katerega so lingvisti dolgo domnevali, da je prišel iz francoščine v 18. stoletju, v resnici pa je bil v rabi že v 17. stoletju in je prišel iz latinščine, na kar je opozoril Hüttl-Worth (Smith 2006: 33).

Naslednja težava se pojavlja v klasifikaciji kalkov, saj lahko v eni besedni zvezi zaznamo več različnih tipov kalkov. M. Smith navaja primer frazeološkega kalka *носить на челе*, pri katerem pa je samostalnik *чело* semantični kalk (Smith 2006: 33). Nekaj primerov težko določljive klasifikacije kalkov smo navedli spodaj v tabeli 1, kjer je levo predstavljena

---

⁴⁴ »Omejiti besedo na le prvi tip [prevzeta beseda] bi bila arbitrarna omejitev, osiromašenje ali preprosto napaka.« Prev. K. G.

besedna zveza, ki jo preučujemo, desno pa so tri kategorije kalkov – sintaktični, frazeološki in semantični.

	sintaktični kalk	frazeološki kalk	semantični kalk
Besedno zvezo <i>предмет любви</i> bi lahko klasificirali hkrati kot frazeološki, sintaktični in semantični kalk; fr.: <i>l'objet de l'amour</i> .	<i>предмет любви</i> : ruski vrstni red bi moral biti <i>любовный предмет</i> (vpliv francoščine – samostalnik v rodilniku v vlogi prilastka)	<i>предмет любви</i> : besedna zveza tvori semantično celoto, ki pomeni <i>predmet ljubezni</i>	<i>предмет</i> : 1. kar obstaja neodvisno od človekove zavesti in je zaznavno s čuti, zlasti kot celota kakih lastnosti; 2. oseba (preneseno iz fr. <i>objet</i>)
Besedno zvezo <i>речь трогающая</i> bi lahko klasificirali hkrati kot frazeološki, sintaktični in semantični kalk; fr.: <i>une chose touchante</i> .	<i>речь трогающая</i> : ruski vrstni red bi moral biti <i>трогающая речь</i> (vpliv francoščine – samostalnik v rodilniku v vlogi prilastka)	<i>речь трогающая</i> : besedna zveza tvori semantično celoto, ki pomeni <i>beseda, ki se te dotakne</i>	<i>трогающий</i> : <i>трогать</i> pomeni dotakniti se v fizičnem in čustvenem pomenu (<i>toucher</i>)
Besedno zvezo <i>взор пронзающий</i> bi lahko klasificirali kot frazeološki, sintaktični in hkrati semantični kalk; fr.: <i>un regard perçant</i> .	<i>взор пронзающий</i> : ruski vrstni red bi moral biti <i>пронзающий взор</i> (samostalnik v rodilniku v vlogi prilastka)	<i>взор пронзающий</i> : besedna zveza tvori semantično celoto, ki pomeni <i>pogled, ki prebode</i>	<i>пронзающий</i> : <i>пронзить</i> pomeni prebosti, tudi v prenesnem pomenu (<i>percer</i>)

Tabela 1: Primeri določanja klasifikacije kalkov⁴⁵

⁴⁵ Primeri so vzeti iz Smith 2006, tabelo pa smo sestavili sami.

SEMANTIČNI KALKI IZ FRANCOŠČINE V RUŠČINI

Ruski teksti s konca 18. in z začetka 19. stoletja so bogati z besedami iz tujih jezikov, pri tem pa ni enostavno določiti, koliko od teh besed je prišlo neposredno iz francoščine.

Vpliv francoščine na ruski jezik se je krepil od 60. let 18. stoletja, svoj vrh pa je dosegel v zadnjih desetletjih stoletja. Zelo močen je bil še vedno v začetku 19. stoletja kljub ostri reakciji puristov, kot je bil na primer jezikoslovec in pisatelj Šiškov. V besedilih okoli leta 1820 lahko tako najdemo mnogo francoskih besed, ki pa se mešajo tudi z nemškimi in poljskimi. Ruščina je bila torej zelo prepustno leksikalno okolje, ki je dopuščalo mnoge tuje vplive (Breuillarde in Keruhel 1979: 469).

Pojavlja se naslednje vprašanje: kako določiti izvor besede, pri katerem je jasen vpliv francoščine, njena pot pa sporna? Biržakova, Kutina in Vojnova navajajo primer ruske besede *аллея*, za katero obstaja teorija, da je prišla iz poljščine (*alea*), one pa menijo, da bi lahko prišla tudi iz nemščine (*Allee*) ali neposredno iz francoščine (*allée*). Najverjetnejša razlaga je, da so take besede prehajale iz enega evropskega jezika v drugega in so tako prišle tudi v ruščino, pri čemer se ne da vedno točno določiti, iz katerega evropskega jezika je besedo prevzela ruščina (Biržakova et al. 1972: 23–25).

Težava je tudi pri prevzetih besedah, pri katerih je originalen pomen ostal nedotaknjen, morfologija pa je doživela pomembne spremembe, kot sta na primer *kontora* iz francoske besede *comptoir* (točilna miza) in *lafet* iz francoske besede *l'affût* (topovski podstavek, lafeta) (Breuillard in Keruhel 1979: 470).

Še ena težava se pojavlja pri besedah z grško-latinskim izvorom, kot je recimo beseda *фпаза*, ki je bila predmet debate med Šiškovom in Makarovom. Šiškov jo je želel kot francosko besedo odstraniti, Makarov pa mu je odvrnil, da je beseda grškega izvora in da imajo Rusi, tako kot Francozi, pravico črpati besede iz antičnega sveta. V tem sporu sta imela prav oba, saj je beseda resda grškega izvora, vendar so jo Rusi spoznali preko francoščine (Breuillard in Keruhel 1979: 470).

Pogosti primeri so tudi angleške in italijanske besede, ki si jih je izposodila francoščina in jih potem prenesla tudi v ruščino. Tak primer je *pique-nique*, ki so ga Rusi spoznali zahvaljujoč Francozom, čeprav gre za besedo angleškega izvora (Breuillard in Keruhel 1979: 470).

Da bi čim natančneje ugotovili izvor izposojenk v ruščini, se lahko opremo na etimološke slovarje, vendar se tudi tukaj izvor razlikuje glede na vidik avtorja slovarja. Opremo se lahko še na obdobje, ko je beseda prišla v ruski jezik, njeno morfologijo in naglas. Glede na obdobje lahko ovržemo vpliv francoščine za vse besede, ki so v ruščino prišle pred 18. stoletjem oziroma potrdimo tiste, ki so se v ruščini pojavile v zadnji tretjini stoletja. Morfologija bi načeloma morala dati trdne dokaze o izvoru besede, vendar v resnici ni tako, predvsem zaradi ponovne latinizacije: v ruščino so prihajale besede latinskega izvora neposredno iz latinščine, ampak tudi iz francoščine in nemščine. Za mnogo besed lahko potrdimo francoski izvor, saj besede v latinščini niso obstajale (npr. *asociacija*), ali pa so dobile moderno semantiko (npr. *industrija*). V veliko primerih sta si bila francoski in grško-latinski izvor konkurenčna, pri čemer je večinoma zmagal slednji (*stratagama* namesto *stratažema*, *harakter* namesto *karakter*, *religija* namesto *reližija*), poznamo pa tudi nekaj obratnih primerov (*avantjura* namesto *avantura*, *miniatjura* namesto *miniatura*) (Breuillard in Keruhel 1979: 472–473).

Biržakova, Kutina in Vojnova opozarjajo, da se je latinski izvor pogosto vezal na politični in pravni besednjak. Naglas se je v ruščini pri besedah francoskega izvora premaknil za en zlog nazaj, npr. *filózof* namesto *filozóf*, *avtógraf*, *parágraf* itd. (Biržakova et al. 1972: 179).

Ruski prevodi, romani in eseji, objavljeni v 18. in v začetku 19. stoletja, v nasprotju s pričakovanim ne vsebujejo obilice francoskih terminov, vendar pa prevzete besede iz francoščine iz vsakdanjega govora najdemo v pismih, spominih, poročilih s potovanj, kjer je bil pisni jezik veliko bližje govorjenemu. Kljub temu, da so Rusi prevzete besede iz francoščine redno uporabljali v vsakdanjem govoru, kar dokazujejo zgoraj omenjena besedila, pa teh besed ne najdemo več v sodobnih ruskih slovarjih, kar pomeni, da so popolnoma izginile iz ruskega jezikovnega okolja. Prav tako ne smemo pozabiti, da so bile prevzete besede iz francoščine zelo žive v ruski visoki družbi, nižji sloji pa z njimi verjetno niso imeli nobenega stika (Breuillard in Keruhel 1979: 473).

Breuillard in Keruhel dajeta velik pomen tudi slovarjem, saj primerjava med njimi pripomore k določanju kronologije od tujke (uporabita nemški izraz *Fremdwörter*) do izposojenke (*Lehnwörter*). Prvi pomembni slovar je izdala Ruska akademija⁴⁶. V njem najdemo francoske besede s področja vojske (*bastion*, *batal'on*, *garnizon*, *kalibr*, *manež*, *redut* ...), administracije (*ministr*, *pasport*, *patent*, *tarif*) in ostalega (*bil'jard*, *bril'jant*, *komod*, *limonad* ...). Breuillard in Keruhel povzemata ruskega jezikoslovca Smirnova, ki navaja, da so administrativne in

---

⁴⁶ Словарь Академии Российской, 1789–1794

vojaške besede prišle iz francoščine v ruščino v času Petra I. in so bile do konca 18. stoletja že povsem asimilirane (Breuillard in Keruhel 1979: 474). Veliko je besed, ki so bile že vpete v ruski jezik, pa jih v Akademskem slovarju, izdanem leta 1789, še ni. V rusko-nemško-francoskem slovarju I. Nordsteta iz leta 1782⁴⁷ pa so, kljub starejši izdaji, že zapisane (*bufet, p'edestal, akter, lakej, moda, model', transport*). Te besede so verjetno imeli ruski puristi še za tuje. Primerjava med prvo (1789–1794) in drugo izdajo (1806–1822) Akademskega slovarja pokaže, da so v dvajsetih letih mnoge tuje besede že postale prevzete (Breuillard in Keruhel 1979: 474).

A. Derganc (po Vinogradovu⁴⁸) navaja primer sprememb v ruski sintaksi, ko se je po francoskem vzoru pričel uveljavljati samostalnik v rodilniku v vlogi prilastka, npr. *предмет любви* po francoskem vzoru (*predmet ljubezni* namesto *ljubezenski predmet*) (Derganc 2013: 35).

Francoščina je imela torej močan vpliv pri nastanku ruskega knjižnega jezika. Nekatere besede so izposojene, druge ustvarjene, novi pomeni so bili dodani že obstoječim besedam, v ruščino so bili prevedeni celi stavki, prav tako pa so pri ustvarjanju sodobne knjižne ruščine za osnovo uporabili francoske sintaktične in stilistične konstrukcije (Smith 2006: 25–28). Pomembna pa je tudi za celotno rusko kulturo, ki je v 18. in v 19. stoletju sprejemala zahodnoevropske, torej tudi (morda celo predvsem) francoske vzorce obnašanja, mišljenja in znanja ter tako vplivala na celoten ruski pojmovni svet.

---

⁴⁷ I. Nordstet, Российский с немецким и французским переводами словарь, 1780–1782

⁴⁸ Gre za delo Vinogradov, 1982, kot je navedeno v seznamu literature zadaj, ki pa je izšlo v več izdajah.

EMPIRIČNI DEL

OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJEV ANALIZE

Za nazoren prikaz vpliva francoščine pri nastanku sodobne knjižne ruščine smo vzeli roman v verzih *Jevgenij Onjegin* A. S. Puškina. Puškin namreč velja za enega najpomembnejših snovalcev sodobnega ruskega knjižnega jezika. Med njegovimi deli smo se za Jevgenija Onjegina odločili zato, ker je ne le napisan v jeziku, prepredenem s francoskimi vplivi, pač pa tudi prikazuje stvarnost Rusije v začetku 19. stoletja. Puškin je v besedilo vtkal mnoge namige na to, kako so ruski aristokrati govorili bolj francosko kot rusko, imeli so francoske domače učitelje, tuja pa jim niso bila niti literarna dela francoskih avtorjev.

Pri delu smo se srečali tudi z omejitvami. Prva je prav gotovo število francoskih besed v romanu v verzih, zaradi česar nismo izpisali vseh, pač pa le nekaj najbolj zgovornih primerov tako pri citatnih besedah kot tudi pri prevzetih besedah in kalkih. Druga omejitev se pojavlja pri opisu izbranih besed oziroma situacij iz romana. Naslanjali smo se predvsem na pisatelja in prevajalca Nabokova in njegove komentarje k Jevgeniju Onjeginu ob prevodu v angleščino ter M. Smith in njeno delo *Vpliv francoščine na knjižno ruščino 18. stoletja* ter slovarje (navedene na strani 50), s čimer sicer nismo mogli zajeti vseh pogledov na to problematiko, smo pa podali nekaj tistih vidnejših, ki so se do zdaj ukvarjali z vplivom francoščine na ruščino. Nabokov pogosto ne opiše, zakaj za nekatere ruske besede ali fraze meni, da so galicizmi. To gre verjetno pripisati temu, da je odlično govoril in razumel tako francoščino kot ruščino in je v nekaterih ruskih verzih preprosto začutil francoski vpliv. Zato se torej opiramo na njegovo razlago, četudi v mnogih primerih ni utemeljil svojega mnenja. Pri opisu semantičnih kalkov po M. Smith pa po drugi strani lahko dodamo še prvi pomen besede, kot je naveden v njeni knjigi. Tretja omejitev je lastna presoja kategorizacije kalkov, o čemer več v poglavju Metodologija.

Z analizo izbranih besed in besednih zvez iz dela *Jevgenij Onjegin* želimo torej pokazati na nekatere vplive, ki jih je francoščina v 19. stoletju imela na ruski jezik, družbo, kulturo in ne nazadnje ruski pojmovni svet. V tem magistrskem delu seveda ne moremo zajeti celotne situacije Rusije iz tega obdobja, pač pa le delček iz perspektive enega največjih, če ne največjega ruskega literata.

Aleksander Sergejevič Puškin: njegov odnos do francoščine in ustvarjanje sodobne knjižne ruščine

V jeziku A. S. Puškina je vsa predhodna kultura ruske umetniške besede ne le dosegla svoj najvišji razcvet, ampak je doživela tudi izrazito spremembo. Jezik Puškina je odražal vso zgodovino ruskega knjižnega jezika od 17. stoletja do konca 30. let 19. stoletja, poleg tega pa je opredelil smer poti razvijanja ruske knjižne besede. Puškin je naredil novo, originalno sintezo različnih socialno-jezikovnih elementov, in sicer cerkvenoslovanizmov, evropeizmov (še posebej francoskih) in elementov žive ruske besede. Stremel je k oblikovanju demokratičnega nacionalnega knjižnega jezika na osnovi združitve knjižne kulture ruske besede z živo ruščino. Pri tem ni več upošteval teorije treh stilov Lomonosova, pač pa je te stile združil in utrdil njihovo raznolikost (Vinogradov 1982: 227–229).

Puškin je v rusko jezikovno sfero vstopil kot »Francoz« – zagovornik evropske kulture umetniške besede, vendar pa se je njegov odnos do francoske leksike in frazeologije kmalu spremenil. Že v svojih 20. letih se je odrekel dobesednemu prevajanju evropskih frazemov in francoskih metafor, ki so bile v ruščini konec 18. in v začetku 19. stoletja zelo pogoste. Res pa je Puškin na področju abstraktnih pojmov še vedno priznaval francoski jezik kot vzorec za knjižno ruščino. V pismu Vjazemskemu je zapisal: *»Prav si naredil, da si se javno zavzel za galicizme. Nekoč bo treba na glas povedati, da je ruski metafizični jezik še v barbarskem stanju. Daj bog, da bi se nekoč oblikoval kot francoski (jasen in natančen jezik proze – t. j. jezik misli)⁴⁹«* (Vinogradov 1982: 239). Kljub temu pa je Puškin nasprotoval kalkiranju in dobesednemu prevajanju, saj je menil, da ima vsak jezik svoje retorične figure, svoje izraze in oblike. Prav tako v svojih delih ni želel uporabljati arhaizmov in cerkvenoslovanizmov. Zagovarjal je torej živo ruščino, ki so jo v Rusiji govorili v začetku 19. stoletja. Ta je sicer vsebovala tako evropeizme kot arhaizme, med njimi pa ni bilo strogih ločnic (Vinogradov 1982: 240–242).

Puškin je tako s sintezo žive ruščine, tujejezičnih vplivov in tradicionalne cerkvene slovanščine postavil temelje sodobni knjižni ruščini (Derganc 2013: 35).

---

⁴⁹ »Ты хорошо сделал, что заступился явно за галлицизмами. Когда-нибудь должно же вслух сказать, что русский метафизический язык находится у нас еще в диком состоянии. Дай бог ему когда-нибудь образоваться на подобие французского (ясного, точного языка прозы - т. е. языка мыслей.)« Prev. K. G.

Roman v verzih Jevgenij Onjegin in njegova vloga za ruski knjižni jezik

Puškin je roman v verzih Jevgenij Onjegin pisal v svojih dvajsetih letih. V nadaljevanjih je roman izhajal med letoma 1825 in 1832, kot celota pa je izšel leta 1833. Belinski je delo označil za »enciklopedijo ruskega življenja«, saj riše sliko tistega obdobja, v katerega so postavljeni tako junaki kot avtor sam. Puškin v delu podaja tudi svoje poglede na stvarnost in sodi ljudi in dogodke, ki pa se spreminjajo, kot se je v letih pisanja (Puškin je zapisal, da je roman v verzih nastajal sedem let, štiri mesece in 17 dni) spreminjal avtor. Kljub temu Puškin ob izdaji Jevgenija Onjegina v celoti ni želel popravljati napisanega, saj je spremembe in neenotnosti dojemal kot svoj umetniški razvoj. To velja predvsem za osnovne elemente – žanr, jezik, junake in zgodbo (Verč 1994: 322).

Leta 1823 je Puškin pisal prijatelju Vjazemskemu, da Jevgenij Onjegin ni klasični roman, temveč roman v verzih. Združiti je namreč želel dva žanrska principa – verz in prozo. Odločil se je za upodobitev vsakdanjega življenja družin ruske visoke družbe, kar bi lahko ubesedil v obliki romana, satire in komedije, hkrati pa je želel napisati heroično in komično pesnitev z elementi poezije, kar pa je bilo v nasprotju z vsakdanjostjo, ki bi jo opisoval roman. Da je lahko v svoj roman vstavil vse takrat poznane žanre (liriko, elegijo, narodno pesem, dokument, ironijo, satiro, vanje pa vpel cinizem in tragiko, torej tako »visoko« kot »nizko«), je moral dodobra pregledati in predelati pesniška sredstva, kot so jezik, metrika, romantični junaki, junak-avtor in fabula (Verč 1994: 323).

Na začetku svojega romana v verzih je Puškin svojega protagonista Jevgenija Onjegina opisal kot mladega ruskega plemiča v 20. letih 19. stoletja. Ena bistvenih značilnosti njegovega junaka je popolno obvladovanje francoskega jezika. Prav tako Tatjana, ki je zaljubljena v Onjegina, Onjeginu napiše ljubezensko pismo v francoščini. Puškin je v svojem delu dal francoščini ogromen pomen, še posebej v pisemskem delu romana. Zakaj? Večina njegovih sodobnikov pravi, da je bil eden glavnih razlogov za to splošna raba francoščine v visokih krogih ruskega prebivalstva, res pa je tudi, da so ti aristokrati slabo poznali govorjeno ruščino, sodobni ruski knjižni jezik pa je bil takrat šele v razvoju. Puškin je v francoskih pismih razmišljal o razlogih, ki so zaustavljali razvoj ruskega knjižnega jezika: »*Vsa naša spoznanja, vse naše znanje so zajeti iz našega otroštva iz tujih knjig, zato smo navajeni razmišljati v tujem jeziku*⁵⁰«, natančneje v francoščini (Rjeoutski 2007: 1).

---

⁵⁰ »Toutes nos connaissances, toutes nos notions sont puisées depuis notre enfance dans des livres étrangers, nous sommes habitués à penser dans une langue étrangère.« Prev. K. G.

Ruski knjižni jezik, ki je skozi 18. in 19. stoletje doživljal pomembne spremembe, in vsakdanje življenje tedanje ruske visoke družbe in kulture je Puškin predstavil v romanu v verzih Jevgenij Onjegin.

METODOLOGIJA RAZISKAVE

Predstavitve primerov smo se lotili na dva načina, in sicer s tabelo, ki vsebuje osnovne podatke o francoskih besedah, ter z opisi posameznih situacij iz romana.

Tabela je razdeljena na tri dele: v prvem delu so zapisane francoske citatne besede, torej besede, ki so ohranile tako izgovarjavo kot zapis. V levem stolpcu so podatki o tem, kje v romanu v verzih se beseda nahaja, sledi stolpec z verzom, v katerem je francoska beseda, nato smo izpisali francosko besedo, zraven pa dodali besedo, ki se uporablja danes. Nekatere francoske besede so namreč dobile ruski zapis v cirilici in jih lahko najdemo v ruskem enojezičnem slovarju, drugih (še posebej, če gre za celo poved) pač ne. V desnem stolpcu je slovenska verzija tega verza v prevodu Mileta Klopčiča iz leta 1967.

Drugi del tabele zajema francoske prevzete besede – gre torej za besede, ki so prišle iz francoščine, so pa spremenile obliko tako, da so zapisane v cirilici, seveda se s tem spremeni tudi njihova izgovarjava. To so besede, popolnoma prilagojene izposojujočemu si jeziku, torej ruščini. V tabelo so vključeni podatki o tem, kje se beseda nahaja (poglavje, kitica, verz), izpisan je verz, ki določa kontekst, sledi mu izpisana beseda v ruščini, nato ustrezna beseda v francoščini. Temu smo dodali stolpec s podatkom, kdaj je beseda prišla v ruski jezik in stolpec, ki pokaže na obliko besede danes oziroma na njen (ne)obstoj. Zraven je še Klopčičev prevod verza v slovenščino.

V tretjem delu tabele so izpisani nekateri kalki iz francoščine iz Jevgenija Onjegina. Poleg že prej predstavljenih stolpcev (kje se beseda nahaja, verz, izpisana beseda v ruščini, ustreznica v francoščini, izvor besede, stanje besede danes ter Klopčičev prevod v slovenščino) smo dodali še kategorijo vrsta kalka. Opredeljevali smo se po razdelitvi, ki jo predlaga M. Smith in je podrobneje opisana v prejšnjih poglavjih (str. 38–40). Kategorijo smo glede na M. Smith poskušali določiti sami.

Pri opredelitvi izvora besed in oblike besede danes smo se posluževali različnih slovarjev in drugih virov. Za boljši pregled smo v tabelah uporabili le kratice uporabljenega vira, in sicer⁵¹:

---

⁵¹ Natančnejši podatki o uporabljenih slovarjih so navedeni na koncu magistrskega dela pod literaturo, tu smo za lažje razumevanje kratic napisali le osnovni naslov, ki smo ga prevedli v slovenščino.

- EP:** Zgodovinski slovar galicizmov ruskega jezika (Jepiškin, 2010)
- U:** Enojezični slovar (Ušakov, 1940)
- EF:** Enojezični slovar (Jefremova, 2000)
- ŠS:** Šolski etimološki slovar ruskega jezika (Šanski, 2004)
- F:** Etimološki slovar ruskega jezika (Fasmer, 1973)
- O:** Enojezični ruski slovar (Ožegov, 1992)
- K:** Nacionalni korpus ruskega jezika
- S:** Semantični in frazeološki kalki (Smith, 2006)
- N:** Komentarji k Jevgeniju Onjeginu (Nabokov, 1999)

Uporabljali smo predvsem enojezični slovar Ožegova, ki je služil kot izhodišče pri iskanju ruskih besed. Če smo v tem slovarju besedo našli, je v drugih slovarjih nismo iskali. Nasprotno, če iskane ruske besede v slovarju Ožegova ni bilo, smo pogledali še v ostale slovarje in druge vire, navedene zgoraj. Če se je izraz nahajal v korpusu ruskega jezika, smo zapisali, koliko zadetkov smo našli in v opombah zapisali enega od primerov, da se vidi, za kakšen tip besedila gre.

Za drugi del predstavitve francoskega vpliva na ruščino smo se odločili, ker določenih situacij iz romana preprosto ni mogoče prikazati le z osnovnimi podatki v tabeli, saj gre bodisi za zanimiv prikaz kalkiranja v ruščini bodisi za širši opis družbene in kulturne situacije v Rusiji v 19. stoletju. Iz romana smo izpisali verze ter v oklepaju zapisali, v katerem poglavju, kitici in verzu se ta del nahaja, zraven pa dodali ustrezni verz iz slovenskega prevoda Mileta Klopčiča. Za tem sledi razlaga verza in njegovega pomena za prikaz francoskega vpliva pri ustvarjanju sodobne knjižne ruščine.

Klopčičev prevod precej natančno prikaže prisotnost francoskih besed, kalkov pa seveda ne more, saj obstajajo le v določenem jeziku, v tem primeru ruščini. Prav tako prevod včasih popolnoma spremeni vrstni red besed in ali celo pomen, kar je razumljivo, saj se prilagaja stopicam in rimam. Kljub temu pa lahko v večini primerov zelo dobro služi kot pomoč pri razumevanju besedila.

Francoske citatne besede

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda ali besedna zveza v francoščini	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
1/ III/ 51– 52	Сперва <i>Madame</i> за ним ходила, потом <i>Monsieur</i> ее сменил	Madame, Monsieur	месье (EP), мосье (U), мусье (U), мсье (EF), мадам (O)	sprva <i>madame</i> je zanj skrbela, nato <i>monsieur</i> ji je sledil
1/ XVI I/ 210	Готов охлопать <i>entrechat</i>	entrechat	антраша (O)	pozdravi s ploskom <i>entrechat</i>
4/ XX VIII/ 2301 – 2302	На первом листике встречаешь <i>Qu' écrirez-vous sur ces tablettes</i>	<i>Qu' écrirez-vous sur ces tablettes;</i>	Gre za konkretni stavek, ki ga je Puškin zapisal v fr., zato se v taki obliki seveda ni ohranil do danes.	Tam najdeš kar na prvi strani: » <i>Qu' écrivrez-vous sur ces tablettes?</i> «
5/ XX VII/ 2968 – 2971	Как истинный француз, в кармане Трике привез куплет Татьяне На голос, знаемый детьми: <i>Réveillez-vous, belle endormie.</i>	<i>Réveillez-vous, belle endormie.</i>	<i>Réveillez-vous, belle endormie</i> je stara francoska pesem, ki se začne s temi verzi.	V pozornosti francoski znani prinsel je kuplet Tatjani, ki mu napev poznajo vsi: <i>Réveillez-vous, belle endormie.</i>
5/ XX VII/ 2976 – 2977	И смело вместо <i>belle Nina</i> Поставил <i>belle Tatiana.</i>	belle Nina, belle Tatiana	Gre za konkretne besede, ki jih je Puškin zapisal v fr., zato se v taki obliki niso ohranile do danes.	in duhovito <i>belle Nina</i> spremenil v <i>belle Tatiana.</i>

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda ali besedna zveza v francoščini	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
7/ XLI/ 4308	- Княжна, mon ange! - "Pachette!" - Алина! -	mon ange, Pachette	ангел: 1. v religiji: božji služabnik; 2. preneseno: o človeku kot utelešenju lepote, dobrote (O); 1. pomen: nebesno bitje; 2. pomen: v 18. st. postane semantični kalk v pomenu ljubljene osebe (S)	»Princesse, mon ange!« - 'Pachette!' – »Alina!«
8/ XIV/ 4701 – 4702	<i>Du comme il faut...</i> (Шишков, прости: Не знаю, как перевести.)	du comme il faut	комильфо (U)	<i>du comme il faut ...</i> (Tega, priznam, Šiškovi, prevesti res ne znam.)
8/ XXI II/ 4817	Сей неприятный tête- à-tête	tête-à-tête	тет-а-тет (O)	ta mučni tête-à-tête, in spet

Francoske prevzete besede

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda v ruščini	Beseda v francoščini	Izvor besede v ruščini	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
1/ III/ 57	Не докучал моралью строгой	мораль	morale	v 18. st. iz franc. (ŠS)	мораль (O)	glede olike ni bil ozek
1/ IV/ 65	Острижен по последней моде	мода	mode	v začetku 18. st. iz franc. (ŠS)	мода (O)	po zadnji modi počesan
1/ V/ 80	Ученый малый, но педант	педант	pédant	v začetku 19. st. iz franc. (ŠS) ⁵²	педант (O)	bil res pedant, a bistroglav
1/ XI/ 148	Ловить минуту умиления	минута	minute	v začetku 19. st. iz franc. (ŠS)	минута (O)	znal je ujeti hip slabosti
1/ XII/ 159	Сердца кокеток записных	кокетка	coquette	v 2. polovici 18. st. iz franc. (ŠS)	кокетка (O)	koketam srca lahkoživ
1/ XV/ 182	Онегин едет на бульвар	бульвар	boulevard	v 18. st. iz franc. (F)	бульвар (O)	ter se odpelje na bulvar
1/ XVI /195	И трюфли, роскошь юных лет	трюфель	truffle	začetek 19. st. iz franc. (ŠS)	трюфель (O)	K <i>rost-beefu</i> gomoljike tečne
3/ XXV III/ 1708	С семинаристом в желтой шале	шаль	châle	v 18. st. iz franc. (ŠS)	шаль (O)	s študentom v krilu, v višji šoli ⁵³

⁵² V Jevgeniju Onjeginu pedant pomeni človek, ki se rad razkazuje s svojim znanjem; beseda pedant je sicer tako v ruščini kot v slovenščini spremenila pomen in danes pomeni natančen človek.

⁵³ Slovenski prevod se na tem mestu vsebinsko precej razlikuje od izvirnika, saj Klopčič šala sploh ne omenja, kar gre verjetno pripisati ujemanju v rimi in stopicah. V francoskem prevodu je шаль preveden v châle.

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda v ruščini	Beseda v francoščini	Izvor besede v ruščini	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
4/ XVII / 2144	(Как говорится, <i>машинально</i>)	маши- нально	machina- lement	modni galicizem, francoska akademija ga v slovar zapiše l. 1740 (N)	маши- нально (O)	(zdaj <i>mašinalno</i> slišiš redno)
5/ XXX IX/ 3106	Вдруг из-за двери в зале длинной	зала	salle	iz franc. (EP)	зал (O), зала (O)	tedaj se flavta iz dvorane
7/ XLI/ 4310	Надолго ль? - Милая! Кузина!	кузина	cousine	iz franc. (U)	кузина, двою- родная сестра (O)	'Ostaneš dolgo?' – »Ah, kuzina!«
8/ XXX VIII/ 5094	В огонь то туфлю, то журнал.	журнал	journal	iz franc. (ŠS)	журнал (O)	žurnal in kdaj copata z nog
10/ XV/ 5602	Читал свои Ноэли Пушкин	Ноэли	(chants de) Noël	francoske božične pesmi; tu parodija teh pesmi s političnim podtonom (N)	/ (O)	Noele svoje bral je Puškin

Kalki iz francoščine

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
1/ I/ 18	Мой дядя самых честных правил	честный (человек)	un honnête homme	1. pomen: kdor je pošten; 2. pomen: v 18. st. iz franc.: človek, ki ima vse lastnosti, da je lahko vseč družbi (S)	seman- tični	1. kdor je pošten, iskren; 2. kdor si zasluži spoštovanje (O)	Moj stric, pošten od nog do glave
1/ IV/ 67	И наконец увидел свет	свет	monde, le beau monde	1. (dva pomena): svetloba in življenje na zemlji; 2. pomen: v 18. st. iz franc.: visoka družba (S)	seman- tični	v aristo- kraciji: visoka družba (O)	in tak je v družbo bil vpeljan
1/ V/ 81	Имел он счастли- вый талант	счастли- вый талант	heureux talent	талант : v 18. st. iz franc. (EP); счастливый талант (N)	frazeo- loški	счастливый талант se v O ne pojavi; v K 2 zadetka ⁵⁴	Imel je srečen dar, da znal

⁵⁴ Primer: A. B. Амфитеатров, 1893: *Отравленная совесть*: "Эта женщина имела счастливый талант — как-то незаметно переделывать своих поклонников просто в друзей, полных самой горячей к ней привязанности, но чуждых любовного о ней помышления."

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
1/ XV/ 194	Пред ним roast-beef окрова- вленный	roast-beef окрова- вленный	rost-beef sanglant	iz franc. (N)	seman- tični	окрова- вленный se v tej besedni zvezi ne pojavi ne v O ne v K	K <i>rost- beefu</i> gomoljike tečne
1/ XXIII /284	Изображу ль в картине верной	Изображу ль	dirai-je	oblika stavka je francoska (N)	sintak- tični	te oblike ni ne v O ne v K	Vam bom lahko zvesto opisal
1/ XXXI /438	Ах, ножки, ножки! где вы ныне?	ножки	petits pieds	v 17. st. iz franc., vzor pri franc. pesnikih (N)	seman- tični	pomanjše- valnica besede noga (O)	Nožice! – kod po majski travi
1/ XXX IV/ 446	Но полно про- славлять над- менных	надмен- ный	inhu- maines, beautés inhu- maines	posnemanje franc. stila (N)	seman- tični	aroganten, ošaben, nadut (O)	Kaj strune bi slavile ošabnice, ko treba ni
1/ XLV /553	Мне нрави- лись его черты	черты	traits	1. pomen: črta, linija; 2. pomen: v 18. st. iz franc.: obrazne poteze (S)	seman- tični	lastnost, značilnost (O)	Všeč mi je bil njegov značaj

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
1/ XLV /555	Неподра- жательная стран- ность	стран- ность	bizzarerie, bizarre	ekvivalent franc. <i>bizzarerie</i> , ki se je uporabljal konec 18., začetek 19. st. pri franc. romantikih (N)	seman- tični	lastnost čudnega; čudaštvo, tujost (O)	k neposnem- ljivemu čudaštvu
2/ XVI /988	И пред- рассудки вековые	предрас- судок	préjugé	v 18. st. iz franc. (ŠS)	mor- femski	zmoten, navadno lažen pogled na kaj (O)	predsodki že od pamtiveka
2/ XXI/ 1064	В глазах родителей	в глазах	aux yeux	iz franc., izraz se je hitro prijel v rušč. (N)	seman- tični	v očeh nekoga, z vidika nekoga (O)	pred maternimi očmi
2/ XXI II/ 1088	Движенья, голос, легкий стан	стан	taille	franc. <i>taille</i> zajema torzo in pas (N)	seman- tični	telo človeka (O)	pa kretnje, glas, smehljaj – milina
3/ I/ 1338	- У Лариных. - "Вот это чудно.	Вот это чудно	Voilà une belle merveille	izraža začudenje, verbalna oblika (N)	seman- tični	čudno, nenavadno (besedne zveze <i>Вот это чудно</i> v O in K ni)	'Pri Larinovih.' – »Ni mogoče!«

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
3/ II/ 1353	Да полно, милый, ради бога	милый, мило	gentil, gentiment	pridevnik милый in prislov мило Puškin uporabi zelo pogosto in ustreza fr. <i>Gentil,</i> <i>gentiment</i> (N)	seman- tični	1. ljubek, sladek; 2. spoštovani, dragi (O)	»Nikar! Boš spet mi dekla- miral?» ⁵⁵
3/ V/ 1396	Владимир сухо отвечал	сухо	séchément	iz franc. <i>séchément</i> <i>d'un ton sec</i> (N)	seman- tični	1. ki se nanaša na suhost; 2. pusto (O)	Vladimir zammra zadet
3/ XX XI/ 1749	Его я свято берегу	Его я свято берегу	Je la conserve religieuse- ment	splošen francoski izraz (N)	seman- tični	sveto, dragoceno (besedne zveze <i>Его я свято берегу</i> ni ne v O ne v K; <i>свято беречь</i> : v K 6 zadetkov ⁵⁶	nanj pazim kakor na svetost

⁵⁵ Prevod je tu drugačen od originala, v njem ni besede милый.

⁵⁶ Primer: Виктор Баранец, 1999: *Генштаб без тайн*. Книга 1: Мы будем всегда свято беречь и неустанно приумножать это великое завоевание...

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
3/ XX XI/ 1753	И слов любезную небреж- ность?	любезная небреж- ность	aimable abandon	pogost francoski izraz (N)	seman- tični	<i>любезная</i> <i>небреж- ность</i> ni ne v O ne v K; <i>небреж- ность</i> (v O ni); <i>не- брежный</i> : površen, malomaren (O)	besed prikupno preprošči- no
4/ XI/ 2056	Онегин живо тронут был	живо тронут	vivement touché	живо: 1. pomen: živ; 2. pomen: v 18. st. iz franc.: čutiti močno oz. globoko (S) тронут: 1. pomen: трогать – dotakniti se; 2. pomen: v 18. st. iz franc.: dotakniti se čustveno (S)	seman- tični	живо: 1. živ; 2. močno začutiti kaj (O) трогать: 1. dotakniti se; 2. vzbuditi v nekom sočutje (O)	A pismo Tatjanino ganilo Jevgenija je do srca

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
4/ XXI V/ 2238	Бледнеет, гаснет и молчит!	гаснет	se consume	iz franc. (N)	seman- tični	1. ugašati; 2. izgublјati moč (O)	bledi, ugaša brez besed!
5/I/ 2611	И мягко услан- ные горы	мягко	moelleu- sament	hibridna beseda; združuje податливый (voljan) in толстый (debel) (N) смягченный (attendri) – kalk iz 18. st.; 1. pomen: mehak na otip (S)	seman- tični kalk	1. mehak na otip; 2. mehak, prijazen, dobrosrčen (O)	in gričevnati svet v daljini
5/ XLI/ 3145	Не верит собствен- ным глазам	собствен- ные глаза	ses propres yeux	pravilno bi bilo своим глазам (N)	seman- tični	1. ki nekomu pripada; 2. s svojimi očmi (O)	ne verje svojim več očem
6/ II/ 3204	С своей тяжелой поло- виной	половина	moitié	francoski pesniki so ogromno uporabljali ta izraz za partnerje (N)	seman- tični	1. eden od dveh delov; 2. žena (O)	ob svoji zavaljeni ženi

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
6/ IV/ 3235	В философической пустыне	пустыня	désert	ustreza 'désert' francoskega psevdoklasicizma in ima pomen 'retraite' – 'уединение' (osamitev) (N)	semantični	1. velik nenaseljen prostor; 2. nenaseljena ali malo poseljena območja (O)	v modrostni svoji samopašnji
6/ IX/ 3303	Звал друга Ленский на дуэль	звать на дуэль	appeler en duel, appeler en combat singulier	francoski izraz (N)	sintaktični	<i>вызвать на дуэль</i> : pozvati na dvoboj (O)	poziva Lenski na duel
6/ XXII / 3461	Придешь ли, дева красоты	дева красоты	fille de la beauté	psevdoklasicistični galicizem (N)	sintaktični	v O ni; v K 3 zdetki ⁵⁷	A ti, predraga, boš solzé
6/ XLI/ 3713	Несется по полям одна	Несется по полям	parcourt la plaine, les champs, la campagne	ustreza franc. izrazu (N)	semantični	besedne zveze <i>Несется по полям</i> ni ne v O ne v K; v K je za <i>по полям</i> 546 zdetkov	drvi jahaje čez polje

⁵⁷ Primer: М. Ю. Лермонтов, 1833-1834: *Вадим*: ... Мир с тобою, дева красоты, да ангел твой хранитель сплет над твоим прахом песнь мира, любви и прощанья...

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
7/ IV/ 3832	Вот время: добрые ленивцы	добрые ленивцы	bons paresseux	franc. idiomatski izraz tistega časa, brezdelje in osredotočanje na čustva (N)	seman- tični	1. tisti, ki je len; 2. žival (O); ne v O ne v K ni besedne zveze <i>добрые ленивцы</i>	Čas je: lenuharski izbranci
7/ X/ 3895	Улан умел ее пленить	умел	il sut	galicizem, ki pomeni »imel je možnost« in »našel je način« (N)	seman- tični	1. imeti znanje, 2. imeti sposobnost (O)	Očaral jo je mlad ulan
8/ VII/ 4597	Стоит безмол- вный и туман- ный?	туманный	ténébreux	karakterna lastnost, iz franc. (N)	seman- tični	1. temačen; 2. brezizrazen, zdolgočasen (O)	stoji molče in mrk ob strani?
8/ XIII/ 4677	Охота к перемене мест	к перемене мест	change- ment de lieu	francoski izraz (N)	seman- tični kalk	<i>перемена мест</i> v O ni, v K 17 zadetkov ⁵⁸	Nemir ga je obsedel, želja po klatenju
8/ XV/ 4707	Ловили взор ее очей	взор ее очей	le regard de ses yeux	v 18. st. iz franc. (N)	frazeo- loški	<i>взор ее очей</i> v O ni, v K 2 zadetka ⁵⁹	in vneto njen pogled love

⁵⁸ Primer: В. В. Набоков, 1967: *Лолита*: Может быть, думал я, эта на бегство похожая перемена мест так пагубно влияет на нашу способность мимикрии?

⁵⁹ Primer: Л. Н. Андреев, 1919: *Дневник сатаны*: Взор ее очей так повелителен и ясен, свет ее любви так могуч, чарующ и прекрасен, что все дрожит во Мне, колеблется и стремится к немедленному бегству.

Pog/ Kit/ Verz	Verz	Beseda oz. besedna zveza v ruščini	Beseda oz. besedna zveza v franc.	Izvor besede v ruščini	Vrsta kalka	Stanje besede danes	Slovenski prevod (Mile Klopčič)
8/ XX XII/ 4961	Привычке милой не дал ходу	привычке милой	douce habitude, doux penchant	v 18. st. iz franc. (N)	seman- tični	izraza <i>привычка</i> <i>милая</i> ni ne v O ne v K	krotiti čustvo sem obljubil
8/ XLI V/ 5164	"Тогда - не правда ли? - в пустыне	Тогда - не правда ли?	Jadis – n'est-ce pas?	francoska konstrukcija (N)	sintak- tični	te oblike povedi ne najdemo ne v O ne v K	Takrat v samoti, ne tajite
8/ XLI X/ 5234	Кто б ни был ты, о мой читатель	Кто б ни был ты	Qui que tu soit	francoski retorični obrat (N)	sintak- tični ⁶⁰	v O ni; v K 6 zadetkov za <i>Кто б</i> <i>ни был</i> <i>ты</i> ⁶¹	Če hvalil si, če si očital
10/ XVI I/ 5627	Между Лафитом и Клико	Между Лафитом и Клико	entre deux vins	francoska fraza, ki pomeni »biti vinjen« (N); Puškin je tu naredil še besedno igro z imeni dveh vin	frazeo- loški	v O ni, v K 5 zadetkov ⁶²	ob vinu, sprva so bile

⁶⁰ Tu ne gre za popolni sintaktični kalk, saj je v ruščini dodana še beseda »ни«, ki je v francoščini ni.

⁶¹ Primer: А. Ф. Писемский, 1858: *Тысяча душ: Кто б ни был ты, о гордый человек!*

⁶² Primer: Сергей Гандлевский, 2002: НРЗБ // «Знамя»: Мало-помалу «между лафитом и клико» выкристаллизовался план бегства ни больше ни меньше, как в Америку, ни больше ни меньше, как через Берингов пролив.

Opisi posameznih mest iz roman, kjer nastopajo francoske besede ali francoščina

a) *Monsieur l'Abbe, француз убогой* (1/III/54)

monsieur l'abbé, ubog Francozek

Konec 18. stoletja so mnogi Francozi zaradi nestabilne politične situacije v Franciji odšli v Rusijo, da bi tam delali kot domači učitelji. Ruske aristokratske družine so želele, da bi se njihovi otroci čim prej naučili francoskega jezika in spoznali francosko kulturo, zato so te učitelje tudi z veseljem sprejemale. Žal pa z njimi niso vedno lepo ravnale, kot smo že omenili v prejšnjih poglavjih. Učitelji so bili pogosto obravnavani kot sluge. Pridevnik »ubog« je tako zajel celotno situacijo: revščino, podrejenost, ničevost in povprečnost teh učiteljev (Verč 1994: 234).

b) *Он по-французски совершенно / Мог изъясняться и писал* (1/IV/68–69)

Francosko gladko je govoril / in tudi pisal kar lepo

Poleg finega oblačenja, manir, plesnega znanja in udeleževanja pomembnih družabnih dogodkov je bila francoščina tista, ki je dokazovala, kako uglajen in primeren je mlad ruski aristokrat (Verč 1994: 235).

c) *Но панталоны, фрак, жилет, / Всех этих слов на русском нет* (1/XXVI/332–333)

za pantalone, frak, žilet / pri nas sploh nimamo besed.

Seznam besed je vsekakor francoski: *pantalon, frac, gilet*. Besede so prišle v 18. stoletju iz francoščine skupaj z realno modo tistega časa. Rusi so prevzeli ne le oblačilo samo, pač pa tudi njegovo poimenovanje. Besed v Ruskem akademskem slovarju (Словарь Академии Российской) iz leta 1789–94 še ne najdemo, so pa že bile vključene v Novi slovar (Новый словотолкователь, расположенный по алфавиту) Janovskega nekaj let kasneje (1803–04, 1806) (Nabokov 1999: 110). Akademski besednjak iz let 1806–1822 je te besede puristično izključil in s tem pokazal na politično in kulturno zaprtost. Mladina je črno barvo fraka enačila z romantičnim občutkom smrti, pantalone in žilet pa sprejemala kot znak demokratičnega, ljudskega vedenja iz francoske revolucije (Verč 1994: 240).

d) *И хлебник, немец аккуратный, / В бумажном колпаке, не раз / Уж отворял свой васисдас. (1/XXXV/463–465)*

in pek, pač Nemec po maniri, / s papirno kapo čez šop las, / odpira že svoj vasisdas.

Francoska beseda (pri Akademiji priznana leta 1789) »vasistas⁶³« označuje majhno okno, skozi katero se je prodajal kruh. Beseda najverjetneje prihaja iz nemškega »Was ist das?« (Kaj je to?), saj so take trgovine imeli v lasti Nemci, živeči v Peterburgu. Puškin je kolebal med zapisom »Was ist das« in »васисдас« in se odločil za slednjega (Nabokov 1999: 155–156).

e) *Цветы, любовь, деревня, праздность, / Поля! я предан вам душой (1/LVI/704–705)*

Log, rože, mir, vasica lična / in polja – jaz imam vas rad!

Francoska beseda *champs*, uporabljena v psevdolatinskem smislu (*vas*), je galicističen kliše. *Aller aux champs* (iti na polje) je v 17. st. označevalo *iti na deželo (aller à la campagne)*. Hvaljenje vasi je bilo zelo priljubljeno okoli leta 1820, ko je nastajal Evgenij Onjegin (Nabokov 1999: 226–229).

f) *И русский Н как N французский / Произносить умела в нос (2/XXXIII/1227)*

naš N je izrekala nosljava, / pač po francosko, in kako!

Olga je ruski »n« izgovarjala kot francoski nosnik »en«, da bi zaradi francoščine delovala še bolj fina, kot je bila (Nabokov 1999: 299).

---

⁶³ Nabokov zapiše besedo »vasistas«, kljub temu da Puškin uporabi »vasisdas«.

g) (3/XXVI-XXVII/1678–1692, 1693–1705)

*Еще предвижу затрудненья:
Родной земли спасая честь,
Я должен буду, без сомненья,
Письмо Татьяны перевести.
Она по-русски плохо знала,
Журналов наших не читала,
И выражалася с трудом
На языке своем родном,
Итак, писала по-французски...
Что делать! повторяю вновь:
Доныне дамская любовь
Не изъяснялася по-русски,
Доныне гордый наш язык
К почтовой прозе не привык.*

*Я знаю: дам хотят заставить
Читать по-русски. Право, страх!
Могут ли их себе представить
С "Благонамеренным" в руках!
Я шлюсь на вас, мои поэты;
Не правда ль: милые предметы,
Которым, за свои грехи,
Писали втайне вы стихи,
Которым сердце посвящали,
Не все ли, русским языком
Владея слабо и с трудом,
Его так мило искажали,
И в их устах язык чужой
Не обратился ли в родной?*

*Da rešim čast in spoštovanje
dežele rodne, sem dolžan
prevesti Tanjino pisanje,
preden gre dalje moj roman.
Po rusko ni kaj dobro znala,
revij domačih sploh ni brala
in rodni jezik le težko
jemala v svoje je pero;
zato francosko je pisala ...
Kaj češ? Lahko samo priznam:
doslej se ni ljubezen dam
po rusko izpovedovala,
za poštno prozo še lep čas
naš jezik bo iskal izraz.*

*Vem: svet bi dame rad pripravil,
da ruski tisk bi brale. Joj!
Kako bi si jih le predstavil
z revijo rusko pred seboj!
Poetje, pričajte vi zame:
kajne da vse te mile dame,
ki za pokoro ste jim kdaj
pisali verze na skrivaj,
ki so srce vam osvojile,
so ruščino zapovrstjo
klepale na vso moč slabo
ter so prikupno jo kazile?
A jezik tuj jim z ust je lil,
ko da bi materin jim bil.*

in Tatjanino pismo Onjeginu (3/1762–1840)

Tatjana je Onjeginu pisala v francoščini, saj svojih čustev ni znala ubesediti v ruščini. Obvladala je sicer vsakdanjo govorico, prav tako je iz cerkve poznala visoko slovesno cerkvenoslovanščino, ni pa našla ruskega ekvivalenta za pisanje ljubezenskih pisem. Delitev ruskega jezika na tri zvrsti, ki jo je predlagal Lomonosov, je bila pomanjkljiva ravno tu, v ljubezenskih pismih, ki so sicer nekoliko vzvišena, niso pa slovesna. To pomanjkanje je v višjih slojih pripeljalo do slabe ruščine in s tem uporabe francoščine. Puškin je zagovarjal živ jezik, saj je menil, da jezik sledi življenju. Pred Tatjaninim pismom pove, da ga bo prevedel v ruščino. Zaveda se, da ustvarja nov ruski jezik, pri čemer se naslanja na poezijo Bogdanoviča in Baratinskega. S tem ko je Tatjana pisala Onjeginu, je prekršila marsikatero pravilo in tvegala, da bo onečaščena vse življenje, česar se je zavedala tudi sama. V pismu je več

literarnih namigov na druga književna dela kot npr. Rousseaujeva *Julija ali Nova Heloiza*, kar kaže na dobro poznavanje francoske literature (Verč 1994: 260–261).

h) *Мне галицизмы будут милы* (3/XXIX/1725)

saj galicizmi so mi mili

Galicizmi so značilne francoske besedne zveze in govorni obrati, prevzeti v drug jezik (Verč 261). Puškin je v pismu Vjazemskemu pisal, da je ruski metafizični jezik še nerazvit in da lahko le upa, da bo kdaj podoben francoščini, torej jasen in takšen, da bo mogoče v njem pisati prozo in misli (Nabokov 1999: 374).

i) *Пора меж волка и собаки* (4/XLVII/2541) (482)

med psom in volkom, kot ga jaz (/po stari šegi imenujem)

Galicizem “med psom in volkom” (*entre chien et loup* = mrak) je prešel v vsakdanje življenje in se ni več obravnaval kot tuj frazem (Verč 1994: 269). Danes tega frazema v frazeološkem slovarju ne najdemo več.

j) *Du comme il faut...* / (*Шишков, прости: Не знаю, как перевести.*) (8/XIV/4701–4702)

du comme il faut ... (Tegà, priznam, / Šiškov, prevesti res ne znam.)

Aleksander Semjonovič Šiškov (1754–1841) je bil admiral, pisatelj in predsednik Ruske akademije, ki je v politiki in jezikoslovju zagovarjal stari red. Nasprotoval je uporabi pogovornega jezika v literaturi, zavračal je tuje besede, ki so že bile v rabi, zahteval pa je tudi arhaični knjižni jezik s cerkvenoslovanskimi izrazi (Verč 1994: 296). Puškin mu v tem verzu hudomušno pokaže, da se vseh izrazov ne da prevesti oziroma ustrezno prenesti v ruski jezik. Na tem mestu je treba opozoriti, da izraz »комильфо« obstaja v ruščini in se razlaga z besedno zvezo »как должно« (Slovar Ušakova).

ZAKLJUČEK IN POVZETEK

V tem magistrskem delu smo se posvetili vplivu, ki ga je imela francoščina pri ustvarjanju sodobne knjižne ruščine v 18. stoletju.

V prvem delu je magistrsko delo prikazalo kulturno in sociološko situacijo v Franciji in v Rusiji v 18. in 19. stoletju ter podalo razloge za močan vpliv francoščine na rusko družbo. Z vladavino Elizabete in Katarine II. je francoščina kot tudi v mnogih drugih evropskih državah postala jezik ruske aristokracije in ruskih izobražencev. V času vladavine Elizabete in Katarine II. so bile povezave med Francijo in Rusijo močne in so botrovale kulturni evropeizaciji Rusije in sodobnega ruskega knjižnega jezika.

Ta vpliv se je seveda čutil tudi pri posameznikih. V 18. stoletju so otroke plemiških družin poučevali francoski oziroma francosko govoreči švicarski učitelji. Leta 1760 je francoščina zavzela mesto osrednjega jezika v izobraževalnih ustanovah. Ruski aristokrati in izobraženci so tako že od zgodnjih otroških let brali, pisali in govorili v francoščini. Razmišljanje v francoščini je tako vodilo h galicizmu – ruskim besedam so dodajali nove pomene, stavke in fraze so obračali na francoski način, prevzeli so izraze, metafore in besede iz francoščine. Tudi ruske besede so izgovarjali s francoskim naglasom, kar je v Jevgeniju Onjeginu zapisal tudi Puškin.

V 18. stoletju je bila francoščina v ruski visoki družbi izredno važna, zato je bilo odlično znanje tega jezika neizogibno za vse, ki so želeli v tej družbi delovati. Francoski učitelji so tako spodbujali branje klasičnih francoskih literarnih del. Velik vpliv na jezik so imeli tudi prevodi francoskih del v ruščino, ki so bili zelo brani, zato so francoske ideje zlahka pronicale v rusko družbo.

Francoska kultura pa je imela pri mladih aristokrati vpliv tudi na oblačenje, manire in seveda fino francosko izgovarjavo ruskih besed. Fonvizin, Sumarokov in Lukin so pisali satire o tej izjemni galomaniji v 18. stoletju. Galomaniji je nasprotoval predvsem admiral in pisatelj Šiškov, ki se je zavzemal za arhaični jezik s cerkvenoslovanskimi elementi.

Ogromen vpliv francoščine na ruščino je zlahka zaznati iz del ruskih avtorjev iz tega obdobja. Uporabljali so tuje besede, domačim besedam pa so dodajali nove pomene. Konec 18. in v začetku 19. stoletja so puristi začeli zavračati galicizme ter uvajati nove besede s staroruskimi ali cerkvenoslovanskimi koreni.

Nadalje se je magistrsko delo ukvarjalo z vprašanjem kalkiranja v ruščini. Jezikoslovka May Smith je kalke razdelila na pet kategorij: semantične, sintaktične, morfološke, frazeološke in morfemske. Po teh kategorijah smo tudi razvrščali besede v nadaljevanju.

V drugem delu magistrskega dela smo poskusili prikazati vpliv francoščine na konkretnih primerih iz romana v verzih Jevgenij Onjegin A. S. Puškina. Puškin je namreč v svojem jeziku dosegel sintezo žive ruščine, tujejezičnih vplivov in tradicionalne cerkvene slovanščine in zato velja za enega od utemeljiteljev nove, sodobne ruščine. Roman v verzih Jevgenij Onjegin velja za enciklopedijo ruskega življenja, zato je bil v tem magistrskem delu osnova za raziskovanje in analizo besed ter družbenih in kulturnih situacij.

Ugotovili smo, da je Jevgeniju Onjeginu A. S. Puškina veliko francoskih citatnih besed, prevzetih besed in kalkov, pri čemer izstopajo še posebej slednji. Kalki so namreč tisti, ki kažejo na prežetost nekega jezika z drugim, v tem primeru ruščine s francoščino.

Francoske citatne besede, ki smo jih izpostavili v tabeli, največkrat kažejo na konkretne situacije in dialoge med literarnimi junaki. Ti pogovori potekajo med člani ruske aristokracije oziroma njihovimi služabniki (- *Княжна, mon ange!* - "*Pachette!*" - *Алина!* -), kjer je razvidno, da so francoske besede vpletali tudi v vsakdanje pogovore. Francoske citatne besede Puškin uporablja tudi v drugih primerih (*Du comme il faut*, *Сеё неприятный tête-à-tête*), in sicer tam, kjer je francoska beseda nadomestila neobstoječo rusko. Nekatero od teh besed so sčasoma dobile ruski ciriličen zapis (*месье, мадам, антраша, тет-а-тет, комильфо*).

Francoske prevzete besede so se večinoma obdržale v knjižni ruščini do danes in prešle v splošno rabo (*мораль, мода, кокетка, трюфель*). Nekaterih besed v sodobnem enojezičnem slovarju Ožegova po drugi strani ne najdemo (*Ноэли* iz *chants de Noël*), ali pa se v slovarju sicer nahajajo (*кузина (cousine)*), vendar pa obstajajo tudi njihove sopomenke ruskega izvora (*двоюродная сестра*).

Kalke iz francoščine najdemo v skoraj vseh različicah: semantične (*Онегин живо тронут был – vivement touché; И наконец увидел свет – le (beau) monde*), frazeološke (*Между Лафитом и Кликко – entre deux vins, Пора меж волка и собаки – entre le chien et le loup*), sintaktične (*Тогда - не правда ли? – Jadis – n'est-ce pas?; Кто б ни был ты – Qui que tu soit*) in morfemske (*предрассудок – préjugé*).

Opisi posameznih situacij iz romana v verzih ponujajo izseke življenja takratne družbe. Puškin je namignil na slabo stanje francoskih učiteljev pri ruski aristokraciji (*Monsieur*

l'Abbe, француз убогой), na dobro znanje francoščine, ki je pokazatelj uglajenih mladeničev (*Он по-французски совершенно / Мог изъясняться и писал; И русский Н как N французский / Произносить умела в нос*), izpostavil pa je tudi jezikovno situacijo v Rusiji, kjer so se francoske besede uporabljale, ker ruskih izrazov pač ni bilo (*Но панталоны, фрак, жилет, / Всех этих слов на русском нет; Du comme il faut... / (Шишков, прости: Не знаю, как перевести.)*). Ruska dama iz visoke družbe Tatjana je Jevgeniju izpovedala svoja čustva v francoščini, ki jo je govorila in pisala brezhibno, v ruščini pa ljubezenskega pisma ni znala napisati.

Vpliv, ki ga je v 18. in v začetku 19. stoletja francoščina imela na ruščino, se je ohranil do današnjih dni, vendar v zmanjšani obliki. V zadnjih desetletjih se je kot povsod po svetu povečal predvsem vpliv angleščine, ki izpodriva francoske izposojenke v ruščini. Tak primer recimo navaja A. Markossian: *макияж (maquillage)* se sicer še uporablja, vendar pa ga izriva angleški *мейкап (make-up)* (Markossian 2000: 31). Z gotovostjo pa lahko trdimo, da sodobni ruski jezik ne bi bil takšen, kot je, in ne bi vseboval besed, predvsem pa misli in idej, ki ga določajo, če vpliv francoščine v času ustvarjanja sodobne knjižne ruščine ne bi bil tako velik.

To magistrsko delo je prikazalo le del jezikovne situacije v Rusiji v 18. in 19. stoletju. Nanjo bi lahko v nadaljnjih raziskavah pogledali skozi oči drugih pisateljev in jezikoslovcev ter s tem dobili še boljši vpogled v rusko kulturo in družbo, ki je velik del jezikovnega in tudi pojmovnega sveta zgradila po zgledu francoščine. Medjezikovni vplivi so namreč tesno povezani s celotno kulturo in ne nazadnje miselnostjo nekega naroda, zato jih je vredno preučevati tudi v prihodnje, da bi razumeli človeka in njegov razum. Ali kot je zapisal Puškin: *»Разум неистоцим в соображении понятий, как язык неистоцим в соединении слов.»⁶⁴*

---

⁶⁴ »Разум неистоцим в обликovanju idej, kot je jezik neutruden v sestavljanju besed.« Prev. K. G.

RÉSUMÉ

Le sujet de cette thèse porte sur l'influence de la langue française lors de la création de la langue russe littéraire moderne. Durant les XVIIIe et XIXe siècles, la France a joué en Russie un rôle prépondérant et a eu une grande influence, non seulement d'un point de vue linguistique, mais aussi culturel, en modifiant en profondeur habitudes vestimentaires, alimentation, philosophie et réflexion littéraire.

Il conviendra tout d'abord de présenter les situations culturelles et politiques en France et en Russie, afin de comprendre le développement du russe. Ensuite, nous analyserons quelques exemples concrets de l'influence du français sur la langue russe, à travers le chef-d'œuvre d'Alexandre Sergueïevitch Pouchkine, *Eugène Onéguine*.

La situation politique et sociale en France au XVIIIe siècle – le siècle des Lumières

La scission historique qu'a produite la Révolution en France n'est pas seulement due à des facteurs conjoncturels (récoltes maigres dans la deuxième moitié des années 1780) ou un essoufflement politique d'un régime. Le développement d'un rationalisme philosophique, conduisant à une réflexion sur la place de l'Homme dans le monde et la société, a profondément marqué le XVIIIe siècle et a été le socle spirituel de l'idéal révolutionnaire. Ce mouvement de fond, le siècle des Lumières, s'est établi sur plus de cinquante ans, et fut incarné par de grandes figures comme Voltaire (1694–1778), Diderot (1713–1784), Rousseau (1712–1778), Montesquieu (1689–1755), d'Alembert (1717–1783). Ce courant désigne en France une sorte d'avènement de la Raison, une promotion rationnelle et libre de la Science, un regard critique sur la société. La place de l'Homme, du sujet qui deviendra citoyen, dans un système régenté politiquement par la noblesse, moralement par la religion et économiquement par la bourgeoisie, est l'élément central de ce courant philosophique. Les ouvrages des auteurs cités coïncident avec ce désir d'ouverture. *L'Encyclopédie* de Diderot et de d'Alembert tente de diffuser un savoir généraliste et technique, les *Lettres Persanes* de Montesquieu illustrent une critique de la société française, les chroniques littéraires (ou journalistiques) de Voltaire soulignent l'espoir de voir l'Homme penser par lui même.

L'influence de la langue française en Europe et Russie

Durant les XVIIe et XVIIIe siècles, la langue française fut très répandue en Europe. Elle fut la langue des cours italiennes, viennoises, suédoises et prussiennes. Le français fut également une langue de science, de diplomatie, entraînant dans son sillage une influence concernant la mode, la gastronomie, le savoir vivre à la française. Les gallicismes se sont ainsi glissés dans plusieurs langues européennes. La Russie fut un de derniers pays à être influencé par la langue et la culture française. L'importance du français y commença avec le régime de Pierre le Grand et se poursuivit sous le règne de la tsarine Élisabeth. Au sein de la cour russe, le français est devenu la langue de la correspondance et de la communication. Sous le règne de Catherine, la langue française eut une influence immense qui était autrefois appelée aussi « une gallomanie de malade ».

La gastronomie française fut présentée à Saint-Pétersbourg et Moscou à travers les livres de cuisine. Nombreux furent les emprunts du français dans ce domaine : *пазы [ragu] (ragoût)* et *фрикасе [frikase] (fricassée)*. Des mots du domaine de la mode se répandirent également : *фрак [frak] (frac)*, *жилет [žilet] (gilet)*, *панталоны [pantalony] (pantalon)*. L'aristocratie russe s'est approprié l'habillement français. Au milieu du XVIIIe siècle, la plupart des familles aristocrates russes faisaient appel à des enseignants français qui apprirent aux enfants russes la langue de Molière. Les dames russes considéraient la sonorité du russe rude et déplaisante, et c'est pourquoi elles préféraient le français à leur propre langue.

Les relations entre la France et la Russie jusqu'à la fin du XIXe siècle

Les relations entre la France et la Russie s'étalent sur plus d'un millénaire. Au milieu du IXe siècle, Anne de Kiev, fille d'Iaroslav le Sage, devint reine de France en épousant Henri Ier, petit-fils d'Hugues Capet. À la mort de celui-ci, elle fut régente de son jeune fils – le futur roi de France, Philippe Ier. Par elle, toute la lignée des rois de France avaient du sang russe. Jusqu'au début du XVIIIe siècle, les contacts franco-russes se limitaient à l'envoi de délégués pour des missions ponctuelles.

En 1717, Pierre Ier le Grand arrive à Paris pour y passer deux mois. Revenu de son voyage, il signa les lettres de créance du premier ambassadeur russe en France, qui marqua le point de départ des relations diplomatiques entre les deux pays. La France est invariablement restée, depuis cette époque, l'un des principaux partenaires européens de la Russie, et les relations entre les deux pays ont en grande partie déterminé la situation en Europe et dans le monde.

L'époque de Catherine II fut marquée par l'intérêt particulier envers la culture et la vie intellectuelle de la France. L'impératrice russe admirait Montesquieu, était en correspondance avec Voltaire et elle acheta la bibliothèque de Diderot en 1765. La société russe de cette époque parlait et écrivait en français. De la même manière, on observe intérêt croissant des Français envers la Russie. Mais Catherine II s'opposa à la Révolution française. En 1793, les relations diplomatiques entre la France et la Russie furent rompues suite à la Révolution et le traité de commerce signé en 1787 fut dénoncé. Devenu empereur, Paul Ier interdit tout ce qui était français ; personne ne pouvait se rendre en France. Cependant, on accueillait avec amitié et bienveillance les aristocrates émigrés de la France révolutionnaire.

L'année 1812 entra dans l'histoire comme le début de la campagne de Russie. Après une série de combats sanglants sur le territoire de la Russie, un hiver exceptionnellement glacial, la France de Napoléon fut reconnue vaincue. L'acte de capitulation a été signé le 31 mars 1814. Cette guerre n'exerça pas une grande influence sur les relations culturelles entre les deux pays. Alexandre Ier, comme ses prédécesseurs, accueillait avec hospitalité les émigrés français. La Russie était visitée par des écrivains, artistes, musiciens et comédiens français qui participaient à la vie culturelle de Saint-Pétersbourg. Les prêtres catholiques français réfugiés en Russie fondèrent des écoles (Collège des Jésuites de Saint-Pétersbourg).

Le règne de Nicolas Ier commença par la révolte des décembristes et les répressions de 1825. 28 ans plus tard, le 13 mars 1853 à la suite d'un conflit diplomatique, la France et l'Angleterre déclarèrent la guerre à la Russie. La campagne de Crimée s'acheva par la défaite de l'armée russe et par le traité de Paris du 30 mars 1856. Dès son avènement en 1855 Alexandre II se mit à préparer la réconciliation avec la France. Après la rencontre entre les empereurs Alexandre II et Napoléon III à Stuttgart en 1857, les relations diplomatiques entre les deux pays furent reprises. L'empereur russe prit part à l'exposition universelle de Paris en 1878. En 1874, le professeur Louis Léger inaugura à l'École des langues orientales l'enseignement du russe. On l'introduisit dans les programmes des écoles militaires. Le XIXe siècle montra que les contacts entre la Russie et la France prirent un caractère bilatéral stable.

La Russie au XVIIIe siècle et les réformes de Pierre le Grand

Le sacre de Pierre le Grand marqua l'un des plus grands tournants de la culture russe, car celle-ci s'appuya sur les modèles des pays de l'Europe occidentale. Les réformes de Pierre Ier affectèrent principalement l'élite sociale, plutôt que les couches inférieures de la population. Durant son jeune âge, il voyagea dans les pays de l'Occident, et à son retour, il souhaita

moderniser son pays en y calquant les modèles rencontrés en Europe. Il invita les spécialistes de différents domaines et envoya de jeunes Russes étudier dans les pays européens. Il voulait apporter en Russie non seulement un savoir-faire technique et scientifique, mais aussi les modèles de comportement et de la vie quotidienne. En 1700, il établit les règles d'habillement pour les aristocrates russes. L'organisation de l'Etat fut changée par la réforme de l'administration. Il ordonna un recensement, soumit le clergé aux lois de l'État.

Pierre transposa les modèles européens à la culture russe sans les adapter à l'histoire culturelle du pays. Par conséquent, les Russes ne les ont ni compris, ni assimilés. Bien qu'il passât parfois pour le démon et l'ennemi de la Russie à cause d'une européanisation quelque peu violente, il ouvrit la Russie vers l'Europe et accéléra son développement.

À sa mort, en 1725, beaucoup d'aristocrates luttèrent pour l'obtention du trône. En 1762, Catherine II accéda au pouvoir. Sous son régime, le français joua un rôle prépondérant en Russie en devenant la langue de la civilisation et de la bonne éducation.

En 1714 furent ouverts à Saint-Pétersbourg la première bibliothèque et le premier musée. En 1725, ce fut la création de L'académie des sciences. À Moscou, l'université fut ouverte en 1755. L'élite culturelle russe approuva et soutint ces projets. L'un des plus actifs de cet essor culturel fut Mikhaïl Vassilievitch Lomonossov, qui s'occupait des sciences naturelles ainsi que de la linguistique. Le premier livre des belles-lettres publié en 1730 fut le roman *Voyage de l'isle d'amour*, de l'auteur français Paul Tallemant le Jeune.

L'avènement de l'impératrice Élisabeth accrut l'expansion du français qui était une langue galante et fine au contraire du russe, considéré par les aristocrates comme étant « rude » et « inculte ». C'est pourquoi l'emploi du français se répandit, ce qui déplut à de nombreux auteurs russes qui critiquaient cette gallomanie et essayaient de développer la langue russe. 40 % des traductions russes des œuvres français étaient des textes scientifiques et les ouvrages de vulgarisation scientifique comme philosophie, morale, histoire etc. 30 % représentaient des traductions de romans (Voltaire, Rousseau etc.), et 20 % étaient des œuvres théâtrales de Molière, Racine etc.

La Russie en XIXe siècle

Le tsar russe Alexandre Ier désapprouva la Révolution française, et souhaita cesser l'expansion d'une culture représentant désormais le risque de voir le régime tomber. En 1825, des jeunes russes appelés les décembristes (un courant opposé à l'absolutisme), organisèrent

une révolte, durement réprimée. L'opposition des jeunes décembristes fut incarnée et composée par une génération plus âgée, et qui voulait garder des relations traditionnelles. L'une des figures fut Nikolaï Karamzine, historien et linguiste, qui souhaita faire de la grammaire et de la syntaxe française une base de la nouvelle langue russe littéraire. Les jeunes auteurs romantiques, dont Pouchkine, prirent cette langue pensée par Karamzine comme référence pour leurs œuvres.

La langue russe littéraire

Le russe littéraire moderne, qui a commencé à obtenir la forme, qu'il a aujourd'hui, au XVIIIe siècle, est une composition de trois sources élémentaires: le slavon, le langage russe quotidien et les langues de l'Europe occidentale, dont aussi le français.

Le slavon est une langue créée pour les besoins de rites religieux de l'Église orthodoxe. Les mots slavons sont pour le russe une analogie des mots latins en français. Le slavon était utilisé donc pour les cérémonies religieuses, alors que la correspondance personnelle s'établissait sur le langage parlé russe.

La doctrine du classicisme français soutint l'idée que la langue se doit d'être pure, sans mots idiomatiques, scientifiques, sans archaïsmes ou mots vulgaires. La situation linguistique en Russie était très différente de celle en France: en Russie, ni la parole de la cour ni une tradition de la langue russe littéraire n'existaient. La Russie n'ayant pas une langue littéraire dont la valeur linguistique correspondît à celles d'autres langues européennes déjà bien développées, les mots d'emprunt des langues des pays occidentaux s'inséraient dans le langage russe. Dès le début du XVIIIe siècle, les auteurs russes souhaitèrent créer une langue russe littéraire comparable aux langues de pays européens, surtout à la France. C'est pourquoi ces auteurs ont fait traduire de nombreuses œuvres de ces pays. Ces traductions ont été un moyen important pour la transmission des mots d'emprunt.

En utilisant le français en tant qu'un modèle, Karamzine, écrivain et historien russe, réalisa quelques modifications concernant la syntaxe. Il abrégéa les phrases les plus compliquées et inversa l'ordre des mots. Il étendit le champ sémantique russe avec les mots d'emprunts du français, copia des phrases entières, et créa de nouveaux calques morphologiques. Karamzine et ses coreligionnaires constatèrent l'enrichissement de la langue russe avec le français qui, avec sa clarté et sa précision, pouvait servir la base formative à la langue russe littéraire.

L'influence du français se fit importante surtout dans la sémantique. Les mots d'emprunt français entrèrent dans le russe en même temps avec la réalité qu'ils représentaient. Aussi, ils ajoutaient de nouveaux sens aux mots russes déjà existants, ce qu'on appelle les calques sémantiques.

La position et l'enseignement du français dans l'aristocratie russe

La langue française au sein de la culture aristocratique acquit un rôle social particulier – le rôle de signe social marquant l'appartenance à la noblesse. Grâce à cette fonction de la langue française, la société aristocratique russe se replia d'une manière élitiste comparable à une caste. Le français, en tant que langue de la société laïque, attribué au XVIIIe siècle, orienta la culture aristocratique métropolitaine dans la copie des normes du savoir vivre. Ces normes se reproduisirent comme la noblesse russe les imagina.

La fonction de l'étiquette du français fut perceptible dans des lettres, références et conversations féminines. Les lettres étaient écrites pour la plupart en français, ce qui est fait probablement aussi en raison des règles de l'étiquette de cette période. Les conversations sur les sentiments étaient menées en français et l'utilisation d'une autre langue étrangère était considérée comme de mauvais goût. Tout cela suggère un haut degré de connaissance du français et, par conséquent, une immersion profonde non seulement dans la langue française, mais aussi dans la culture française à travers la langue.

Les familles aristocrates françaises engageaient des précepteurs français ou francophones qui n'étaient pas spécialement bien traités. Ils étaient souvent considérés comme des servants, des domestiques qui devaient remplir toutes les obligations plus ou moins nécessaires et importantes. Le français n'était pas enseigné uniquement à domicile. Des écoles en Russie mirent l'accent sur l'enseignement des langues, notamment le français. Souvent les langues étaient beaucoup plus importantes que n'importe quel d'autre sujet scolaire.

Les calques sémantiques

Les mots d'emprunt se fondent souvent dans une langue avec la réalité qu'ils représentent, parce que la langue qui reçoit les mots d'emprunt ne connaît pas cette réalité, et c'est pourquoi le mot pour elle n'existe pas. Mais il existe aussi des mots d'emprunt « de luxe » : la langue d'où viennent les mots d'emprunt a un statut prestigieux économique, politique et culturel. C'est le cas du français.

La linguiste May Smith divise les mots d'emprunt linguistiques dans deux groupes: les mots d'emprunt et les calques. Le mot d'emprunt est transmis dans une autre langue entièrement avec son sens et sa forme qui peut varier un peu soit phonétiquement, soit dans le sens. Le calque est un type d'emprunt lexical particulier en ce sens que le terme emprunté a été traduit littéralement d'une langue à une autre, en s'inspirant davantage de son écriture que de son esprit. Elle classe cinq groupes de calques: les calques sémantiques, les calques phraséologiques, les calques syntaxiques, les calques morphologiques et les calques morphémiques.

Le calque sémantique se fait en ajoutant un nouveau sens, qu'on prend de la langue source, au mot déjà existant dans la langue destinataire. Le calque phraséologique est une transmission entière d'une phrase représentant une phrase sémantiquement correcte d'une langue à une autre langue, où cette phrase n'existe pas. Le calque morphémique est une traduction directe d'un ou plusieurs mots. Le calque morphologique contient des modifications grammaticales, par exemple dans la conjugaison ou la déclinaison. Le calque syntaxique change l'ordre de mots naturel dans la langue destinataire, parce que l'ordre de mots est imité.

Souvent, il est difficile de déterminer de quelle langue vient un mot d'emprunt, parce que les langues et les cultures de l'Europe s'interpénètrent et ont presque toutes une base grecque et latine. Les mots passaient d'une langue à une autre et parfois, il est impossible de savoir comment un mot français (par exemple *allée*) est venu dans le russe (*аллея*): peut-être était-ce directement du français, mais il est possible aussi que cela provienne de l'allemand (*Allee*) ou du polonais (*alea*).

Parfois, le sens originel est resté intact, alors que la morphologie a subi les changements: par exemple *kontora* (comptoir) ou *lafet* (l'affût).

Pour distinguer les mots d'emprunt français et latins, nous pouvons utiliser les dictionnaires étymologiques ou regarder la période durant laquelle le mot s'est inséré dans le russe. Pour les mots qui sont venus dans le russe avant le XVIIIe siècle, nous pouvons affirmer que ce sont des mots latins. En revanche, les mots rendus russes à la fin de XVIIIe siècle, sont sans doute français. Les indices sont aussi la morphologie et l'accent. Pour beaucoup de mots, nous pouvons affirmer l'origine française, parce que ces mots ou leur sémantique moderne n'existaient pas en latin: par exemple *asociacija*, *industrija*⁶⁵. Dans de nombreux cas, les origines françaises et gréco-latines étaient concurrentes, et l'influence gréco-latine

---

⁶⁵ Le sens du mot « *industrija* » était « l'ingéniosité ». Après, il a changé à l'idée de l'activité.

l'emportait: *stratagama* au lieu de *stratažema*, *harakter* au lieu de *karakter*, *religija* au lieu de *relišija*. Parfois, l'origine du mot était française : *avantjura* au lieu d'avantura, *miniatjura* au lieu de *miniatura*. L'origine latine est souvent liée avec le vocabulaire politique et juridique. L'accent s'est, dans ces cas, porté sur la syllabe précédente: *filózof* au lieu de *filozóf*, *avtógraf*, *parágraf* etc.

Nous trouvons les mots d'emprunt français dans le vocabulaire des domaines suivants: l'armée (*bastion*, *batal'on*, *garnizon*, *kalibr*, *manež*, *reduť*), l'administration (*ministr*, *pasport*, *patent*, *tarif*) et aussi non-classifié (*bil'jard*, *bril'jant*, *komod*, *limonad*).

Alexandre Sergueïevitch Pouchkine et son roman en vers Eugène Onéguine

Pour illustrer ce propos, nous avons choisi le roman en vers *Eugène Onéguine* d'Alexandre Sergueïevitch Pouchkine, car il passe pour « l'encyclopédie de la vie russe » de cette époque, mais aussi car il est écrit dans une langue sous influence française. Pouchkine a entrelacé dans ce roman beaucoup d'indices sur le mode de vie des aristocrates russe en XIXe siècle, mode que nous développeront plus tard.

Alexandre Sergueïevitch Pouchkine, né en 1799 à Moscou et mort en 1837 en Saint-Pétersbourg, est un poète, dramaturge et romancier russe qui a joué un rôle très important dans le déroulement de la création de la langue russe littéraire au XIXe siècle. Il écrivait dans un russe tel qu'il était parlé, et non celui, figé, des textes administratifs et religieux. Il a également libéré la littérature russe de l'influence étrangère, dont française. Il s'inspirait des grands maîtres européens mais sans se faire l'imitateur d'aucun (si ce n'est dans quelques écrits de jeunesse), contrairement à ceux qui l'avaient précédé. Sur son style, tous s'accordent à lui reconnaître une simplicité, une précision et une élégance extrême. Son écriture est celle d'un écrivain classique, héritier du siècle des Lumières, bien que vivant au cœur de l^{ère} romantique (l'influence de celle-ci ne se fait sentir que dans ses premiers poèmes).

Dans son œuvre *Eugène Onéguine*, Pouchkine a présenté son idée de la langue russe littéraire moderne comme une langue parlée (avec des éléments de langues étrangères dont le français ainsi que les mots russes créés au XIXe siècle ; cette « nouvelle langue » était donc un « mélange » de trois styles et suivait la langue réellement parlée en Russie au début du XIXe siècle) ainsi que la situation culturelle et sociale en Russie à cette époque. Le roman fut écrit entre 1823 et 1831 et parut d'abord par chapitre à partir de février 1825 jusqu'en janvier 1832. Une seconde parution complète des huit chapitres a lieu en mars 1833.

Les exemples sont présentés dans le tableau ci-dessous. Le tableau est classifié en trois parties. La première partie représente les mots français dans *Eugène Onéguine*. La première colonne contient le lieu du mot ou la phrase dans la version russe (Chapitre (C)/Strophe (S)/Vers (V)). La deuxième colonne contient le vers où ce mot se trouve. La troisième colonne expose la situation de ce mot en russe aujourd'hui. Enfin, la dernière colonne reprend la traduction en français de la traduction d'Ivan Tourgueniev et Louis Viardot.

Dans la deuxième partie, il y a des emprunts hybrides, des emprunts de sens, mais dont la forme est partiellement empruntée – la forme phonétique est très semblable à celle du français, alors que le mot est phonétiquement écrit en caractères cyrilliques. Nous avons ajouté deux colonnes: le mot (ou la phrase) en français et l'origine du mot en russe.

La troisième partie comprend les calques français en russe. Ils sont classifiés par la classification proposée par May Smith (mentionnée plus haut).

À côté de l'origine des mots et la situation des mots aujourd'hui, nous trouvons les abréviations de dictionnaires et d'autres livres que nous avons utilisés. Les titres complets sont cités à la fin:

EP: Dictionnaire historique des gallicismes dans la langue russe (Epishkin, 2010)

U: Dictionnaire russe (Ushakov, 1940)

EF: Dictionnaire russe (Efremova, 2000)

DS: Dictionnaire scolaire de l'étymologie de la langue russe (Shanski, 2004)

F: Dictionnaire étymologique russe (Fasmer, 1973)

O : Dictionnaire russe (Ozhegov, 1992)

K : Corpus de la langue russe

S: Calques sémantiques et phraséologiques (Smith, 2006)

N: Commentaires d'Eugène Onéguine (Nabokov, 1999)

Le tableau est suivi de l'interprétation des situations concrètes du roman qui décrivent les caractéristiques culturelles et sociales et le rôle du français de l'époque.

Mots français

C/S/V	Vers	Le mot ou la phrase en français	La situation du mot aujourd'hui	La traduction française
1/III/ 51–52	Сперва <i>Madame</i> за ним ходила, потом <i>Monsieur</i> ее сменил	Madame, Monsieur	месье (EP), мосье (U), мусье (U), мсье (EF), мадам (O)	Dans son enfance, une <i>madame</i> prit soin de lui ; puis un <i>monsieur</i> la remplaça.
1/XVII/ 210	Готов охлопать <i>entrechat</i> ,	entrechat	антраша (O)	tantôt applaudit un entrechat
4/ XXVIII /2302	<i>Qu'écrirez-vous sur ces tablettes;</i>	Qu'écrirez-vous sur ces tablettes;	écrite par auteur, cette phrase concrète existe seulement dans cet œuvre	<i>Qu'écrirez-vous sur ces tablettes ?</i>
5/ XXVII/ 2971	<i>Réveillez-vous, belle endormie.</i>	Réveillez-vous, belle endormie.	Ce sont les paroles d'un chant français	<i>Réveillez-vous, belle endormie.</i>
5/ XXVII/ 2976– 2977	И смело вместо <i>belle Nina/</i> Поставил <i>belle Tatiana.</i>	belle Nina, belle Tatiana	écrits par auteur, ces mots concrets existent seulement dans cet œuvre	et hardiment, au lieu de « belle Nina, » il avait mis, « belle Tatiana. »
7/ XLI/ 4308	- Княжна, mon ange! - "Pachette!" - Алина! -	mon ange, Pachette	ангел (O); calque sémantique de XVIII ^e siècle (S)	« Princesse, <i>mon ange</i> !... — <i>Pachette</i> !... — <i>Alina</i> !...
8/XIV/ 4701	<i>Du comme il faut...</i>	Du comme il faut	комильфо	« <i>comme il faut.</i> »
8/XXII/ 4817	Сей неприятный tête-à-tête	tête-à-tête	тет-а-тет (O)	il interrompt ce pénible tête-à-tête

Emprunts français

C/ S/ V	Vers	Mot en russe	Mot en français	Origine de mot en russe	Situation du mot aujourd' hui	La traduction française
1/ III/ 57	Не докучал моралью строгой	мораль	morale	en XVIII ^e siècle du français (DS)	мораль (O)	il ne l'ennuyait point d'une morale trop sévère
1/ IV/ 65	Острижен по последней моде	мода	mode	au début du XVIII ^e siècle du français (DS)	мода (O)	Les cheveux coupés à la dernière mode
1/ V/ 80	Ученый малый, но педант	педант	pédant	au début du XIX ^e siècle du français (DS)	педант (O)	un garçon plein de science, mais pédant
1/ XII/ 159	Сердца кокеток записных	кокетка	coquette	2 ^e moitié de XVIII ^e siècle du français (DS)	кокетка (O)	le cœur des coquettes de profession
1/ XV/ 182	Онегин дет на бульвар	бульвар	boulevard	du XVIII ^e siècle du français (F)	бульвар (O)	Onéguine part pour le boulevard
1/ XVI /195	И трюфли, роскошь юных лет	трюфель	truffe	au début du XIX ^e siècle du français (DS)	трюфель (O)	et les truffes chères au jeune âge

C/ S/ V	Vers	Mot en russe	Mot en français	Origine de mot en russe	Situation du mot aujourd' hui	La traduction française
3/ XX VIII / 1708	С семинаристом в желтой шале	шаль	châle	au XVIII ^e siècle du français (DS)	шаль (O)	un séminariste en châle jaune
4/ XVII / 2144	(Как говорится, <i>маши-нально</i>)	маши- нально	machinalement	un gallicisme du mode, Académie française 1740 (N)	маши- нально (O)	comme on dit, <i>machinale- ment</i>
7/ XLI/ 4310	Надолго ль? - Милая! Кузина!	кузина	cousine	du français (U)	кузина, двою- родная сестра (O)	Est-ce pour longtemps ?... — Chère cousine !...
8/ XXX VIII/ 5094	В огонь то туфлю, то журнал.	журнал	journal	du français (DS)	журнал (O)	au feu sa pantoufle ou son journal

Les calques du français

C/ S/ V	Vers	Le mot ou la phrase en russe	Le mot ou la phrase en français	Origine de mot en russe	Type de calque	Situation du mot aujourd'hui	La traduction française
1/ I/ 18	Мой дядя самых честных правил	честный (человек)	un honnête homme	au XVIII ^e siècle du français (S)	calque séman- tique	1. celui qui est honnête, 2. celui qui mérite le respect (O)	mon oncle professe les principes les plus moraux
1/ IV/ 67	И наконец увидел свет	свет	monde, le beau monde (N, S)	au XVIII ^e siècle du français (S)	calque séman- tique	1. le monde, 2. la haute société (O)	il fit dans le monde son entrée
1/ V/ 81	Имел он счастлив ый талант	счастли- вый талант	heureux talent (N)	au XVIII ^e siècle du français (EP)	calque séman- tique	/ (O) ; K : 2 résultats ⁶⁶	Il avait l'heureux talent
1/ XV/ 194	Пред ним roast- beef окрова- вленный	roast-beef окрова- вленный	roast-beef sanglant	du français (N)	calque séman- tique	/ (O) ; / (K)	devant lui le roastbeef saignant
1/ XXI II/ 284	Изо- бражу ль в картине верной	Изо- бражу ль	dirai-je	la forme su phrase est française (N)	calque syn- taxique	/ (O) ; / (K)	Peindrai- je, dans un tableau fidèle

⁶⁶ Exemple: Primer: A. B. Амфитеатров, 1893: *Отравленная совесть*: "Эта женщина имела счастливый талант — как-то незаметно переделывать своих поклонников просто в друзей, полных самой горячей к ней привязанности, но чуждых любовного о ней помышления."

C/ S/ V	Vers	Le mot ou la phrase en russe	Le mot ou la phrase en français	Origine de mot en russe	Type de calque	Situation du mot aujourd'hui	La traduction française
1/ XX X/ 389	Ах, ножки, ножки! где вы ныне?	ножки	petits pieds	au XVIII ^e siècle du français, l'influence des poètes français (N)	calque séman- tique	diminutif du « pied » (O)	Et vous, pieds charmants, où êtes- vous à cette heure ?
2/ XVI /988	И предрас- судки вековые	предрас- судок	préjugé	au XVIII ^e siècle du français (DS)	calque morphé- mique	jugement sur quelqu'un, quelque chose à l'avance (O)	les préjugés séculaires
2/ XXI II/ 1088	Дви- женья, голос, легкий стан	стан	taille	en français <i>taille</i> veut dire le torse et la taille (N)	calque séman- tique	le corps humain (O)	des tresses de lin, une fine taille
3/ I/ 1338	- У Лари- ных. - "Вот это чудно.	Вот это чудно	Voilà une belle merveille	étonnement, forme verbale (N)	calque séman- tique	/ (O) ; / (K)	— Chez les Larine. — Voilà qui est étrange !
3/ V/ 1396	Влади- мир сухо отвечал	сухо	sèchement	du français <i>sèchement</i> , <i>d'un ton sec</i> (N)	calque séman- tique	1. de sécheresse 2. d'une façon sèche (O)	Vladimir répondit sèchement

C/ S/ V	Vers	Le mot ou la phrase en russe	Le mot ou la phrase en français	Origine de mot en russe	Type de calque	Situation du mot aujourd'hui	La traduction française
3/ XX XI/ 1479	Его я свято берегу	Его я свято берегу	Je la conserve religieuse ment	phrase français souvent utilisée (N)	calque séman- tique	<i>Его я свято берегу</i> n'est ni dans O ni dans K; <i>свято беречь</i> : dans K 6 resultats ⁶⁷	je la conserve avec un saint respect
4/ XI/ 2056	Онегин живо тронут был	живо тронут	vivement touché	живо: au XVIII ^e siècle du français тронут: au XVIII ^e siècle du français (S)	calques séman- tiques	живо : 1. vivement, 2. avec intensité (O) ; трогать: 1. toucher, 2. émouvoir (O)	Onéguine fut vivement touché
4/ XXI V/ 2238	Блед- неет, гаснет и молчит!	гаснет	se consume	du français (N)	calque séman- tique	1. éteindre, 2. affaiblir l'intensité (O)	Tatiana se flétrit, pâlit, s'éteint, et doit se taire

⁶⁷ Exemple: Виктор Баранец, 1999: *Генштаб без тайн*. Книга 1: Мы будем всегда свято беречь и неустанно приумножать это великое завоевание...

C/ S/ V	Vers	Le mot ou la phrase en russe	Le mot ou la phrase en français	Origine de mot en russe	Type de calque	Situation du mot aujourd'hui	La traduction française
5/ I/ 2611	И мягко устлан- ные горы	мягко	moelleu- sement	mot hybride qui contient les sens податливый (docile) et толстый (gros) (N); смягченный (attendri) – calque du XVIII ^e siècle (S)	calque séman- tique	1. doux, 2. d'une façon douillette (O)	les collines couvertes d'un tapis moelleux
5/ XLI/ 3145	Не верит собст- венным глазам.	собствен- ные глаза	ses propres yeux	il faudrait être своим глазам (N)	calque morpho- logique	1. qui appartient à quelqu'un, 2. avec ses propres yeux (O)	Lenski n'en peut croire ses yeux.
6/ II/ 3204	С своей тяжелой полови- ной.	половина	moitié	les poètes français ont beaucoup utilisé cette expression pour les partenaires (N)	calque séman- tique	1. une de deux parties, 2. l'épouse (O)	avec sa lourde moitié

C/ S/ V	Vers	Le mot ou la phrase en russe	Le mot ou la phrase en français	Origine de mot en russe	Type de calque	Situation du mot aujourd'hui	La traduction française
7/ IV/ 3832	Вот время: добрые ленивцы	добрые ленивцы	bons paresseux	expression idiomatique française de ce temps qui exprimait l'oisiveté et la concentration sur les émotions (N)	calque séman- tique	<i>ленивец</i> : 1. celui qui est paresseux, 2. animal (O); <i>добрые ленивцы</i> n'existe ni dans O ni dans K	Le moment est venu. Paresseux insouciant
7/ X/ 3895	Улан умел ее пленишь	уметь	il sut	gallicisme (N) « il a eu la possibilité » et « il a trouvé le chemin »	calque séman- tique	1. avoir des connaissances, 2. avoir la capacité (O)	Un autre sut attirer son attention
8/ XX XII/ 4961	При- вычке милой не дал ходу;	при- вычке милой	douce habitude, doux penchant	au XVIII ^e siècle du français (S)	calque séman- tique	/ (O) ; / (K)	Je ne donnai point carrière à la douce habitude
8/ XLI X/ 5234	Кто б ни был ты, о мой читатель	Кто б ни был ты	Qui que tu sois	forme rhétorique française (N)	calque syn- taxique	/ (O) ; dans K 6 résultats ⁶⁸	Qui que tu sois, ô mon lecteur

⁶⁸ Exemple: А. Ф. Писемский, 1858: *Тысяча душ: Кто б ни был ты, о гордый человек!*

C/ S/ V	Vers	Le mot ou la phrase en russe	Le mot ou la phrase en français	Origine de mot en russe	Type de calque	Situation du mot aujourd'hui	La traduction française
10/ XVI I/ 5627	Между Лафи- том и Клико	Между Лафитом и Клико	entre deux vins	phrase française pour « être ivre »; Pouchkine a a nommé deux vins et il a fait un jeux de mots (N)	calque phraséo- logique	/ (O); dans K 5 résultats ⁶⁹	/ (la traduction de ce vers n'existe pas)

⁶⁹ Exemple: Сергей Гандлевский, 2002: НРЗБ // «Знамя»: Мало-помалу «между лафитом и клико» выкристаллизовался план бегства ни больше ни меньше, как в Америку, ни больше ни меньше, как через Берингов пролив.

Descriptions des situations du roman

a) *Monsieur l'Abbé, француз убогой* (1/III/54)

Ce monsieur, pauvre abbé français

A la fin du XVIIIe siècle, en raison de la situation politique instable en France, de nombreux Français sont allés en Russie pour y travailler en tant que tuteurs. En souhaitant que leurs enfants apprennent la langue et la culture française le plus tôt possible, les familles aristocratiques russes furent heureuses d'accepter ces enseignants. Malheureusement, comme nous l'avons déjà mentionné dans les chapitres précédents, elles ne les traitaient pas avec honneur. Les enseignants ont souvent été considérés comme des valets. L'adjectif « pauvre » montre toute la situation: la pauvreté, la subordination, mais aussi la vanité et la médiocrité des enseignants français.

b) *Он по-французски совершенно / Мог изъясняться и писал* (1/IV/68–69)

Il parlait et écrivait fort bien le français

En plus de l'habillement, des mœurs, de la connaissance de la danse et la participation à des événements sociaux importants, une excellente maîtrise de la langue française était celle qui a démontré la politesse et la finesse d'un jeune aristocrate russe.

c) *Но панталоны, фрак, жилет, / Всех этих слов на русском нет* (1/XXVI/332–333)

mais, pantalons, fracs, gilets, ce sont des mots qu'on ne trouve pas dans la langue russe

La liste des mots est certainement française: pantalon, frac, gilet. Les mots sont arrivés au XVIIIe siècle avec la mode de l'époque. Les russes ont adopté non seulement le vêtement, mais aussi son nom. Les mots ne sont pas encore écrits dans le Dictionnaire de l'académie russe (Словарь Академии Российской) en 1789–1794, mais ils sont déjà inclus dans le Nouveau dictionnaire (Новый словотолкователь, расположенный по алфавиту) de Janovski quelques années plus tard (1803–1804, 1806). Le vocabulaire académique russe des années 1806-1822 a exclu ces mots, démontrant ainsi le purisme politique et culturel. Les jeunes ont associé le frac noir à un sentiment romantique de la mort, et virent dans le pantalon et le frac un signe de comportement démocratique populaire de la Révolution française.

d) *И русский Н как N французский. / Произносить умела в нос (3/XXXIII/1227)*

et prononçait l'n russe en nasillant comme un n français

Olga prononçait le « n » russe comme le nasal français « n » pour faire paraître plus fine qu'elle l'était.

e)

*Еще предвижу затрудненья:
Родной земли спасая честь,
Я должен буду, без сомненья,
Письмо Татьяны перевести.
Она по-русски плохо знала,
Журналов наших не читала,
И выражалась с трудом
На языке своем родном,
Итак, писала по-французски...
Что делать! повторяю вновь:
Доныне дамская любовь
Не изъяснялся по-русски,
Доныне гордый наш язык
К почтовой прозе не привык.*

*Я знаю: дам хотят заставить
Читать по-русски. Право, страх!
Могу ли их себе представить
С "Благонамеренным" в руках!
Я шлюсь на вас, мои поэты;
Не правда ль: милые предметы,
Которым, за свои грехи,
Писали втайне вы стихи,
Которым сердце посвящали,
Не все ли, русским языком
Владея слабо и с трудом,
Его так мило искажали,
И в их устах язык чужой
Не обратился ли в родной?*

*Je prévois une autre difficulté. Pour
l'honneur de notre idiome national, je me
vois obligé sans nul doute à traduire la lettre
de Tatiana. Elle savait assez mal le russe, ne
lisait point nos gazettes, et avait de la peine à
s'exprimer par écrit dans sa langue
maternelle. De sorte qu'elle écrivit sa lettre
en français. Qu'y faire ? je le répète, jusqu'à
présent l'amour de nos dames n'a pu
s'exprimer en russe ; jusqu'à présent notre
fière langue n'a pu se plier à la petite prose
des petits billets doux.*

*Je sais qu'on veut maintenant forcer nos
dames à lire le russe ; j'en frémis, sur ma
parole. Puis-je me les représenter le Bien
intentionné à la main ?
J'en appelle à vous, ô poètes mes collègues :
n'est-il pas vrai que tous ces charmants
objets auxquels vous avez consacré vos rimes
discrètes, n'est-il pas vrai que tous, sans
exception, possédant imparfaitement la
langue russe, la défiguraient avec
gentillesse, et que, dans leur bouche, une
langue étrangère était devenue leur langue
maternelle ?*

(3/XXVI-XXVII/1678–1692, 1693–1705) la lettre de Tatiana (3/1762–1840)

Tatiana a écrit à Onéguine en français, parce qu'elle ne savait pas décrire ses émotions en russe. Elle maîtrisait le langage courant, ainsi qu'elle connaissait le haut slavon solennel de l'église, mais elle n'a pas trouvé l'équivalent russe pour la rédaction de lettres. La théorie de Lomonossov qui divisait la langue russe en trois styles a été viciée dans le cas des lettres d'amour qui sont un peu élevées, mais pas solennelles.

Sous l'aristocratie, ce manque a conduit à un mauvais emploi du russe littéraire, l'utilisation de la langue française ou une langue russe purifiée. Pouchkine a défendu la langue vivante, car il considérait que la langue suit la vie. Avant la lettre de Tatiana, il disait qu'il allait la traduire en russe. Il était conscient de créer une nouvelle langue russe littéraire, basée sur la poésie de Bogdanovic et Baratinski. En écrivant à Onéguine, Tatiana a brisé plus d'une règle et risquait d'être en disgrâce, ce dont elle était consciente. Dans la lettre, il y a plusieurs réminiscences littéraires comme *Julie ou Nouvelle Héloïse* de Rousseau ce qui montre que Pouchkine avait une bonne connaissance de la littérature française.

f) *Пора меж волка и собаки* (4/XLVII/2541)

à ce moment qu'on a nommé, je ne sais pourquoi, entre chien et loup !

Le calque phraséologique *entre chien et loup* est passé dans la vie quotidienne et n'était plus traité comme une locution verbale étrangère. Aujourd'hui, cette expression n'existe plus dans les dictionnaires étymologiques russes.

g) *Du comme il faut...* / (*Шушков, прости: Не знаю, как перевести.*) (8/XIV/4701–4702)

Elle semblait une image parfaite du « comme il faut. » Pardonne-moi, Pletnef, je ne sais comment traduire.

Pletnef, un ami de Pouchkine, auquel est dédié le roman d'Onéguine, et qui, dans sa chaire de littérature russe, était un puriste inconditionnel. Ce qui est intéressant, c'est que dans le texte originel russe, Pouchkine parle à Shishkov, non pas à Pletnef (regarde le texte originel russe). Malheureusement, nous ne pouvons pas trouver la raison pour laquelle les traducteurs Tourgeniev et Viardot ont utilisé une autre personne dans leur traduction. Mais les deux, Shishkov ainsi que Pletnef, étaient des puristes linguistiques, donc le sens de cette phrase reste la même en russe et en français. Pouchkine voulait montrer qu'il n'était pas possible de traduire tous les mots étrangers (dont français) en russe. Mais l'expression « *комилъфо* » existe dans le russe toujours (trouvé dans le Dictionnaire russe d'Ushakov). Il est intéressant aussi qu'un autre traducteur français, Paul Béesau, a traduit seulement « elle semblait la plus fidèle image du *comme il faut* » en laissant échapper la partie où l'auteur parle à Shishkov.

Nous avons vu que la langue française n'était pas seulement importante dans les coutumes de la haute société russe aux XVIIIe et XIXe siècles, mais qu'elle a joué un rôle primordial dans la vie quotidienne – l'éducation, la correspondance, la mode, la science etc. Durant le XXe siècle, la langue la plus influente en Russie est l'anglais, mais nous pouvons sans doute affirmer que la langue russe littéraire moderne ne serait ce qu'elle est aujourd'hui sans cette immense dominance culturelle française, à une époque où la langue russe se développait le plus.

РЕЗЮМЕ И ВЫВОДЫ

В данной магистерской диссертации исследуется влияние французского языка на создание современного русского литературного языка в 18 вв.

В первой части диссертации представлена культурная и социологическая ситуация во Франции и в России в 18 и 19 вв., а также приведены причины огромного влияния французского языка на русское общество. В царствование Елизаветы Петровны Романовой и Екатерины II в России, как и в Европе, французский язык стал языком аристократии и учёных. Во время правления Елизаветы и Екатерины II, политические и общественные связи между Францией и Россией были прочны и дали основание для культурной европеизации России и для создания русского литературного языка.

Это влияние, конечно, ощущалось повсюду. В 18 веке детей из благородных семей обучали французские или франкоговорящие швейцарские учителя. В 1760 году французский язык получил статус официального языка в учебных заведениях. Русские аристократы и учёные уже в раннем детстве читали, писали и говорили по-французски. Мышление на французском языке привело к галлицизмам – это русские слова, которым добавили новые смыслы, предложения и фразы приобрели черты французского синтаксиса, выражения, метафоры и отдельные слова были взяты из французского языка. Даже русские слова произносились с французским акцентом – об этом писал Пушкин в своем романе «Евгений Онегин».

В 18 веке, французский язык являлся одним из самых важных компонентов российского высшего общества, поэтому совершенное знание этого языка являлось неизбежным для всех, кто хотел быть частью этого общества. Французские учителя хотели повысить интерес к чтению классических французских литературных произведений. Большое влияние на язык оказали также переводы французских шедевров на русский язык, которые были очень популярны, поэтому французские идеи легко просачивались в российское общество.

Французская культура также имела большое влияние на моду молодых аристократов, их манеры, и, конечно же, французское произношение русских слов. Фонвизин, Сумароков и Лукин писали сатиры об этой чрезвычайной галломании 18-го века. Против галломании выступал главный «адмирал» и писатель Шишков, таким образом поддерживая архаичный язык с церковнославянскими элементами.

Огромное влияние французского языка на русский язык не сложно заметить в произведениях русских авторов этого периода. Они использовали иностранные слова и придумывали новые смыслы русским словам. В конце 18-го и в начале 19-го веков пуристы стали отказываться от галлицизмов и начали вводить новые слова со старорусскими или церковно славянскими корнями.

Далее, магистерская диссертация затрагивает вопрос калек в русском языке. Лингвистка Мей Смит разделяла их на пять категорий: семантические, синтаксические, морфологические, фразеологизмы и кальки заемного перевода. Согласно этим категориям, мы также классифицировали рассматриваемые в работе примеры.

Во второй части магистерской диссертации рассматривается влияние французского языка на конкретных примерах из романа в стихах «Евгений Онегин» А. С. Пушкина. Пушкин достиг синтеза живого русского языка, иностранных слов и традиционного церковно-славянского языка, поэтому он является одним из основателей нового и современного русского языка. Роман в стихах «Евгений Онегин» – энциклопедия русской жизни, поэтому в этой магистерской диссертации он является основой для исследования и анализа слов и социально-культурных ситуаций.

В данной работе приводятся французские цитатные слова, заимствованные слова и кальки, во множестве рассыпанные по страницам Пушкинского романа в стихах. Особенно много встречается калек, которые являются особенно ярким свидетельством проникновения одного языка в другой, в данном случае, французского в русский.

Французские цитатные слова, которые мы выделили в таблице, часто показывают на конкретные ситуации и диалоги между персонажами. Такие встречи происходят между членами русской аристократии и их слугами (- *Княжна, mon ange!* - "*Pachette!*" - *Алина!* -), где показано, что французские слова употреблялись и в повседневных разговорах. Французские цитатные слова Пушкин также использует в других случаях (*Du comme il faut, Сей неприятный tête-à-tête*), а именно там, где французское слово заменяло несуществующее русское слово. Некоторые из этих слов впоследствии стали писаться кириллицей (*месье, мадам, антраша, тет-а-тет, комильфо*).

Французские заимствования в основном сохранились в русском современном языке вплоть до сегодняшнего дня, и широко используются (*мораль, мода, кокетка, трюфель*). Некоторые из слов в современном толковом словаре Ожегова, с другой

стороны, не найдены (*Ноэли* из *chants de Noël*), или в противном случае найдены в словаре (*кузина* (*cousine*)), но в словаре найдены также их синонимы русского происхождения (*двоюродная сестра*).

Французские кальки найдены в почти всех вариантах: семантические (*Онегин живо тронут был – vivement touché; И наконец увидел свет – le (beau) monde*), фразеологические (*Между Лафитом и Клико – entre deux vins, Пора меж волка и собаки – entre le chien et le loup*), синтактические (*Тогда - не правда ли? – Jadis – n'est-ce pas?; Кто б ни был ты – Qui que tu soit*) и кальки заемного перевода (*предрассудок – préjugé*).

Описания отдельных ситуации из романа в стихах предлагают разделы жизни общества того времени. Пушкин намекал на плохое положение французских учителей, живущих в домах русской аристократии, а также ин не очень хорошо образованные (*Monsieur l'Abbe, француз убогой*), на хорошее знание французского языка, который является настоящим показателем воспитания джентльменов (*Он по-французски совершенно/Мог изъясняться и писал; И русский Н как N французский / Произносить умела в нос*), он также подчеркнул языковую ситуацию в России, где французские слова использовались, потому что русских слов просто не было (*Но панталоны, фрак, жилет,/ Всех этих слов на русском нет; Du comme il faut... / (Шишков, прости: Не знаю, как перевести.)*).

Влияние французского языка на русский язык в конце 18-ого и начале 19-ого веков сохранилось до наших дней, но в меньшей степени. В последние десятилетия, как во всем мире, так и в России, увеличилось влияние английского языка, который вытесняет французские заимствования в русском языке. А. Маркосян цитирует пример: *макияж* (*maquillage*) все еще в использовании, но его вытесняет английское слово *мейкап* (*make-up*) (Markossian 2000: 31). С уверенностью можно сказать, что современный русский язык не был бы таким, какой он есть, и он не содержал бы слов, мыслей и идей, которые определяют его, если влияние французского языка в момент создания современного русского языка не было бы таким большим.

LITERATURA IN VIRI

Bartoccioni, Stefania, 2005: Les Français en Russie et les Russes en France au XVIIIe siècle. Note sur la lexicographie français-russe et le Dictionnaire manuel en quatre langues de Veneroni (Moscou, 1771). *Quaderni del CIRSIL* 4.

http://amsacta.unibo.it/2712/1/stefania_sito.pdf. (Dostop 27. 6. 2015)

Биржакова, Елена Э., Лидия А. Войнова, Лидия Л. Кутина, 1972: *Очерки по исторической лексикологии русского языка XVIII века. Языковые контакты и заимствования*. Ленинград: «Наука».

Breuillard, Jean in Pierre Keruhel, 1979: L'identification des emprunts français dans le russe du début du XIXe siècle. Bilan d'une recherche. *Revue des études slaves*, Tome 52, fascicule 4. 467–476.

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/slave_0080-2557_1979_num_52_4_5102. (Dostop 27. 6. 2015)

Derganc, Aleksandra, 1990: Pokristjanjenje Rusije in zgodovina ruskega knjižnega jezika. A. Derganc et al. (ur.): *Ob tisočletnici pokristjanjenja Rusije. Zbornik prispevkov*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete univerze v Ljubljani. 45–56.

Derganc, Aleksandra, 2013: Vloga francoščine pri izoblikovanju sodobne knjižne ruščine. *Linguistica* LIII/1. 31–40.

Гак, Владимир Г., 1988: *Русский язык в сопоставлении с французским*. "Русский язык". Москва: УРСС

Исаченко, Александр В., 1976: К вопросу о структурной типологии словарного состава славянских литературных языков. Ponatisnjeno v *Opera Selecta*. München: Wilhem Fink Verlag. 168–190.

Krutčkova, Olga in Viktorija Nikolajeva, 2009: Histoire des relations franco-russes. *Первый сентябрь*, N°7/2009.

http://fra.1september.ru/view_article.php?ID=200900704 <http://www.espacefrancais.com/a-propos/>. (Dostop 26. 6. 2015)

Larousse *Encyclopédie*. Révolution française: Le siècle des lumières.

http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/si%C3%A8cle_des_Lumi%C3%A8res/130660.

(Dostop 26. 6. 2015)

Manfred Albert Z., 1959: Quelle fut la cause de l'Alliance franco-russe ? *Cahiers du monde russe et soviétique*. Vol. 1 N°1. 148–164.

[http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/cmr_0008-](http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/cmr_0008-0160_1959_num_1_1_1412)

[0160_1959_num_1_1_1412](http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/cmr_0008-0160_1959_num_1_1_1412). (Dostop 27. 6. 2015)

Markossian, Aïda, 2000: Situation de la langue française en Russie : le français, deuxième langue étrangère. *Cahiers de l'Association internationale des études françaises*, N°52. 31–39.

[http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/caief_0571-](http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/caief_0571-5865_2000_num_52_1_1370)

[5865_2000_num_52_1_1370](http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/caief_0571-5865_2000_num_52_1_1370). (Dostop 27. 6. 2015)

Meynieux, André, 1957: De la notion de littérature en Russie à la fin du XVIIIe siècle et au début du XIXe. *Revue des études slaves*, Tome 34, fascicule 1-4. 103–108.

[http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/slave_0080-2557_1957_num_34_1_1](http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/slave_0080-2557_1957_num_34_1_1680)

[680](http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/slave_0080-2557_1957_num_34_1_1680). (Dostop 27. 6. 2015)

Набоков, Владимир, 1999: *Комментарии к "Евгению Онегину" Александра Пушкина, Перевод с английского*. Под ред. А. Н. Николукина. Москва: НПК "Интелвак".

Ham, Marko, 2005: *Mesto Tocquevilla v francoskem liberalizmu prve polovice 19. stoletja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

<http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Ham-Marko.PDF> (Dostop 26. 6. 2015)

Podlesnik, Blaž, 2008: *Kratki pregled ruske kulturne zgodovine*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za slavistiko.

Poussou, Jean-Pierre, 2004: *L'influence française en Russie au XVIIIe siècle*. Paris: Institut d'études slaves.

Petruša, Robert, 2014: *Primerjava posameznih histogramskih vsebin: iskanje epistemološke vloge in pomena v zgodovinopisju*. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije.

<https://share.upr.si/fhs/PUBLIC/mag-bolon/Petrusa-Robert.pdf> (Dostop 26. 6. 2015)

Rjeoutski, Vladislav, 2007: La langue française en Russie au siècle des lumières. Éléments pour une histoire sociale. Multilinguisme et multiculturalité dans l'Europe des Lumières. *Actes du Séminaire international des jeunes dix-huitiémistes 2004*. Études réunies par U. Haskins-Gonthier et A. Sandrier. Paris: Honoré Champion. 101–126.

<https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00273216/document>. (Dostop 27. 6. 2015)

Smith, May, 2006: *The influence of French on Eighteenth-Century Literary Russian*. Oxford/Bern/Berlin/Bruxelles/Frankfurt am Main/New York/Wien: Peter Lang.

Snoj, Marko, 2006: O tujkah in izposojenkah v slovenskem jeziku. *Slavistična revija*. 343–349. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-IPD1MSIW>. (Dostop 26. 6. 2015)

Sokologorsky, Irène, 2000: La France et le français dans la culture russe. *Cahiers de l'Association internationale des études francaises*, N°52. 13–21.

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/caief_0571-5865_2000_num_52_1_1368. (Dostop 27. 6. 2015)

Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Unbegaun, Boris O., 1965: Le russe littéraire est-il d'origine russe ?. *Revue des études slaves*, Tome 44, fascicule 1-4, pp. 19–28.

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/slave_0080-2557_1965_num_44_1_1883. (Dostop 27. 6. 2015)

Успенский, Борис А., 1985: *Из истории русского литературного языка XVIII-начала XIX века. Языковая программа Карамзина и ее исторические корни*. Москва: Издательство Московского университета.

Verč, Ivan, 1994: Spremnna beseda k prevodu Klopčič, Mile: *Aleksander Sergejevič Puškin: Jevgenij Onjegin*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Виноградов, Виктор В., 1982: *Очерки по истории русского литературного языка XVII-XIX веков*. Изд. третье. Москва: Высшая школа.

Zingg, Olgica, 1997: *The role of Lomonosov in the formation of the early modern russian literary language*. Master of Arts thesis. Montreal: McGill University.

http://digitool.library.mcgill.ca/view/action/singleViewer.do?dvs=1435417653478~925&locale=sl_SI&show_metadata=false&VIEWER_URL=/view/action/singleViewer.do?&DELIVERY_RULE_ID=6&adjacency=N&application=DIGITOOL-3&frameId=1&usePid1=true&usePid2=true. (Dostop 27. 6. 2015)

Живов, Виктор М., 1996: *Язык и культура в России XVIII века*. Москва: "Язык русской культуры".

BESEDILNI VIRI

Пушкин, Александр Сергеевич: *Евгений Онегин*. Москва: Художественная литература, 1966.

Puškin, Aleksander Sergejevič: *Jevgenij Onjegin*. Prev. Mile Klopčič. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994.

Pouchkine, Alexandre Sergeïevitch: *Eugène Onéguine*. Traduction d'Ivan Tourgueniev et Louis Viardot. Paris: Revue nationale et étrangère, t. 12 & 13, 1863.

SLOVARSKI VIRI

Dictionnaire français en ligne Larousse. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>. (Dostop 27. 6. 2015)

Ефремова, Татьяна Ф., 2000: *Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный*. Москва: Русский язык. <http://www.efremova.info/>. (Dostop 27. 6. 2015)

Епишкин, Николай И., 2010: *Исторический словарь галлицизмов русского языка*. Москва: Словарное издательство ЭТС. http://www.ets.ru/pg/r/dict/gall_dict.htm. (Dostop 27. 6. 2015)

Фасмер, Макс, 1964–1973: *Этимологический словарь русского языка*. Москва: Прогресс. <http://vasmer.narod.ru/>. (Dostop 27. 6. 2015)

Национальный корпус русского языка. <http://www.ruscorpora.ru/>. (Dostop 27. 6. 2015)

Ожегов, Сергей И. in Наталия Ю. Шведова, 1949: *Толковый словарь русского языка*. 22-е издание, 1990; с 1992. Издательство «Азъ».

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Založba ZRC, 2000. <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (Dostop 27. 6. 2015)

Ушаков, Дмитрий Н., 1935–1940: *Толковый словарь*. <http://ushakovdictionary.ru/>. (Dostop 27. 6. 2015)

Шанский, Николай М. in Тамара А. Боброва: *Школьный этимологический словарь русского языка. Происхождение слов*. 7-е изд., стереотип. Москва: Дрофа, 2004. 398, [2] с. http://www.slovorod.ru/etym-shansky/_djvu/short-shansky-barhudarov.djvu. (Dostop 27. 6. 2015)

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je magistrsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, julij 2015

Kaja Galič